

Luceafărul

SALA
DE
LECTURA

Săptăminal editat de Uniunea scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 8 august 1990

28

Să fi fost lăsată secului?

Deci, așa! Ultima năvălire pe teritoriul Capitalei n-a fost decât un fel de „nuncă patriotică” în care s-a lucrat cu spor și veselie ca într-un carnaval de Lăsată Secului la înlocuirea traficului, la refacerea și instituirea spațiilor verzi din fața Teatrului Național. Probabil că, alături de cunoscutele strigături „Noi muncim, noi nu gândim”, „Moarte intelectualilor” etc, s-a tipurit încă una: „Vino mamă să mă vezi / Cum lucrez la spații verzi”. Probabil, spun, pentru că văzându-i la treabă pe străzi indivizi travestiți în mineri nu arătau a avea mamă. Poate își doreau un Tată. Se bucurau în schimb de susținători și mai ales îndrumători. Despre îndrumători nu mă pronunț. Nu am nici măcar curiozitatea de a cerceta și afla cine erau. Unul dintre ei, persoană publică încă din zilele revoltei din decembrie, domnul Cămărășescu, fusese bănuit de reporterii francezi care au alcătuit albumul de fotografii dedicat lui Jean-Louis Calderon că ar fi încercat să se sinucidă, izbindu-se cu capul de un calorifer, odată capturat ca terorist. Eroare! Domnul Cămărășescu nu voia decât să experimenteze după metoda Babeș sau metoda Minovici efectele unui astfel de tratament asupra țestelor de intelectuali. A sa a rezistat. Ale lor nu. Supozițiile mele se opresc aici. Cît privește susținătorii, în privința acestora ar fi multe spus. Este de presupus că toate acele persoane care aplaudau și strigau „Macte!” aparțineau unei elite sociale, o elită care a răspuns prompt și cu spirit civic la apelul prezidențial de a demasca și pedepsi pe cei care au vreo legătură cu „rebeliunea de tip legionar”.

Fiind cunoscut faptul că legionarii au reușit să se strecoare neobservați din 1941 (ianuarie) pînă în 1990 (iunie) pomeniții susținători ai acțiunii punitive „minia populară” nu puteau fi decât persoane înzestrate cu un fler ieșit din comun, îndeobște propriu celor care-și fac din persecuție o vocație, ori aparțineau chiar cercurilor legionare, care, cu șiretenia cunoscută, strigau astfel, în felul lor, „prindeți hoțul de păgubaș”.

Cert este că prea energicii colindători de tip nou ai străzilor Capitalei erau prea puțin interesați de trecutul sau prezentul politic al persoanelor cărora le aduceau corecții fizice, sub privirea experimentatului inginer Cămărășescu. Erau interesați doar de viitorul acestora. În sensul colectivizării lui, antonim al privatizării și echivalent cu privarea. Încă o vizită (promisiuni există) și întreaga națiune va trece de la privatizare în viitor la privarea de viitor.

Iar dacă vocea cea mai autorizată în România afirmă în fața poporului, răspunzînd la întrebarea unui ziarist străin, că tonul acuzator-mustrător adoptat de mediile de informare internaționale în comentariile legate de evenimentele din 14-15 iunie 1990 se datorează faptului că România e mică, în vreme ce Uniunea Sovietică e mare, nu ne mai rămîne de crezut, decât un singur lucru — că 14-15 iunie au fost de fapt a doua și a treia zi de paști, că Bucureștiul e o așezare din Ardeal iar trupele de asalt minerești niște flăcăi veseli purtînd în buzunare sticlute cu parfum aflați în vizită la fetele nemăritate din sat, cîntînd cu antren „Eu sînt micul grădinar / Cu sticluța-n buzunar”. Iar cine nu crede, n-are decât să emigreze. De-aia s-au dat pașapoarte. Sfatul ăsta l-am găsit în „Azi”, cotidian al partidului de guvernămînt. Să nu iei cumva în serios forța politică conducătoare? Ei, aș', ce-șt'copil?!

Eugen Uricaru

P.S.

Spațiul verde din fața Ateneului Român, care arată cum arată, să se constituie în mod premeditat în obiectivul viitoare vizite de lucru a „minerilor”?

AȘA A FOST SĂ FIE

Doamne de ce m-ai părăsit
eu doar ți-am fost robul
cel mai fidel de pe acest
pămînt trecător al oamenilor

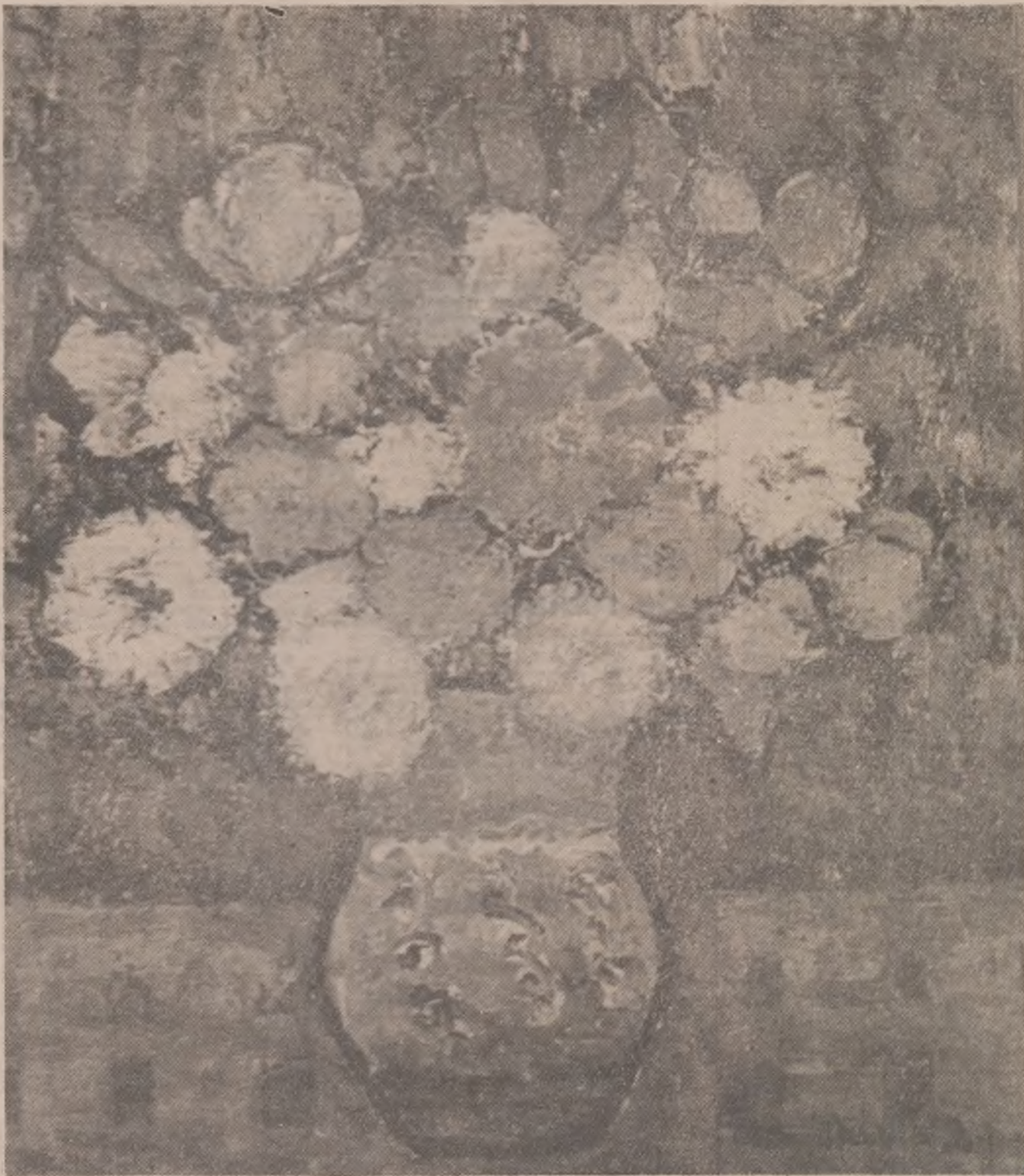
Doamne de ce m-ai
părăsit pe această
grămadă de gunoi
a oamenilor

Tu știi că ți-am slujit
la porțile aurite cu

dragostea și moartea cu
scrisul meu orgolios
și care te siăvea pe tine

Doamne de ce m-ai părăsit
în ceasul deznădăjdii
Tu știi că am fost robul tău
și că nu voi muri în gheare!
Satanei ci la picioarele tale

Dan Laurențiu

chenar

i. e. n.?

Și uite-așa, încet, încet, c-o fi tunsă, c-o fi rasă, neică-n sus și puică-n jos, cu zvonuri de lovitură de stat ca-n orologiile de burg transilvan la miez de noapte, cu campanii electorale, alegeri, decrete, partide, legi, greve, parlamente, discreditări, dezinformări, malversațiuni, privatizări și cite și mai cite, am intrat în penumbră, glisind ca ursul Baloo în riu, cu Mowgli pe burtă, uitând aproape de tot „anii lumină”. Lupta pentru prezent a însemnat pacea trecutului. Wille zur Machtul clipei (zoomahia) a înălțat mitul Übermenschului de ieri. Nu vi se pare că deceniile lui Ceaușescu s-au dus nu cu anii, ci cu zilele, că s-au dus cu dorul, azi e singur pușcorul și viața-ne curge uitând izvorul? Toate-au fost „înainte de era noastră”. Un efect, pe cit de inevitabil produs de ilogica logică a lucrurilor și dinamica evenimentelor, pe atita de perfect controlat: invadarea cu prezent și obsedarea cu viitor a lui Acum, pentru a-i intoxica și anihila memoria resurrecțională. Și punitivă. Sub carapacea lui „ce-a fost a fost”, a lui „viii cu viii” și a lui „Dumnezeu să-i ierte”, s-au pus lespezile, s-au trinit capace, s-a tras podul de la mal, s-au triat probele, s-au distrus, mutat, jumulit și ars dosare, arhive, s-au priment virfurile, ranforsind străvechi temelii. Cind mai pui o întrebare, lumea se uită la tine ca la muzeul Antipa. Zic unui prieten, gazetar de profesie: hai, bre, faceți o anchetă, cum a fost cu secta aia transcendentă! ce naiba a fost apocalipsa de atunci, că-nnebuniseră aștia de tot. Zice: hăăă, hăăă, păi aia a fost acum citi ani? și ochii i se pierd în pleoape, așa, de parc-ar fi fost vorba de era mezozoică. Zic iar: dar o anchetă „cum s-a făcut Casa Republicii”, fără acte, fără evidențe financiare, etc., nu vă tenează? Sau, du-te măcar la BCS și arată lumii ce sinteze făcea tov. Brediceni pentru șobolani. Sau înduplec-o pe Elena Doleanu să-ți dea un interviu, cum a rezistat ea 30 de ani în mișcarea teatrală, ar fi un material bombă. Ori, fă, domne, un dialog de-o sută de pagini cu Dulea, că-l vindem într-un milion de exemplare. Sau „amintiri despre tovarășa Clătici”. Zice: astea-s chestii vechi, acum-s altele pe rol, tu nu vezi? pe cine mai interesează? Eu văd prea bine, dar... nici așa. Cu toții avem senzația că el, coșmarul, s-a dizolvat, că s-a petrecut acum o mie de ani, însă a pune totul sub sticlă, în vid, la subsol și cu eticheta „i.e.n.”, nu-i păcat de „om nou”? Am tras ușă după noi, usturoi nimeni s-a mincat și toate gurile (rele) miros a lavandă. Toată lumea-l nou născută. Citeva sute de mii (de morți) să-i fi dat jos vintul de-a lungul anilor, pe la tot felul de Jilave, da-ncoolo, toate steagurile-s la locul lor, coane Fănică. „Cine mai are timp să dezgroape trecutul?”, mă sidează la plecare gazetarul și fuge. (Îi cred, i-a venit pașaportul!). Pină una, alta, tot literatura, si-reaca. Te cufunzi în „Fenomenul Pitești” ca-ntr-o cadă cu acid sulfuric, ici „Gherla” și „Culorile curcubeului ’77”, traversezi Ebalul lui Mihadaș, compari totul cu episodul (al naibii de instructiv) Virgil Tănase — M. Petrișor, din „Ma Roumanie”, recitești un Cerc din Soljenitiin, revezi „Conversația” și-ncerci să te antrenezi pentru viitor. Numai că... Și, adică, de ce nu?... Bine, dar, totuși... de fapt... Dar, chiar așa să fie? „I.e.n.”?

Dan C. Mihăilescu

minimax

Jocul aparențelor (IV)

Nu trebuie să dai atenție adevărului, fiindcă atunci îți sare de gît.

(Jules Renard)

A fost bici, a fost biciușcă
Și nici nu știam că-i pușcă.

(Cimilituri de ieri și de azi)

avea-vom parte, se pare, de o vacanță molcomă. De bine, de rău, în ultima vreme, cu rare excepții la nivelul puterii locale (episodul Săpînța), barometrul situației politice n-a mai înregistrat creșteri de presiune îngrijorătoare. Partidele, inclusiv F.S.N., or să se (re)organizeze și sînt semne că se lucrează temeinic atît pe linie ideologică, cît și organizatorică, astfel încît poate peste doi ani urnele vor înregistra un spor de maturitate politică a poporului, obținindu-se procente doveditoare ale unei solide unanimități — sciziunea din sinul familiei Iosipescu probabil că nu va modifica sensibil eșichierul politic; neofasciștii, legionarii și ceilalți de-o seamă și-au băgat pe semne mințile-n cap, ori s-au convins că n-au nici o șansă și poate și-au luat tălpășița profitînd că granițele (încă mai) sînt deschise; parlamentul votează-ntr-una legi și relațiile-i cu puterea executivă se rodează chiar dacă președintele senatului gîndește „la 180° față de guvern, 180° spre Est”; procuratura dă dovadă de fermitate și independență, rămînînd înună la vultul străzii și nelăsîndu-se influențată nici chiar de declarațiile primului ministru, așa că președintele Ligii studenților este în continuare îngrijit la penitenciarul Jilava de medici care au dovedit însă un plus de competență față de cei din Spitalul de Urgență; încurajați poate și de fraternizarea cu studenții (la fiecare „ieșire” legală și pasnică studenții le-au oferit flori, în schimbul cărora prima lor promoție de ofițeri a cîntat un frumos Gaudeamus), polițiștii, căci despre ei este vorba, și-au depășit, slavă Domnului, multiplele complexe ce îi paralizaseră, această interpretare psihologică, pe cît de profundă, pe atît de subtilă, lămurindu-ne și cum de a fost posibil să se întîmple în iunie părăsirea în corpore a sediului central.

Ceva-ceva mai încurcată se-arată pentru moment evoluția politicii externe, pe relația vest. Se pare însă că motive de îngrijorare prea serioase nu sînt, atîta vreme cît explicația constă doar într-o neînțelegere cu privire la particularitățile locale ale procesului de democratizare în România, neînțelegere datorată, printre altele, poate și percepției diferite pe care o au occidentalii asupra mesajului filmelor western*). Avînd însă în vedere trecutul, dar și atitudini mai recente (ca de exemplu relațiile U.S.A. — China, după episodul Tian An Men), este de așteptat ca rațiunea practică să iasă biruitoare, astfel

Spectacol de reviste

Ademenitoare idee a înființării unei „reviste de poezie” cum se mărturiseste a fi POESIS-ul sătmărean (nr. 4—5/1990). Un mod de a vă prezenta această revistă ar fi fost acela de a vă selecta chiar și cite un vers din cele opt substantiale grupaje ce îi compun partea de poezie. Ar fi ieșit o debandadă. S-ar fi izbutit un infrapoem care n-ar fi interesat pe nimeni. Lîngă (di)stihul: „Miinile mamei erau norișori / Cînd ne îmbăia lîngă focul din bucătărie” (din „Poemul de bucătărie” al lui Francis Scarfe) prelungul și mai declarativul „Poeții sînt un popor primejdiș, gura lor miroasă / a teavă de tun precum botul ieziilor miroase a lapte” („Poezia intră în istorie” de George Achim) ar fi suferit de o sfințit inadecvare. Să lăsăm versurile la locul lor și să spunem despre POESIS că este o întimplare frumoasă în care interferează la un moment dat nume precum E. M. Cioran („Despre două tipuri de societate”) și C. Noica („Pentru Emil Cioran”). De altfel, este delectant să constatăm că dacă s-a menținut tradiția de a înțîlni în toate revistele românești ale unei perioade un același nume, un nume fix, ceva fundamental totuși se pare că s-a schimbat, iar numele atotdominator al acestor luni este fără îndoială (dar și cu o anumită surprindere) cel al lui E. M. Cioran, Slavă ție!

Înregistrăm cu părere de rău, panta descendentă pe care s-a angajat WEEK-END-ul (supliment al Tineretului Liber)

încît să înceteze odată și amestecul grosolan în treburile noastre interne, iar Occidentul să-și modifice el politica ajutîndu-ne economic să edificăm, dar așa cum știm noi, democrația noastră românească.

Am ajuns, deci, după cît se vede, ca din punct de vedere politic, să ne bucurăm de liniște, or, cum se spune în termenii ceva mai tehnici, situația e sub control. Din păcate, nu este îndreptățită o apreciere similară în privința economiei. Zilnic și de peste tot (regiuni, localități sau chiar ramuri întregi), mass-media ne furnizează din economie vești proaste. Pină și televiziunea, atît de grijulie cu liniștea noastră, a ajuns să nu mai abă încotro și ne lasă să vedem sau să auzim (poză cu corespondență telefonică) că situația e, scuzați, groasă. (Poate că și în această privință, a televiziunii, ar prinde bine un moratoriu de cîteva luni, timp în care, slujbașii de-acolo, deplasîndu-se încă mai des și mai departe pe meridianele globului, vor ajunge să stăpînească temeinic arta iluzionismului și hipnozei în masă. Vorba cîntecului: „Po’ să mă minți cum vrei iubito, da’ minte-mă frumos!”).

S.O.S. ECONOMIA! Industrie grea am vrut („cu pivotul ei industria constructoare de mașini”), industrie grea avem. Atît de grea, încît se pare că n-o mai poate ridica nimeni de la pămînt. Cîndva era îndreptățit Poetul să plîngă: „Munții noștri aur poartă / Noi cerșim din poartă-n poartă”. Acum sîntem cam în aceeași situație, cu diferența că au rămas doar munții buni pentru alpinism, în mare parte bine curățați de păduri, ca să fie loc pentru pîrtii de schi. Bune și alea, pentru străinii care s-or fi săturat de Alpi și vor să-și cheltuiască dolarii aici, numai că străinii aștia sînt învâțați prost și vor șosele asfaltate, teleferic, hoteluri unde să curgă apă caldă 24 din 24, să curgă dar numai atunci cînd îi dai tu drumul la robinet, nu să-ți țîrîie-n cap toată noap-

tea. Ehe, cite și mai cite nu vor străinii aștia pentru un amarit de dolar de 21 de lei! Ar fi însă inutilă, plicticoasă și nici nu-și are aici locul înșirarea tuturor necazurilor din economie, în general, din industrie în special; fiindcă pentru agricultură veștile sînt bune, veștile, mai ales cele de la televizor, că gospodinele, la piață (bineînțeleș, nu Piața Universității), mai și exagerează din moment ce au ajuns să-l regrete în gura mare pe răposatul.

Necazul necazurilor e însă că oamenii nu mai vor să muncească. De sus pînă jos, începînd de la președinte, trecînd prin guvern și pînă la iarăși (!) gospodinele așezate cumînți la cozi, doar-doar s-o da ceva, toată lumea e de acord că nu se muncește. S-au dat și simbețe libere și măriri de salarii și banii luați cu jașa în chip de cote de participare, sau cum s-or fi chemat (s-au dat deși nu i-a cerut nimeni), dar uite că oamenii sînt nerecunoscători și nu vor să muncească. Vor să se descurce altcumva. Într-o gazetă independentă-independentă, nu ca alea ce-și zic așa dar critică guvernul, un doctor în economie spunea că ceea ce s-a realizat deocamdată este o economie de stat-bișnițarească. De unde o ditamai degetul opiniei publice îndreptat acuzator către bișnițarii care ne-au lăsat fără hîrtie igienică și becuri, făcîndu-ne și de risul lumii. Mai circula ele zvonuri că în afară de bișniță se face și business, în stil mare, pe cont propriu și la nivel înalt, dar, bineînțeleș, că pînă n-o spune la televizor nu-i de crezut (ce, am scăpat de unii și au venit alții!) că doar n-o să ne luăm după ce scrie în gazetele de scandal, alea de-și zic independente și nu fac altceva decît să bage bețe în roatele revoluției.

Ne întoarcem însă, și fără a mai face haz de necaz, ca tot românul, ne întoarcem la NU SE MUNCEȘTE. Să fie oare vorba doar de „fibră morală”? De unde și explicația creșterii deficitului în balanța repatriții-emigranți? Parecă prea aduce explicația asta cu supărarea văcarului pe sat. Iar atunci înseamnă că liniștea de care pomeneam la început ar putea fi tare înșelătoare și anuntă...

Șerban Lănescu

*) Se pare că ce i-a impresionat cel mai tare pe occidentali în filmele astea nu e atît lupta Șerifului cu Banditul, cît, mai ales, lupta pentru salvarea nevătămată a Banditului de furia poporului, pentru a fi judecat, adică lupta pentru instaurarea legalității.

Din partea Uniunii Scriitorilor

În ziua de 31 iulie a.c., Conducerea Uniunii Scriitorilor și unii membri ai Comitetului Director și ai Consiliului Uniunii, au avut o întîlnire cu Președintele Republicii, domnul Ion Iliescu, în cadrul căreia i s-a expus situația gravă actuală a culturii naționale, a cărții de literatură și a publicațiilor literar-culturale, din pricina obstacolelor continuate în obținerea spațiului tipografic, hîrtiei și a unor condiții normale de difuzare. A fost deus un Memoriu în acest sens, solicitîndu-se soluții urgente și eficiente.

De asemenea, în cadrul discuțiilor au fost evocate și alte probleme de ordin cultural și social, în ceea ce privește climatul actual în care se manifestă unele tendințe grave de denigrare a intelectualității, a unor oameni de cultură și de litere și a tineretului studios. Aducîndu-se în discuție situația liderului studentesc Marian Munteanu, s-a cerut găsirea celor mai bune soluții în spiritul democrației și libertății.

— cele cîteva numere scoase pînă în prezent par a fi tot atitea trepte coborîte spre subsolul gazetăriei (fie ea și de divertisment). De dorit lasă și prezentarea grafică, iar pozele sexy propuse cu greu pot stîrni imaginația unui marinar din flota de pescuit.

● Invocat abuziv și fără discernămint în presă, Dumnezeu tinde să devină cu toate ale sale un soi de Adidas Torsion, adică o mare plictiseală. Dacă pină anul trecut n-aveam parte nici măcar de cuminicătură, acum se organizează ospețe pantagruelice cu bucate sfințite în dulcele stil stahanovist. La acest capitol, al dumpingului în presă, Cel de sus e la mare concurență cu o creație a sa, prezentată în postura (vestimentară) originară. Poate unde Par(ad)isul e-atît de aproape.

● MENTOR (nr. 1/1990) — ghid al pregătirii pentru admiterea în facultate — oferă consultații la matematică, fizică, chimie, limbă străină, literatură română. Între acestea, MENTOR-ul propune cîteva pagini de divertisment (muzică, film, automobilism, bridge, curiozități) care descreșe fruntea candidatului și fac revista interesantă pentru categorii mai largi de cititori.

● În DREPTATEA (nr. 129/1990), Mihai Enescu ne aduce la cunoștință: „acum, în condițiile de azi, șansa democrației trece prin politică”. N-avem nimic de obiectat, întrebăm doar: acum, în condițiile de azi, pe unde naiba trece șansa politicii românești?

● Unul din lucrurile cele mai bune apărute în ultima vreme este articolul publicat de Mircea Cărtărescu în CONTRA-PUNCT (nr. 31/1990). Articolul este inti-

tulat: Drept cine mă luați? Și pentru a nu mai fi luat decît drept ceea ce este (un mare poet, de o sensibilitate și de o decență rar întîlnite, un om „liniștit și retras”) îl lăsăm pe Mircea Cărtărescu să se (re)acrediteze prin chiar cuvintele sale: „Destui prieteni cu care am stat de vorbă în ultimul timp m-au luat din seurt și m-au somat să spun odată „de partea cui sînt”. Tot ce am făcut vrecodată nu ar conta pentru ei nici cît negru sub unghie dacă m-aș declara «de partea cealaltă». «Un fesenist» sau «un pietar» — și cu asta ar fi spus tot. Și cel mai adînc dispreț m-ar coplesi. Indiferent cine are dreptate consider situația asta intolerabilă. [...] Dar este incalificabil să profiți în felul acesta de caracterul liniștit și retras al unui om, ca să-l tirăști cu forța pe un drum care nu poate fi al lui. Nu pot fi cumpărat. Nu există nici un lucru pe care să mi-l doresc cu ardoare în afară de cel de a scrie bine. Nu mă interesează opinia nimănui despre scrisul meu, dacă ea nu privește esența acestui scris, pe care eu îl consider deasupra oricărui context politic sau de altă natură. Cu atît mai mult nu vreau să-mi văd numele într-un ziar (Azi, n.n.) care terfelește de luni întregi numele, mai însemnate decît al meu, al Anei Blandiana, al lui Gabriel Liiceanu și multe altele”.

Nu întimplător confesiunea și punerea la punct cărăresciană fac corp comun cu celălalt material apărut în pagina a treia a sus-menționatei reviste, într-o casetă ce-și poartă cu modestie și pregnanță titlul de: Gellu Naum, Omul-Pohet.

Au prezentat:
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

Ziua de după victorie

Văzută superficial, trecător și neatent, metafora zilei de după victorie este, neindoielnic superficială, banală și inconsistentă. Am auzit de tristețea după victorie a filozofilor. Această tristețe nu spune decât că victoria, cel mai adesea nu este victorie. Tristețea care urmează erotismului satisfăcut — deci tot unui gen de victorie — spune că în fața ființei noastre erosul nu este eros dacă alternează comuniune și disociere. Apoi, izbînda adesea ne slăbește, ori ne conduce perfid către ceva neștiut și nedorit, or asmutite forțele invidiei sau geloziei, multiplicînd dezastruos rezistențele din calea bietelor noastre vieți. Este clar că lucrurile stau astfel dar, pînă la urmă, toate acestea sînt fatalități, deci combinații între inerențe și surprize — un gen de necesitate de a aplica oricărei victorii un coeficient de reducere, un demultipliator, un randament nu foarte avantajos. Ceea ce a fost o victorie potențială nîcîcînd nu va deveni sută la sută victorie actuală. Faptul poate fi trist, dar este inevitabil. Nimic nu se propagă integral, neafectat de corupție pe creasta marelui val al existentului, în oceanul timpului intuiției noastre.

Ziua de după victorie începe cu momentul din care succesului i se aplică acel procent diminuat. Ar fi însă prea puțin dacă ar fi doar așa. Numai dacă eviți profunzimile și adevărul nu vezi mai mult. Ziua aceasta inegalabil de importantă în existența umană trebuie asemuită solidificării, cristalizării ori revelării. Ea conține momentul de ireversibilitate nu al victoriei ci al evoluției consecutive acesteia. Dar dacă ziua care ar trebui să fie a incununării speranței este solidificare, atunci, de bună seamă, victoria însăși este incandescență fluidă, ardere, fluctuare. Este aici doar o simplă trecere de la agitație la liniște? A înțelege lucrurile doar astfel ar însemna, iar, a le vedea în chip sărac, parțial și deci neadevărat. Dacă fluiditatea este urmată de solidificare atunci important este, în acest proces, faptul că structura și forma dobîndită atunci este destinată să rămînă, să dureze, să determine structuri și forme viitoare.

Prototipul victoriei nu este victorie în război, nici obținerea unei distincții, a unui premiu. În toate aceste cazuri lupta decurge mai mult sau mai puțin organizat, se desfășoară și se îndreaptă spre deznodămînt după niște reguli într-o oarecare măsură exacte. Incandescența care precede reconstituirea structurii sau simpla organizare a unei noi structuri nu este totală în aceste cazuri, oricît de mare ar fi (dacă avem în vedere cazul maxim, războiul) destrucția produsă, amenințarea continuă, angoasa provocată, inculcată și poate chiar permanentizată în subiecții care sînt victimele unui stress de neuitat. Prototipul luptei și implicit prototipul victoriei îl oferă revoluția, războiul civil, lupta politică internă, mai ales în variantele sale aducînd în scenă un oarecare grad de violență. Revoluția sau războiul civil dor par să urmeze legi, în realitate ele își propun să distrugă dacă nu legea în general, oricum un anumit tip de lege. Între o lege veche și una nouă revoluțiile produc sfîrșiri existențiale mai profunde chiar decît războaiele devastatoare. Prin comparație cu revoluțiile, activitatea teroristă este ternă, repetitivă și codificabilă. Există manuale celebre de terorism, după cum există manuale de strategie și tactică militară, dar nu există tratate ori precis-uri de revoluție, cel puțin în sensul analizei și expunerii acestei acțiuni în toată generalitatea și polymorfismul ei. Nu cunoaștem legile universale ale unei revoluții, dar putem infera cu sentimentul îndreptățirii, că aici, mai mult decît oriunde, ziua de după victorie este ziua decisivă a istoriei. Cînd o știință a revoluției se va naște, atunci va apare și o știință a zilei de după victorie. După o totală combustie și fluidizare nu are cum să nu urmeze o infinit de importantă și specifică — dacă nu strictă — cristalizare a existenței umane. De cine depinde ziua de după victorie? De cei care vor rămîne pe cîmpul de luptă pînă la sfîrșit, de cei care nu vor părăsi terenul confruntării pînă în această zi de după luptă. Revoluțiile au cu siguranță condiționări și destine de origine economică, geopolitică, psihologică, intelectuală dar în concret istoria lor se împlinește în plan socio-politic și ea se clarifică simplu și complet prin răspunsul la întrebarea: care este forță încă nedesființată, încă neanihilată, controlînd teritoriul în clipa victoriei. Nici o putere nu se mai poate impune apoi respectivei forțe, nimic nu o mai poate determina să joace un alt rol istoric decît acela pe care este prin natura sa aptă să îl joace — iar această forță nu este dată de o vagă conjuncție de interese, fie ele oricît de esențial-economic. Forța finală a revoluției este o realitate traductibilă în termeni socio-organizatorici exacti.

Revoluția franceză a pus în scenă multe forțe sociale remarcabile. Victorioase au părut să fie masele; victorioasă părea să fie structura politică, de organizare și justiție, iacobină. Forța ultimă a revolu-

ției este însă aceea care înfrînge ultimul și deci pe cel mai redevabil dușman. Acest dușman a fost, în cazul Franței de acum două sute de ani, coaliția puterilor monarhice. Pe cîmpul revoluției a rezistat pînă la capăt și a învins armata revoluționară. Consecința abia dacă mai trebuie evidențiată: Franța a fost din timpul Directoratului, apoi al Imperiului napoleonian și pînă la înfrîngerea din 1871 un stat militarist. Puterea politică a fost — neîntrerupt, în acest interval — un derivat al puterii militare.

Similar, trebuie înțeles în revoluția rusă acest joc final de forțe. Ultima opoziție a fost dată în acest caz de alb-gardiști. Gardă este aici un sinonim pentru bandă. Dar aceste bande au fost invinse de alte bande, cele ale revoluției. Forța ultimă care a dominat scena a fost colectivitatea comisarilor politici, în calitate lor de șefi de bande. Pe acest model s-a organizat statul sovietic și statele satelite, în întreaga perioadă care a precedat schimbările recente, sovietice și est-europene.

Nu pot să mă gîndesc la zilele de 13-15 iunie ale istoriei noastre altmînter decît prin mijlocirea acestor idei. Și atunci mă văd obligat să mă gîndesc la fel la întreaga istorie începută în acele zile și nopți de 17-22 Decembrie. Ajung astfel la o mai completă imagine de criză dar, parcă și la un oarecare plus de speranță.

Un sentiment de vertij însoțește un gînd — un gînd în jurul căruia se țese un scenariu despre timpul început pentru România la 22 Decembrie, spre seară. S-a făcut atunci un aparent de neinterpretat apel: apărarea de către populație a Bucureștiului, atunci cînd forțele aparținînd armatei și internelor ar fi fost în măsură să dea o replică suficientă, pînă la capăt, așa-zisilor terorști, neexpunînd civilii unei atît de reale primejdii mortale, scutindu-i egal de entuziasme explozive și îndelung fericite, dar și de angoasă, suferințe, infirmitate, moarte. S-a apelat apoi la popor, atunci cînd cei care aveau să răspundă era clar că nu vor fi decît o fracțiune condiționată nu de nevoia de adevăr, ci de nevoia de ordin, de stabilitate întru eroare. Și așa s-a ajuns la acele zile nefericite de 13-15 iunie, cele mai rușinoase ale istoriei noastre. Se sfîrșește, poate, totuși, în dezastruosul mijloc de iunie, un mare rău al istoriei noastre recente: idealizarea de noi înșine, autoidealizarea noastră ca popor. Cu prețul rușinii învățăm că nu sîntem o națiune divină, că putem comite la scară de mase greșeli, infracțiuni și crime, pe care multe alte popoare nu le mai comit de mult, că ne-am bucurat cu toții, măcar intrucitva, de cînd eram orbiți de un dictator — nu atît de de generat incît să nu fie capabil de perfidii — orbiți ca spirit critic în ceea ce privește cunoașterea a ceea ce sîntem. Dar, desigur, nu spre a cîștiga, prin suferință, înțelegerea s-a produs ceea ce s-a produs. De ce, atunci? Iată o posibilitate: s-a făcut astfel incît mereu și mereu, din Decembrie, pe terenul Revoluției noastre ultimii să nu rămînă purtătorii de arme în uniforme. Personal nu cred în nocivitatea acțiunii militare în viața internă, atunci cînd viața internă

IN PAGINILE REVISTEI REPRODUCERI DUPĂ TABLOURI DE DIMITRIE GHIAȚĂ

devine violență, nu cred că armata noastră are un alt suflet decît cel al poporului nostru și despre acest lucru am mai scris cu încredere. Doresc să fiu îndreptățit a spera că aceleași lucruri se pot spune — de acum — și despre poliție. Dar armata și poliția sînt forțe — nu doar foarte reale, ci pur și simplu imense. Democrația este însă chiar acest lucru: nici o forță, oricît de mare, reprezentînd oricît de mult din popor nu poate prevala asupra întregului. Lecția de început al democrației este chiar acest lucru: o punere în dificultate a tuturor forțelor care, una cite una, una sau alta, ar putea scăpa de sub controlul și echilibrarea adusă de prezența celorlalte. Ne putem teme de puterea unui partid politic, în sensul îndreptării vieții politice înspre dictatură sau măcar autoritarism numai și numai atunci cînd acesta domină complet poliția, care domină complet poporul. Această transmisie a domnării are loc numai și numai cînd armata garantează procesul global. Ce s-a reprodus în statele totalitare — mai exact, la căderea regimurilor totalitare — poliției și armatei? S-a reprodus că urmează ordine care contravin legilor și principiilor, că urmează uneori legi care contravin umanității (corelația politico-militară fiind completă). Cu unele excepții referitoare la poliție (dîmneața devreme, în 13 iunie? etc.) nu se poate spune că așa ceva s-a întîmplat în România post-revoluționară. Dimpotrivă, aparatul politic, poliția și armata par, fiecare, să ceară celorlalte două componente ale structurii puterii cît mai puțină interferență în sfera specifică de interacțiune, corelația reciprocă fiind asigurată exclusiv de o anumită legislație și oricum redusă la un minim obligatoriu. Ce să fie atunci bitele aduse din provincie? Paradoxal, ele nu sînt decît atît: sub toată violența, primitivismul și irraționalitatea lor, o forță slabă, lîmînară. Aduse în dispozitiv, puse în acțiune, aceste bite nu au cum rămîne pe teren, nu vor fi factor al cristalizării structurii socio-politice din ziua de după victorie. Le pui la treabă și apoi le trimiți acasă, să se prezinte unde trebuie să fie prezente în ziua salariului, acasă la ora de seară pentru înlînirea cu nevestele, cu copiii, cu amărăciunea adusă de trecătoarea iluzie a puterii. Există state polițienești și există state militariste, nu există state minerești. În regimurile comuniste așa zisul sprijin al masei, lupta proleta-

riatului, conducerea țării prin clasa muncitoare au avut un singur scop: să facă astfel incît nici polițiile — securitate, K.G.B., etc. — nici armatele să nu poată prevala asupra partidului.

Dar tot acest sistem în patru termeni (putere politică, componentă violentă a masei, poliție, armată) funcționează în favoarea puterii politice și împotriva adevărului, a națiunii, incluzînd în aceasta, intelectualii ca factor constituenți și organ specializat al conștiinței, cu sprijinul unui singur alt element, aparent slab în raport cu celelalte, decisiv însă în determinarea unui gen sau altul de funcționare al ansamblului. Este vorba de mijloacele de informare, de presa cu diferețele ei componente. O presă liberă va face ca mai devreme sau mai tîrziu, interacțiunile de reciproc control al elementelor puterii să funcționeze în favoarea poporului.

Opresiunea continuă, ordonată și eficientă nu o poate practica decît poliția. Armata poate fi agentul de menținere a autorității poliției. În condițiile libertății de informare aceste lucruri nu se pot produce.

Autoritarismul are nevoie deci, pentru a se impune, de conjuncția unei serii largi de factori, dintre care patru sînt esențiali: (a) voința de dictatură, (b) cucerirea tuturor celor patru elemente decisive ale puterii (o structură administrativă, un grup de acțiune din rîndul masei, poliție și armată), (c) voința de acțiune conjugată, în scop de dominație, a elementelor puterii și (d) o presă total aservită sau redusă la tăcere. Este clar că în România această conjuncție nefastă nu se produce acum și — să sperăm — vom putea face în așa fel incît să nu se mai producă niciodată. Primul dintre factorii menționați mai sus nu poate fi niciodată sigur estimat înainte de a fi prea tîrziu. Este nevoie de întreaga noastră credință spre a considera că el nu acționează. Următorii doi factori — (b) și (c) — în mod sigur nu intră în joc, acum, la noi. Ultimul factor, cel al presei, nu este nici el în primejdie de a funcționa, în ansamblu, în favoarea autoritarismului.

Atunci? Am putea să ne bucurăm, cu toate leziunile, cu toată tristețea și rușinea acumulate, că pe terenul luptelor acestui început democratic, acestei autentice revoluții, nu a rămas o forță atît de tare incît să impună legea ei viitorului, evoluției, de acum încolo, a țării. Dar în aceste revoluții de sfîrșit de mileniu cel mai important teren de luptă pare să fie acela al spiritului, iar din sfera acestui spirit uman energiile care acționează nu pot fi, cu ușurință, acum cheamate și acum trimise acasă, nu pot fi puse în funcție și reduse apoi la inexistență, după voință. Legile ultimei forțe care a acționat în disputele violente ale Revoluției noastre sînt încă dominante în spațiul spiritualității noastre. Acestea se numesc: nedumerirea, anxietatea, inhibiția voinței și inițiativei. Și totuși, poate că aceste legi nu mai sînt impuse, vehiculate de factori politici încă activi. Ce să sperăm deci? Să credem că ziua cristalizării existenței și conștiinței noastre, ziua noastră de după victorie nu a venit încă. Și atunci care va fi forța rămasă pe teren, forța structurării noastre de îndelungă perspectivă și speranță? Democrația de mine depinde de apelul pe care îl fac și mai ales îl vor face acum autoritățile constituite ale statului. Chiar dacă bita este o forță politică slabă, deplasabilă, culpabilizabilă etc. ea nu mai poate fi utilizată. Dacă nu va rămîne, în chin strategic, pe terenul frămîntărilor Revoluției, ea poate marca, pînă la urmă vesnic, spațiul nostru spiritual. Autoritățile constituite nu vor greși chemînd în arenă intelectualitatea, competența, spiritul liber și tolerant al majorității acestui popor. Atunci vom trăi înlînirea adevărată a victoriei și va veni ziua de cristalizare a speranțelor noastre, cea zi care trebuie să urmeze adevăratei victoriei, fiind justificare și recompensă a sacrificiului și credinței.

Caius Dragomir

A doua scrisoare întredeschisă

În dimineața zilei de 22 decembrie 1989, după baia de foc și de sînge a nopții trecute, la un centru de piine, la Foișorul (și el „de foc“). Ca de obicei, la piinea proaspătă e o coadă nu prea mare, abia ieșită din încăperea neîncălzită unde stau vînzătoarele. Cîțiva oameni bătrîni, cîteva babe, cîțiva copii, iar pe bulevardul Dimitrov trec spre centru grupuri, încă rare, de tineri, care le strigă „Veniți cu noi“, „Și voi aveți copii“ etc. Cei de la coadă vor mai întîi să cumpere piine. Pe urmă, poate, vor pleca și ei spre centru, altul decît cel de piine. Unii membri ai cozii, mai în putere, fac o agitație, totuși și încă, firavă: „Nu mai stați la coadă, jos tiranul!“, fraze de acest gen. În sfîrșit, iese un bărbat tînăr, cu un braț de piine în brațe (sic!), care-i vestejește vehement: „așa, stați la

coadă, că o să mai stați mult și bine dacă nu faceți nimic“. O babă însă: „după ce o să luăm și noi un braț de piine, poate că n-o să mai stăm la coadă...“.

Nu știu dacă moșii, babele, copiii, oamenii-in-putere de la coada din acea zi au ajuns în centru, să strige și ei „Jos comunismul!“ și celelalte. Știu numai că și azi există centrul de piine de la Foișor, în schimb coada e mult mai lungă, pe cîteva rînduri, uneori face curbe și ia colțuri de stradă, parc-ar fi automobilele de la benzină, iar pe bulevardul tot Dimitrov nu mai trec grupuri, nici rare, de tineri revoltați către sediile puterii. Din cînd în cînd, e adevărat, mai iese cite un bărbat în putere cu un braț de piine în brațe (sic!), dar nu mai strigă nimic, tace chitic spre coada formată din cetățeni ai patriei, fără deosebire de naționalitate, vîrstă, sex, religie, convingeri sportive și politice, nu mai strigă nimeni „ieșiți, fraților, să mergem“, iar babele, chiar de aceea, nu mai au cui să-i dea replica.

Nicolae Prelipceanu

Avatarurile iubirii

Suneam într-un comentariu la cartea lui Alain Finkielkraut *La défaite de la pensée* că în procesul intențat de acesta postmodernismului una din acuze privește brieria actului de comunicare. Încercam să amenințăm această părere cu următorul argument: postmodernismul sfințește intrădevar prin a goli comunicarea de conținut, dar o face prin supralicitarea — atât la nivelul limbajului, cât și la acela al metalimbajului — și nu prin obstacularea ei. Atrăgeam însă atenția că sensul dat de gânditorul francez noțiunii de comunicare pune în altă lumină opinia lui și că acest sens merită și el comentat. Discuția poate fi întreprinsă referitor la cartea *La sagesse de l'amour* (Gallimard, folio, 1988 — anul primei apariții: 1984) — ea însăși comentariul unor idei ale lui Emmanuel Lévinas.

Alain Finkielkraut denunță la un moment dat, ca pe un exemplu de exclusivism naționalist dus pînă la aberație, principiul conform căruia: „Pentru a fi (...) trebuie ca Celălalt (*l'Autre*) să nu fie” (155). Aberația constă în inversarea tendinței normale a omului care, după Lévinas, este „oroarea de a fi” (23) și nu oroarea de celălalt.

În ce mă privește, cred că și aberația primei afirmații și normalitatea celei de a doua se pot susține numai dacă dăm verbului a fi sensul de a exista și nu sensul filosofic consacrat încă de la presocratici. A fi înseamnă aici a exista în haos, acolo unde nu sînt relații de nici un fel și, deci, nici între oameni, încît individul e singur în dezordinea dimprejur, lipsit nu de oameni, ci de relații structurante cu ei. *Homo homini lupus*. În plus, situat în haos, individul este lipsit și de ființă. Există, dar nu este.

Ororii de a exista — de a fi, în termenii lui Lévinas — omul îi răspunde uneori, ca Oblomov, prin retragerea în apatie, în indiferență. Pe de altă parte, deoarece omul, urmaș al lui Cain, ucigașul de frate, se simte apăsător cu putere de un păcat ancestral, el adaugă sentimentul culpabilității fricii de existență, de unde tendința lui dublu motivată de a se preda puterii divinității, așa cum copilul vinovat și temător se supune autorității tatălui și se refugiază în brațele lui. Omul nu poate scăpa de această acceptată pierdere de

sine decît dacă își asumă actele și are îndrăzneala de a răspunde pentru ele. Își creează astfel premisa de a exista ca ființă morală, ceea ce îi impune să renunțe și la indiferența față de celălalt. Se petrece atunci „miracolul ieșirii din sine” (Lévinas, 29) spre altul.

De altfel, pe linia Hegel, Husserl, Heidegger filosofia însăși a încetat în epoca modernă să graviteze în jurul întrebării carteziene „cine sînt?” pentru a deveni una a împlinirii cu celălalt (cf. 16).

S-ar părea, deci, că ni se oferă o soluție care ne face stăpîni pe destinul nostru. Este suficient să răspundem de noi înșine și să nu ne lase nepăsători soarta semenilor noștri. În realitate, încă din acest punct se deschide calea unei alte servituți care în concepția lui Lévinas și a lui Finkielkraut poartă frumosul nume de iubire.

Privitor, la iubire, care este situația de maximă intensitate a relației cu celălalt, Lévinas respinge și ideea că ea ar fi, de fapt, o luptă pentru supunerea partenerului, dar și pe aceea că

s-ar caracteriza printr-o armonioasă reciprocitate (cf. 28). Relația este una ambiguă: cel iubit nu e nici cu totul cuprins de cel ce iubește și nici cu totul în afara lui (cf. 85). Or, tocmai structura aceasta contradictorie face posibilă și definește comunicarea. Cînd acordul dintre cei ce se iubesc devine total, încît ei alcătuiesc o unitate, dialogul lor încetează, înlocuit de monolog. Imboldul care ne împinge către celălalt constă din neputința de a-l cunoaște pe deplin, de a-l înțelege cu totul. Celălalt e alunecător, nu se lasă prins, secretul lui ne scapă. Oricît ni l-am apropiat, nu-l putem cupriade. Iubirea ar fi un efort sortit eșecului de a dezlega enigma celui alt. Mai exact, descifrăm mereu ființa iubită și totuși adevărul ei ne ocolește. Iubirea se lovește ca valul de stîncă de esența impenetrabilă a celui alt.

Revenind acum la punctul nostru de pornire, adică la învinuirea adusă de Finkielkraut postmodernismului că goleşte de conținut comunicarea, constatăm că, probabil fără să-și dea seama și deși pornește de la proiectul de origine platoniciană al stabilirii unei relații bune cu celălalt, filosoful se situează pe poziția nicidecum pașnică a modernității. Ambiguitatea, contradicția, abolirea legii terțiului exclus (posibilitatea ca ceva să ne fie concomitent exterior și interior), producția ineputabilă de sens și nucleul ireductibil al acestuia sînt tot atîtea trăsături definitorii ale structurii deschise moderne. Ne putem întreba dacă relației presupuse de o asemenea structură i se potrivește numele de comunicare, cîtă vreme ea exclude în fond recipro-

citatea, schimbul de esență, și se reduce la pînda unui vînat vicelan de către un vînat stăruitor. Vînatul vrea cu tot dinadinsul să captureze vînatul, dar este în fond el însuși în stăpînirea acestuia fiindcă sentimentul fascinatoriu, obsesiv al iubirii îl împiedică să se desprindă de „vînat”.

Regăsim, așadar, în relația analizată de Lévinas și de Finkielkraut, în locul comunicării voința de putere, și ea caracteristică modului modern. Privită dintr-o latură, iubirea apare ca voință de putere mereu judecată. Privită din latura opusă, ea are drept consecință supunerea celui care iubește de către cel care este iubit. S-ar putea avea în vedere — neevocată în eseu comentat — și situația cînd ambii parteneri iubesc, însă nici atunci n-ar fi vorba de comunicare, ci fie de relația dublă față de putere, amîndoi fiind atunci stăpînitori și stăpîniți, fie de fuziunea lor într-un monolog. Cît despre cazul caracteristic, acela al omului dominat pentru că iubește, de ce comunicare ar putea fi vorba cînd relația lui cu celălalt este similiară cu aceea impusă de un Dumnezeu neînțeles? „Distant, străin, transcendent; așa este în raport cu mine obrazul celui alt. Ajung la tema unui Dumnezeu radical altul în neputința mea de a-l domina pe celălalt” (124).

Pornită de la proiectul stabilirii unei relații de bună reciprocitate, ființa iubitoare sfințește prin a cădea pradă impulsurilor agresive, declanșate de starea ei de inferioritate și dependență: „...fiindcă, la fel ea în pasiune, nu pot să mă sustrag unui Altul care îmi scapă mereu, fiindcă nu sînt egalul ei alesul, ostatele, debitorul lui, mă năpădesc uneori pulsuniile agresive” (148). Or, după chiar catalogarea lui Finkielkraut „victima pulsuniilor ei” nu este alta decît omul modern (cf. 119).

Epoca modernă a fost aceea în care mai mult decît oricînd negativitatea s-a dovedit determinantă, atît ca facultate creatoare — cum se poate demonstra, dar nu este locul aici —, cît și ca putere a Răului. Și iată că iubirea, ca violență cu care mă stăpînește celălalt, este „într-un cuvînt, Răul” (144).

Corelînd cele două meditații — pe cea din *La défaite de la pensée* și pe cea din *La sagesse de l'amour* — ajungem la încheierea că postmodernismul nu este vinovat de a fi epuizat comunicarea de vreme ce comunicarea între oameni pare un ideal de neatîns. S-ar zice că ne aflăm dinaintea unei alternative deprimante: ori mizăm, ca secolul modern, pe creativitatea alterității și ne lăsăm, implicit, în voia Răului, ori alegem confortul postmodern al alunecării lente în inconsistență. A ieși din această dilemă este un pariu — pe care îl putem încerca.

Liviu Ciocârlie

povestea vorbei

Indignare

Cînd prezentatorul unei emisiuni de televiziune afirmă că mii de cetățeni au întîmpinat „cu indignare și revoltă” o manifestație pentru eliberarea unor arestați, manifestație la care s-au scandat „și lozinci antiguvernamentale”, comentariul nu e neutru, pur informativ, — ci implicat și părtinitor. La prima vedere, părtinirea ar fi doar o impresie: s-ar putea spune că prin cuvintele „indignare” și „revoltă” sînt descrise, pur și simplu, stările de spirit, sentimentele unor indivizi. Ele ar sta, într-o serie sinonimică foarte bogată, alături de *supărare, nemulțumire, insatisfacție, neplăcere, iritare, enervare, ostilitate, adversitate* ș.a.; le-am putea adăuga, lărgind seria cu alte registre ale limbii, variînd gradele de intensitate și nuanțele stării-obiect, pe *parapon, scîrbă, necaz, burzuluială, imbufnare, obidă, amărăciune, cătrănire, năduf, pornire, dușmănie, vrăjmășie*... Doar analiza semantică și stilistică a fiecărui termen în parte ar putea arăta de unde provin riscurile unei substituții pentru ilustrarea căreia ne permitem să combinăm, la întîmplare: cetățenii au întîmpinat manifestația „cu enervare

și ostilitate”, sau „cu năduf și cătrănire”...

Formularea de la care am pornit nu e chiar întîmplătoare. O reîntîlnim în comunicatul Rompres (reprodus de *Adevărul* din 31 iulie, p. 3): „mii de ieșeni [...] au reacționat cu indignare și revoltă la lozincile scandate de demonstranți” (s.n.). Să vedem ce e cu indignarea. DEX-ul o definește ca „revoltă sufletească amestecată cu amărăciune, minie și dispreț, provocată de o faptă nedemnă, nedreaptă sau rușinoasă” (s.n.). În vreme ce revolta ar fi „sentiment de minie provocat de o nedreptate sau de o acțiune nedemnă”. Dincolo de starea propriu-zisă, identificabilă după semnele ei exterioare, e prezentă, și într-o definiție și în cealaltă, o informație suplimentară, despre cauzele respectivei stări: cauze trecute printr-un filtru valoric și prezentate ca un dat, sentimentul fiind astfel justificat ca reacție la un fapt negativ. Aici pare să fie cheia problemei, pentru că altminteri, mergînd pe firul denumirilor stării sufletești, nu aflăm mare lucru: *amărăciune* trimite la *mîhnire* și *tristețe*, *mîhnire* la *întristare*, *îndurerare*, *amărăciune*, *supărare*, *tristețe* din nou la *mîhnire* și *amărăciune*, *minie* la *furie* — și tot așa, pînă la epuizarea circularității dicționarului. Trăsătura distinctivă a cuvîntului *indignare* (a cărui poziție e perfect lămu-

ritoare și pentru revoltă, de care nu ne vom ocupa în mod special) stă așadar nu atît în denumirea unei anume stări psihice, cît în relația cu cauza acesteia. O definiție poate totuși fi mai mult sau mai puțin bună; cea din DEX nu e inatacabilă. E ușor de presupus că o alternativă ar constitui-o relativizarea judecării; este cea ce face, de pildă, „The Random House Dictionary...” (1963), definind cuvîntul „indignation” ca „nemulțumire puternică față de ceva considerat nedemn, injust sau josnic” (s.n.). Desigur că indignarea e o reacție la un fapt pe care un individ îl consideră negativ, și pe care un alt individ îl poate aprecia în mod diferit; judecata celui indignat poate fi dreaptă sau nedreaptă, corectă sau incorectă — așa că acest adăos — „considerat” — pare pe deplin justificat. Numai că mai multă dreptate are DEX-ul. Nu în sensul că fapta care provoacă nemulțumirea ar fi în mod obiectiv și îndubitabil „nedemnă, nedreaptă sau rușinoasă”. Dimpotrivă. Fapta poate fi, dintr-o altă perspectivă, absolut lăudabilă. Important e că locutorul, cel ce folosește cuvîntul „indignat”, admite același set de valori cu subiectul stării. Faptele sînt considerate negative nu numai de un individ despre care se vorbește, dar și de cel care vorbește — și care în caz contrar ar fi folosit alt termen decît *indignare*.

Situația e raportabilă la analiza semanticoprogramatică pe care A. Berrendonner a făcut-o, pentru franceză, verbului *prétendre* — echivalat perfect în română de neologismul *a pretinde*. Față de *a afirma*, cu care împarte ideea de „enunțare”, verbul *a pretinde* implică un anumit raport (de opoziție) între opinia agentului său și cea a „opinie generale” și a locutorului: *a pretinde* nu înseamnă, cum pare să spună DEX-ul nostru, doar „a susține, a afirma cu tărie” — ci a afirma ceva

considerat fals de opinia generală și de locutor (e motivul pentru care nu se obișnuiește să se spună „Eu pretind că...”, așa cum nu ne putem închipui un crainic TV obedient rostind enunțul „Primul ministru a pretins că...”).

În lipsa reperelor absolute, „opinia generală” rămîne un reper funcțional; *indignarea* este, de aceea totdeauna justificată — pentru vorbitorul care folosește termenul și care îi presupune în referent o cauză negativă. Un individ poate spune despre sine oricînd că e indignat, calificîndu-și astfel ca perfect justificată propria reacție psihică; un locutor diferit o va numi *indignare* doar dacă îi împărtășește setul de valori (situația e deci inversă față de *a pretinde*); altfel, va vorbi de *nemulțumire* (termen ambivalent, deci neutru; cînd spun că „X e nemulțumit de spectacol” nu implic faptul că spectacolul ar fi în sine bun sau rău) sau, în cazul unei deosebiri manifeste de punct de vedere, de *isterizare*, *dușmănie* etc.

În exemplul de la care am pornit s-ar fi putut spune, neutru, că o serie de cetățeni au avut „o atitudine defavorabilă” față de manifestația celorlalți. A numi această atitudine „indignare” e, sub aparențele unei obiective prezentări de stare, o descriere participativă; enunțul „Y e indignat” se citește de fapt ca „eu spun că Y e indignat” — pentru că eu consider că supărarea lui e justificată. Dacă neutralitatea informațiilor ar fi cu adevărat dorită, redactorii știrilor și-ar regăsi probabil abilitățile de analiză pragmatico-semantică; cel puțin cele care le permit să distingă perfect nuanțele și implicațiile, atunci cînd nu confundau o atmosferă „caldă, tovarășească” cu una „de lucru”, ori „manifestările negative” cu „lipsurile serioase” și cu „abaterile grave”.

Rodica Zafiu

Curajul și frica

Se discută în ultima vreme despre literatura de miine, despre cărțile pe care le vom citi. Deocamdată putem conta pe câteva certitudini. Pe faptul că hirtia s-a scumpit și pe împrejurarea că nu numai gazetele, dar și cărțile de literatură sînt aproape în întregime „la mina“ tipografilor. Legea cererii și a ofertei, care în acest domeniu ar trebui să țină seama de toate necesitățile de lectură, funcționează pînă una alta ca o formă fără fond. Cu edituri lipsite de propria lor tipografie, cu hirtia distribuită „de la centru“, cu „intreprinzători“ îmbogățiți peste noapte nu prin muncă, nu prin inteligență, ci printr-o tristă abilitate de șantajști ai pieții sau, cum ar trebui să li se spună și lor, de bișnițari. Totuși, dintre cărți vor răzbi la cititor, cu siguranță, două categorii mai importante. Pe de o parte, cărțile de sertar (deși mulți cred că scriitorul român n-a scris nicioată pentru sertar), pe de alta, cărțile interzise sau apărute dincolo de granițele României, într-un cuvînt, cărțile pe teme pînă mai ieri tabu. În legătură cu primele, Dan. C. Mihăilescu a întocmit recent o scurtă listă, într-un articol din revista *Contrapunct*. Aduă și eu două-trei exemple: cartea despre Eminescu a lui Dan Arsenie, *Levantul lui Mircea Cărtărescu* sau *Femeia în roșu*, de Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș. Dacă literatura „de sertar“ se lasă încă așteptată, cărțile cu subiect tabu, despre care nimeni nu știe cînd apar și cum pot fi procurate, au început să facă serie. Între autorii lor, Mircea Eliade, Virgil Ierunca, Emil Cioran. Se adaugă acum și Paul Goma, cu două volume apărute la Editura Humanitas, în colecția „Totalitarism și literatura estului“, *Gherla* și *Culorile curcubeului*. Ambele au fost publicate ma întii la Paris, în 1976 și 1979.

Culorile curcubeului (versiunea franceză de la Seuil, *Le tremblement des hommes*) este o combinație de jurnal, document, mărturie și cronică, pe marginea evenimentelor politice din 1977, cînd Paul Goma a pus pe picioare prima disidență românească mai consistentă, într-un context general sensi-

bilizat de *Charta '77* a cehoslovacilor. Începutul îl reprezintă scrisoarea personală, adresată lui Pavel Kohout, de pe o platformă care s-a întemeiat pe ideea apărării drepturilor omului în România. Au urmat scrisoarea deschisă către Ceaușescu (cărui a se cerea, nici mai mult, nici mai puțin, decît să adere și el la *Charta '77*, pentru a-și dovedi buna-credință) și scrisoarea de protest a celor opt semnatari, adresată Conferinței internaționale de la Belgrad. Din acest moment mașina puterii începe să macine, după toate regulile „artei“. Prin cele două camere ale familiei scriitorului, din Drumul Taberei, se perindă zi și noapte, „zeci de desperați, provocatori, oportuniști, sublimi, gazetari, milițieni — și, în fine, securiști“. Telefoanele sînt ascultate și, după caz, întrerupte, apar „vecinii“ revoltăți și amenințările cu moartea. („Aveți copil mic, vă sfătuiesc prietenește să aveți grijă de el, să nu i se întimplă ceva...“). În jurul blocului mișună tot felul de indivizi suspecti (pe doi dintre aceștia, ciinele Goofy îi latră și vrea să-i muște), milițieni și mașini cu antene ciudate. Se fac fotografii din cele mai imposibile unghiuri, așa încît la anchetă „inculpatului“ îi poate fi opus un adevărat *foto-roman*: „1. Fotografia: (Mă prezenta pe mine) ieșind pe ușa blocului Z-21 din Drumul Taberei. Purtînd, cu bretea pe umăr, inșperabila mea geantă de pînză kaki. *Legenda*: «Data cutare, ora — să zicem — 15,32. Goma Paul pleacă de la domiciliul său din Aleea Compozitorilor, nr. 10, Bl. Z-21, apt. 20, în scopul de a preda documente secrete unei puteri străine...». După cîteva luni de hărțuieii inimaginabile, timp în care s-au adunat circa 200 de semnături, Paul Goma este arestat și dus la Securitatea de pe Calea Rahovei, unde cel care îl ia în primire, trăgîndu-l de barbă și lovindu-l cu picioarele, este însuși ministrul adjunct al MAI, generalul Nicolae Pleșită („Am pus laba pã tine, banditul...“). Capetele inițiale de acuzare: trădare de patrie și... homosexualitate („— Dai tu sama! An fața popăruului! Dă toți crimi! Și dă spi-ua-naj și dă curizm — t-aducem, acia, toți victime! Dă le-ai... Dă le-ai nenorocit, coristule! Scoal' d-acolia!“). De altfel, arestarea este precedată de o minuțioasă activitate de intoxicare prin zvonuri,

după principiul lui Babilio, din piesa lui Beaumarchais, „Calomniați, calomniați, căci tot va rămîne ceva!“: „Spontanii îmi făceau și scurta biografie, potrivit căreia, pe tata îl chema Efremovici; eu, în 1956, fusesem arestat, nu pentru ceea ce pretindeam cu nerușinare, ci pentru furt și viol în public; faptul că eram căsătorit nu era decît o «acoperire», fiind eu un pederast notoriu; pe lingă aștea, fusesem de totdeauna un turnător, în închisoare eram scandalagiu-de-celulă, printre victimele mele fuseseră și Iuliu Maniu, pe care îl bătușem; după liberare devenisem securist cu grad — poate chiar colonel...“

Și totuși, ceea ce șochează în această carte-document nu e dezvăluirea tuturor detaliilor legate de abuzurile pe care le face, într-un stat totalitar, puterea („Noi cei din Estul Europei știam de mult că partidul comunist deține, nu doar monopolul puterii, ci și al adevărului.“), ci brutalitatea cu care ne este împinsă privirea dincolo de aparența lumii în care trăim. Lucruri care de obicei se comunică abia după moartea unor persoane ne sînt relatate de Paul Goma fără nici un fel de menajamente și procedeul se justifică pentru că, într-adevăr, ceea ce aflăm este halucinant. Căci dacă se mai poate înțelege ca un fost boxer de categoria semi-grea să se prezinte la domiciliul disidentului, trimis de securitate să-i spargă ușa, e mai greu de acceptat că apologia totalitarismului, brutalitatea și delatările pot fi chiar opera unor scriitori. În cartea lui Paul Goma, lista acestora din urmă depășește orice imaginație și în ea intră nu numai activiștii cu veleitate de scriitor (numiți la un moment dat „porci-de-cîine“), dar și directori de editură, scriitori — foști deținuți politici sau mari profesori universitari. Cîțiva dintre ei îi scriu lui Paul Goma scrisori în care își exprimă

„indignarea“, alții îl vizitează (cu o din de serviciu) pentru a-l „prelucra“. Din păcate, lista lor pare interminabilă. Rezultă de aici cîteva „fișe“ absolut năucitoare (Ivasiuc, M. Gafița, Da Zamfirescu) și, ceea ce e mai pros un fel de portret-robot al scriitorului român, care e mai degrabă oportunis poltron, delator și, cel mult, curaj „cu voie de la poliție“. De n-ar fi at de dramatice în conținutul lor, cîtev din scenele acestea cu scriitori ar putea fi citite ca pagini de literatură, în ventate de dragul poantei și al comicului. Între ele, întîlnirea cu Dan Zamfirescu, la Uniunea Scriitorilor, după „tezele din iulie“ 1971, la care harnic colaborator al *Săptămîinii* aderase c mare entuziasm: „La scurt timp după ce i se publicase «adeziunea înflăcărată», s-a întimplat să dau nas în nas c el, la Uniunea Scriitorilor. Mi-a trîns mina. Am dus amîndouă miinile la spate. El a roșit, nu a zis nimic a mina, domnule Goma? — Nici un secret: pentru adeziunea la «Tezele di iulie». — Ei și? Scriu ce gîndesc! Aștea sînt convingerile mele! — Or fi deși nu cred: te-am văzut la Cas Scriitorilor mîncînd. Cine mîncîncă aș cum mîncîncă dumneata nu poate ave convingeri. — Dar cum mîncînc?, a în trebat, prosteste, Dan Zamfirescu. — Așa cum mîncîncă cei care mîncînc cîcat“.

Cred totuși că teza scriitorului român care face în pantaloni de frica puter poate fi corectată. Nu numai de curaj celor care au venit pînă la urmă alături de Paul Goma, dar și de împrejurarea că în România unei puteri lipsit de orice urmă de scrupul, curajul scriitorului a fost întotdeauna identic c sinuciderea, cel puțin culturală, dac nu și fizică. Și tot atît de pilduitor pentru ceea ce a putut să însemne teroarea puterii discreționare din Români e faptul că în jurnalul lui Paul Goma scenele de lașitate se joacă în cele m neașteptate împrejurări, cu actori veniți din toate colțurile lumii. Un reporter vest-german dispare subit din cas lui Nicolae Breban, atunci cînd apar Paul Goma, niște diplomați străini iau pur și simplu la fugă cînd îl văd că se pregătește să le ofere un text de protest. Cred că frica nu alege și nici nu ține seama de naționalitate, pentru că frica este un instinct care încăpe pe mina „specialiștilor“ poate fi produs în proporție de masă.

Oricum, esențialul cărții lui Paul Goma trebuie căutat în altă parte. Î radicalismul cu care torționariștinuși pe adevăratul lor nume, în voința de a nu uita nimic din realitatea în grozitoare a închisorilor comuniste, în sfînta navitate de scriitor care cred că paginile sale pot repara toate nedreptățile vieții.

Florin Manolescu

stop cadru

Toposul memoriei

Se întimplă ca la scurt timp după apariția „Fenomenului Pitești“, cartea lui Virgil Ierunca, să pot citi o altă creație a exilului românesc, editată tot la „Humanitas“, în ciclul „Totalitarism și literatura estului“. Cartea din urmă se numește pur și simplu „Gherla“ și aparține lui Paul Goma. Îmi puneam întrebarea, cu ocazia lecturii „Fenomenului Pitești“, cum se poate simți și, mai ales, surprinde întrucîtva limita — labilă, ce-i drept — dintre document și literatură. Citind această carte a lui Goma aveam să-mi dau în mare parte un răspuns.

Să presupunem că totul s-ar putea rezuma la nivelul discursului și o simplă analiză stilistică ne-ar clarifica problema. Atunci am observa imediat efectul pe care îl are asupra cititorului, dar mai ales asupra întregii concepții asupra operei, persoana întii pe care Goma o folosește în cartea sa. Ea impune o viziune subiectivă și sensibilă totodată, o desfășurare epică specifică, favorizată pe de altă parte de conceperea unui dialog imaginar care dramatizează și dă veridicitate discursului. Toate întrebările retorice, răspunsurile la presupuse întrebări, tonul diferențiat de la un răspuns la altul, parantezele care presupun apariția altor întrebări, toate acestea determină perceperea de către cititor — el însuși un interlocutor probabil — a gradului de implicare pe care personajul povestitor l-a atins. Tonul de cronicar care adună

de ici, de colo (ce-i drept, alăturîndu-și propria opinie), date despre evenimente trecute, tonul acesta voit impersonal chiar dacă uneori sentențios al lui Ierunca se topește în virulența și dinamismul cu care memoria se rosteste pe sine în cartea lui Goma.

Dincolo de orice analiză a tehnicilor narative — indiscutabil mai variate în cartea lui Paul Goma — gravitatea și profunzimea mesajului cărții sale rezidă din modul în care și-a încadrat cartea și s-a implicat la rîndu-i pe sine în ceea ce am putea numi toposul memoriei. În cazul lui, memoria nu se manifestă ca o moștenire ancestrală, ca un sumum al experienței altor generații, ci ca o trăire directă, nemijlocită, ca o ardere existențială pe propriul rug. Goma nu mai vorbește decît în mod episodic despre suferințele altora, existențe anonime pierdute prin evidențele obscure ale penitenciarelor, ci de propriile suferințe de la care pornește, într-adevăr, să deducă gama tragică a pătîmirilor umane. El pornește de la sine pentru a sugera imaginea unui bestiar, ascuns pînă nu demult conștiințelor, al unei inițieri dramatice și uneori fatale despre care nimeni nu se încumeta pînă mai ieri să vorbească.

Scrisă în vremea în care chiar dincolo de hotarul țării puteai fi urmărit și „pedepsit“ pentru curajul de a povesti, cartea lui Goma e scrisă sub imperiul fricii, dar al unei frici care, în loc să paralizese, pune în mișcare toate forțele ascunse ale personalității,

refuzînd tăcerea și supunerea instictivă.

De la memorie la povestire, între acești doi poli pe care se fundamentează opera, se desfășoară năvalnic o sumedenie de imagini, frînturi din cele întimplare, cîndva, senzații puternice simțite la limitele umanului, pe muchia de cuțit dintre viață și moarte. Dar dacă și-ai imagina un moment că prin poveste cel care a pătimit ajunge să-și ordoneze cumva, după vreo rețetă logică, toate cele trăite, te-ai înșela amarnic. Aici nu mai este vorba de o rememorare cronologică sau de vreun bilanț, ci pur și simplu de o retrăire ca pe o experiență esențială a unor momente din viață: „Puscăriașii nu suportă să fie întrerupți cînd povestesc. Povestind, cad în transă...“, spune Goma și înțelege că povestea e pentru ei un mod de a se regăsi și recupera din tumultul suferinței de altădată.

Tonul ironic, chiar sarcastic al povestitorului nostru tocmai acum intervine pentru a-i atrage atenția presupusului interlocutor asupra celei mai crunte dichotomii de care numai cel confruntat cu ea este pe deplin conștient: aceea dintre logică și realitate. Conflictul insondabil pe care deținutul este constrins să-l suporte era acolo, în închisoare, cel între două lumi diametral opuse, între două „ordini“ incompatibile: cea a logicii acțiunilor și reacțiilor umane, văzută prin prisma normalității (aceasta fiind lumea de afară, de departe, ca și inexistentă) și cea a abolirii oricărei logici, sub tirania arbitrarului.

Memoria, ca de altfel și povestirea ce-i urmează firul, nu este un flux continuu și uniform, ci este fragilă și relativă, bulversată în zeci de ipostaze accidentale și variante ale aceleiași amintiri. De aici, discursul fragmentar și pe alocuri ambiguu, fraza sincopată, parantezele suspendate în gol ca și

o serie de cuvinte pentru care povestitorul n-a mai avut parcă puterea necesară să le mai încheie, să le mai închege într-o idee fugară. De aceea, memoria nu este un oracol în care se în trevede pentru cel menit, călătîngul pătîmirilor, sensul acestora sau al vieții lui viitoare. Ea este ca un palimpsest pe care, cu durere și vîlguire încrustează sufletul umilintă după umilintă, suferință după suferință. Urmele se șterg, rămîn numai senzațiile imaginile păstrate adînc în memorie. Povestirea încearcă să ilustreze toate acestea, ba mai mult, în cazul lui Goma reușește să creioneze cîteva portrete clare, pînă la tipologizare, a celor din caverne, a mizeriei sau perversiunilor. Ele devin deodată personaje — deși nu ficțiunea este spațiul în care se mișcă în voie, ci însăși viața — cu toate că pentru povestitor ele rămîn prezente marcante ale unei existențe stigmatizate.

Dincolo de orice considerații de ordin estetic, să nu uităm totuși că „Gherla“ e concepută de autorul ei c un fel de mărturie menită să fie adusă la cunoștința străinului, a celui care tentat să ignore sau să clasifice superficial o realitate pe care nici ce românii n-o știu cu toții, dar din momentul în care iau cunoștință de ea nu mai au dreptul s-o uite.

Scrisă în exil, scrisă pentru a face mai bine înțeleasă situația românilor dinăuntrul granițelor și de dincolo de ele, „Gherla“ lui Paul Goma transgresează domeniul strict al cărții istorice pentru a deveni ceea ce este: literatură unei existențe.

Ligia Ionescu

ion tudor iovian

riu

apele innegurate ale unui riu fără nume te-au dus
de colo-colo
printre zei de pislă catedrale scufundate-n auz
chitanțe despre plata chiriei în paradis
solzi macerați
ai unor pești care nu mai există

dar nimeni nu știa că nu spre mare riul alcargă

și te-ai agățat cu disperare de nervurile lui
și deja te visai dus
într-un ținut scaldat în cea mai curată lumină
unde
nici un lucru nu lasă umbră
și lucrurile sint muzică

și ți-ai incredințat sub sigiliu istoriile cu care ai
venit pe lume
acestui riu al nenorocului

dar nimeni nu știa că riul nu spre mare se-ndreaptă
și că el își alcargă propria moarte
fără nici o țință fără nici o speranță
dintr-o lume într-alta

și te lași dus
printre bulboanele fierbinți ale celei mai ciudate
realități
(și numele ei e CELĂLALT și ești TU)

piatră de hotar

n-ai vrut-o în preajmă —
și totuși
o flacăra perfidă și rea ți s-a-ncolăcit pe trup
și în ginduri
și nu peste mult timp vei arăta ca un arbor uscat
în care nici o pasăre nu cîntă

picură în auz vorbe vechi dintr-un text nedus
niciodată la capăt
„s-a ridicat între noi o umbră coplesită de suferință
și va rămîne
pe piatra de hotar dintre mine și tine“

și înțelegi că nu vrea să mai trăiască și ceva esențial
din tine pierde definitiv

n-ai vrut-o în preajmă și totuși
o pornire ciudată de a te distruge
te-a făcut să o cauți ani în șir mereu sub alt chip
și alt nume

ea — pe care nu o numești nici măcar în acest
poem-mărturisire —
ea ți-a pus sigiliu pe vise și ți-a dat din toate
părțile foc

și o vezi încordată cum ascultă
ceva infricșat urcînd din ea însăși

încercare de cîntec pentru a alunga spaima

ochiul se umple de cernelurile în sepia
ale realității în bandaje subțiri
de brumă
prin care se străvede iarna

și miinile întinse spre un altul
care nu mai vine care nu mai poate veni din viață
pe molozul de imagini ard
ard
și flacăra lor biciuie aerul

și tot ceea ce ai salvat pină-n lăsatul serii
au fost

lingourile de miresme de agrișe și gutui și un
„hopa-mitică“ și
lacrimile reci ale prințului fericit
și textul cu ștersături pe marginea căruia ai visat
și edificiul fragil al unui poem care inlocuia bradul
de Crăciun

și trupul scăzut de tot e ținut de spaima de a fi
ireal
pe zidul nopții
între afixe

(dar tare ar vrea
să forțeze ușile paradisului de la birtul din colț
de unde cu intermitențe
se-aude o încercare de cîntec :

„Doamne, Doamne, mult zic Doamne!
Pare că Dumnezeu doarme
Cu capul pe-o monastire
Și de nimeni n-are știre...“)

s-a-ntors iubirea și era tîrziu

în noaptea asta liliachie s-a-ntors iubirea —
o clipă ai crezut
că-i ploaia
luminoasă fecundă înviorînd grădina electrînd
simțurile

dar ea avea ochii dilatați de spaima că sfîrșitu-i
aproape
surisul neuman pantofii scilciați și ciorapii în vine
și sinul surpat
și ducea cu sine sigiliul rupt
al după-amiezilor petrecute în zvîrcoliri prin paturi
respingătoare

și degetele care te-au atins ți-au adus aminte
de trecerea
unor șerpi prin iarba înrouată
și metalic părul suna ca și ploaia de catran prin
țesătura fragilă a ființei

un fel de mărunțis aruncat pe cimentul rece al băii
i-au fost vorbele

și-n noaptea asta fără capăt
singele n-a mai reușit să coloreze în nici un fel
obrazul de hirtie creponată

și aerul era tare ca sticla
și cerul definitiv închis

s-a-ntors iubirea —
o insulă într-o altă insulă
și între ele ape miloase nemișcate
care închid orice strigăt

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

● „Care cărți, dom'ne? Care cărți?“
— mă va întreba cititorul. Poți matala
să găsești cărți? Și unde? La talcioc?
Nu se mai tipăresc cărți. Nu se
mai traduc cărți. Poate d'alea de
joc. Dar și alea, de cînd a devenit
bridge-ul sport oficial, s-au făcut o
foaie în tirg, nu se mai importă, „sce-
nariile“ nu prevăd importul de cărți de
nici un fel. Poți găsi cel mult Biblia
în țiplă (200), Cămașa lui Christos (195)
sau broșurele SF, Policier, pe care TVB
le-a acoperit de rușine declarîndu-le
„imunde“. Se știe că orice realitate poa-
te fi anulată printr-o frază sau, mai
bine, printr-o dispoziție. Cînd guvernul
ne asigură că va sprijini tipărirea de
cărți ne crește inima! Desigur, guver-
nul uită că în Capitală sint două ro-
tative mari și late. Evident strategia sa
nu este să cumpere încă una sau două
(că existentele au an de fabricație an-
tebelic), care s-ar amortiza în cîteva
luni la foamea noastră de hirtie scrisă.
Nu! Se va pune pumnul în gură unora,
ca să iasă alții. Adică vor fi cărți dar
nu va mai fi revista Luceafărul în care
să scriem despre ele. Capacitatea tipog-
rafică fiind aceeași din 1936, este la
mintea oricui că volumul total de pu-
blicații va rămîne cel de la nivelul anu-
lui 1936 minus 55 de ani uzură. O tipog-
rafie modernă ar elibera toate tipar-
nițele pentru cărți de năvala periodice-
lor. Dar de ce să facem asta cînd e mai
simplu să stringem șurubul după minu-
natul exemplu luminos al defunctului
odios. În fond nu-i nevoie să intrăm în
Europa cu cărți și reviste cînd un fran-
cez mi-a declarat că tomatele româ-
nești sint inegalabile. Prin Aprozar,
spre Lume!

Horia Gârbea

Florin Andrei Ionescu MAȘINA DE MERS PE JOS Editura Albatros

● Prin apariția cărții lui Florin An-
drei Ionescu, revista Scaiu! a cîștigat
în persoana mea încă un cititor. O cum-
păr ca să anticipez viitoarea colecție de
schițe a industriuosului autor care nu
s-a dat în lături vreme de două dece-
nii de la satiră, schiță polițistă, roman
polițist și orice alt gen pe care colecția
cu nume apetisant (Clepsidra, Aventu-
ra) au putut să-l găzduiască. Unspre-
zece volume cu tiraje lesne de închi-
puit la titluri ca **Suspecții se demască**
și iată cum o serioasă pădurice căzu
sub drujbă întru nemurirea numelui
Florin Andrei Ionescu pe hirtie offset.
La simpla citire a titlului pe care-l
poartă prezenta culegere de proză
scurtă umoristică: **Mașina de mers pe
jos**, colțurile gurii se aburcă spre urechi
și astfel, omul de rînd are satisfacția
de a semăna o clipă cu personajele cele
mai sus-puse.

La un secol (fără doar doi ani) de la
apariția volumului **Note și schițe**, de
I. L. Caragiale, F. A. Ionescu are pie-
tatea să nu-l egaleze. Totuși face, cu
ale sale puteri, în disputa cu corifeii
umorului românesc, aceeași figură fru-
moasă pe care Costa Rica a izbutit-o la
recentul C.M. de fotbal... Din cele 39
de texte pe care le conține cartea, cel

puțin 38 se pot reține pentru o vreme.
Al 39-lea se numește **Cuceririle tehnicii**
și l-am reținut pentru mine ca fiind cel
mai izbutit.

Ceea ce am să-i reproșez sprintăru-
lui umorist-polițist este căderea une-
ori, cam de bunăvoie, într-un ton urzi-
cător (de la fosta **Urzica**) și-n poante
ușurele, ca de exemplu majoritatea ten-
tativelor sale de umor onomastic.

Totuși, una peste alta, într-o lume
atît de gravă înțit pare adesea proas-
tă, Florin Andrei Ionescu este suficient
de inteligent cît să se prefacă vesel.
Luați și citiți!

Valentin Raus IZVOARE Cartea Românească

● Naiv ca totdeauna, am cumpărat
această carte și am și citit-o. Am par-
curs toate cele cinci povestiri a cîte 40
de pagini (aproximativ). V-aș minți să
spun că m-am distrat. Cele cinci texte
sint molcome romanțări ale unor mo-
mente istorice. Procedul nu este nou.
În marginea unui fapt se pot urmări
evoluțiile unor personaje (reale) con-
duse după cum vrea autorul. Esențială
este deci voința lui. Ori în acest caz,
scriitorul nu „scoate“ mai nimic din
faptele invocate. Sub raportul informa-
ției povestirea despre răscoala de la
Bobilna nu întrece cu nimic ceea ce se
poate găsi în mod curent într-un com-
pediu de istorie. Mișcările personajelor
sint și ele nesemnificative, ca să nu
mai vorbim de dialoguri. Acestea aduc
a film făcut la casa numărului... în ve-
derea omagierii evenimentului, la atî-
ția ani de la întîmplare:

— „Așa este! Lupta noastră nu s-a
încheiat, să hotărîm un alt loc de adu-
nare.

— La Apatiu, pe valea noastră sint
locuri potrivite (...) zise căpitanul
Șoim.

— N-ar fi rău la Apatiu, fu de pă-
rere și căpitanul Mihail. (...)

— La Apatiu!

— La Apatiu!!

— Să dăm de știre cetelor!“

La Apatiu, zic zău lui Dumnezeu, dar
chiar dacă iobagii vorbeau așa, bele-
tristul are misiunea să-l protejeze pe
cititor de asemenea dialog nesărat, cli-
șeist, care dăunează chiar și din punct

de vedere didactic. Școlarul, citînd, va
crede că răscoalați erau așa... niște ăia
care... tranca-bleanca...

Restul e numai „literaturizare“. În
modul cel mai plat, naratorul omniscient
face și drege. Doar „În cetatea Ci-
ceu“ este tratată din perspectiva Doam-
nei lui Pătru-vodă. Cît rezultă din text,
Doamna știa prea multe și gîndea în
poncife. Nu-i de mirare că Măria-Sa a
închis-o la Ciceu.

Ioan Lăcustă CALENDARUL DE NISIP Editura Militară

● Cu toată puțina mea pricepere în
domeniul prozei, sau poate tocmai din
cauza ei, am avut totdeauna o prețuire
ieșită din comun pentru „desantisti“,
adică pentru acei autori zvîrliți cu pa-
rașuta din aeroplanul cenaclului **Juni-
mea** (pilot Ov. S. Crohmalniceanu) în
1983. Nedelciu, Iliescu și ceilalți mi se
păreau a fi ultimul strigăt al prozei
(înainte de zdrobirea ei definitivă) și
ca atare demni de întreg respectul.

Ion Lăcustă este un desantist de mar-
că, are și trei cărți, are și niște articole
prin **România literară**, teoretice
vreau să zic, prin toamna anului tre-
cut cînd, vorba ceea, Mafalda să fi fost
și nu te-ai fi gîndit... Dar memoria omu-
lui e ca și viața lui — scurtă. Nu despre
asta voiam să vorbesc ci despre romanul
Calendarul de nisip care mi-a zdrun-
cinat ceva din încrederea totală în
prozator și-n seria întreagă. Pentru că
mi se pare un simptom general risipi-
rea în roman a capitalului cîștigat cu
proza scurtă.

Fiind scos la Editura Militară, evi-
dent este vorba în volum despre viața
militară și virtutea ostășească. Un un-
chi povestește nepotului său care ur-
mează să plece în armată isprăvile lui
de (sub) arme, reconstituind un jurnal
nu de front ci, mult mai puțin intere-
sant, de cazarmă.

Cadrul este deci foarte convențional
și finalul este nesuferit, didactic. În-
tîmplările — absolut banale, nici mă-
car uluitoare de banale, modul de a le
povesti — departe de orice posibile aș-
teptări. Pare o carte scrisă în silă, la
comandă, pardon, la ordin.

Trei sute de pagini! Și ce bine scria,
domnule...

Solitudinea unui idealist

Un scriitor apărut surprinzător în anii ultimei decade, străbătută de frământări mai puternice decât oricând sub povara sufocantei opacități a regimului de exterminare prin „egalizare”, și încadrat, mai mult sau mai puțin prompt, în contextul generației '80, este Bedros Horasangian, singulară prezență, din multiple motive, pe firmamentul literaturii române contemporane. Debutând în 1984, la o vîrstă relativ tîrzie (după media astfel considerată) el publică în șase ani șase cărți — patru volume de proză scurtă și două romane (*Curcubeul de la miezul nopții*, 1984, *Încăierarea ediției*, 1984, *Parcul Ioanid*, 1986 *Sala de așteptare*, 1987, *In larg*, 1989, *Portocala de adio*, 1989), dovedind prin aceasta o nu prea des întâlnită racordare între înzestrarea calitativă și aceea, să-i spunem, cantitativă, „energetică”. Calitatea prozei lui Bedros Horasangian include mai multe aspecte, ținînd de direcții diferite: indiferent de natura de „scurtă” ori de „lungă respirație”, ea frapează printr-o trăsătură ce a făcut școală, dacă putem spune așa, printre scriitorii generației amintite: observarea amănunțită a detaliului, predelecția pentru *individual, cotidian* și „anecdotic” (cu ascunse și grave semnificații, însă), obsesia „textualistă”, *autoreferențialitatea* — totală, preponderentă ori intențională, „accidentală” doar — *livrescul*, apoi, relația permanentă cu moștenirea literară de aici și de pretutindeni, servind drept reazem și sursă de regenerare — toate acestea se regăsesc în „prozele secvențiale” ori în paginile romanelor, mai ample ori mai „modeste”, ale lui Bedros Horasangian. Ceea ce face, cred, nota distinctivă a acestui frapant autor este, cum am avut ocazia s-o mai spun, înclinația sa către *condiția tragică* a individului, privit ca o entitate distinctă, ca o *existență în sine* și, ca orice existență — irepetabilă și unică. Indiferent de statutul social și profesional ori de nivelul intelectual, omul, în prozele îngîduratului scriitor, îi reține neîncetat atenția, făcîndu-l să evite vreo judecată morală prea intransigentă, deși moralul, el, constituie una dintre caracteristicile esențiale ale viziunii existențiale personale. În spațiul conștiinței sale își află loc, deopotrivă, cei ce reprezintă paria societății ca și elitele spirituale, ambele categorii marcate fiind de o dramă implacabilă: că sînt striviți de „buldozerele istoriei”, precum rafinații esteticieni Lucian și Paul Petrovicescu din *Sala de așteptare*, ori că ajung să locuiască în stradă, la marginea trotuarului, încălzindu-se la focul unui cauciuc de mașină, pînă ce mor în mizerie, precum bătrîna țigancă dintr-o proză scurtă inclusă în *Portocala de adio* — aceasta prezintă, în ultimă instanță, prea puțină importanță pentru cel ce este un pictor fidel al vieții noastre de toate zilele, trudind la un tablou grandios al acesteia, căruia îi completează neîncetat, meticolos și absorbit, viziunea de ansamblu prin adăugarea progresivă de mici fragmente revelatoare, coerente într-un mare întreg, după metoda maeștrilor din totdeauna.

Dacă ar fi să încercăm o definire a personajelor lui Horasangian, analiza ar scoate de îndată la iveală trăsătura esențială: în totalitatea lor, ele suferă de

o „maladie” frecvent întâlnită în proza — și în poezia, deopotrivă — aparținătoare ultimului deceniu, și, în cazul anumitor autori, a ultimelor două decenii chiar: este vorba de *inadaptabilitatea* lor la o societate, așa cum e ea structurată. Aceasta înseamnă o societate rigidă, edificată pe un schelet metalic ineluctabil, impermeabil la innoiri și închisă în fața energetismului pe care îl oprimă cu obstinație, sugrumîndu-l în fașă. O atmosferă neprimitivă, viciată, îi face pe acești oameni să se ofilească neîncetat și, chiricîndu-se, să coboare la nivelul unei vieți cvasi-vegetative, aflată la limita cu supraviețuirea. Este o temă pe care au tratat-o, spuneam, și alți autori de primă mînă — Augustin Buzura, de pildă, ori Bujor Nedelcovici, în romane masive — dar la Bedros Horasangian ea capătă o forță aparte, deși egală cu a celorlalți autori, datorită *fărîmării* ei în segmente reluate, cu imperceptibile nuanțări, la nesfîrșit, dînd naștere unui caleidoscop monstruos, în continuă rostogolire, ce-și precipită privitorul într-un haos care nu este altul decât acela pe care îl redă el însuși, cu o înverșunare, am zice, sadomasochistă. Încăpățînarea în denunțarea consecventă a realității degradate și detracate este dublată și susținută prin tehnica aceasta a pulverizării unui bloc unitar în miriade de așchii care, fiecare, reflectă mai departe aceeași imagine dezesperantă. Din acest motiv, personajele lui Bedros Horasangian nu se pot ține mințile: ele nu sînt decît ipostaze multiple ale unuia singur, marce în singurat, cu

aspirațiile frînte, trăind „de pe o zi pe alta”, căutîndu-și mereu o cale de acces spre ieșirea din labirintul cotidian. Poate că aceeași cauză a stat la baza construcției stranie, „illogice”, a romanului *Sala de așteptare*, pe cît de masiv și de complex, pe atît de „incomprehensibil”, conform canoanelor clasice: de-a lungul său, personajele își pierd identitatea precisă, confundîndu-se și amestecîndu-se între ele, timpul însuși este perturbat și abătut de la curgerea lineară, moartea și viața se întrepătrund, fiecare pare și poate să vorbească în numele său ca și în al altuia, deosebirile de persoană pierzîndu-și orice semnificație. Personajul central și subiectul cărții devine Timpul, care îi închide, ca într-o sală de așteptare, pe cei ce ființează, vrînd-nevrînd, în cuprinsul dimensiunii lui.

„Oameni vulnerabili” ar constitui o formulă de sinteză a tematicii prozei acestui autor, dacă ar fi să parafrazăm unul dintre titlurile fragmentelor ce îi compun volumele, după cum motivul cotidianului își găsește la rîndul său o autodefinire în „Dinamica interioară a unor zile oarecari” (*Parcul Ioanid*). *Livrescul* „sfărîmat” de afecte, *livrescul* ca refugiu, dramele existențiale curente dar camuflete (ignorante), abisul psihologic — formulele definițiilor se pot extinde astfel, probabil, la nesfîrșit, mozaicul construit de autor ambiționînd să acopere exhaustiv condiția umană, întîlnită în cele mai vari aspecte. *Livrescul*, fiindcă am revenit la el, constituie un pilon important în opera — o putem numi astfel, deja, cred — pe care o analizăm: autorul este un om cu lecturi extinse și, în-deosebi, profunde; dacă noțiunea de cultură semnifică posedarea unei viziuni și concepții asupra lumii privită prin prisma erudiției, atunci se poate afirma categoric rolul unei solide culturi în valoarea scrierilor lui Bedros Horasangian. Bun cunoscător al literaturii, filozofiei, psihologiei, artelor plastice și muzicii, el își trădează în permanență formația, împregnîndu-și prozele cu referiri și comentarii ample ori „numai” tangențiale la autori cu care își simte, lucru evident, afinități puternice. Anton Holban, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camus, Sartre, Marcuse, Adler, Jung, Ezra Pound, William Blake, Flaubert, Stendhal, Chomsky, Greimas, Pallady, Grigorescu, Wagner, Debussy — sînt nume care revin neîncetat, unele chiar în titluri (cum ar fi „Richard Wagner în-

tr-un hotel, departe”, „Triplu concert de Wilhelm Berger”, „Lecția lui Cezanne”, „Marea lui Debussy cu Arturo Toscanini”), dar mai ales în pagini cu tentă, unele suficient de multe, *eseistică*, denotînd plăcerea autorului de-a insera în discursul narativ comentarii, de a-și adresa sieși întrebări retorice ori fără răspuns (unele de un frumos romantism, ce ilustrează polivalența spirituală și afectivă a autorului, capacitatea sa de a transcende momentul actualului — „Oare ce face Anton Holban acolo unde e acum?”, reflectează el, sub cupola Ateului, în finalul unui concert), de-a *problematiza*, așadar, în sfera literaturii, ca și a existenței, deopotrivă. Predelecția pentru maeștrii vizualului îl face să dea, uneori, titluri „picturale”, cum ar fi „Femeie singură pe o bancă”, „Portretul unui spațiu interior”, „Cal singur pe autostradă”.

În privința erudiției, apogeul este atins în *Sala de așteptare* în care Lucian și Paul Petrovicescu corespund pe teme nu numai literare, filozofice, artistice, ci și istorice și politice; ceea ce este demn de menționat, pe lângă cele spuse pînă acum, ca derivînd din aceeași plăcere de-a ști cît mai mult în cît mai multe domenii, este capacitatea autorului de a învia prin evocarea orașului vechi, lumea de demult a Bucureștiului, cu monumentele sale, cu bisericile și parcurile lui, străbătut de străzi mistuite în timp; o notă, desprinsă din *Bucureștii de altădată* a lui George Potra, face istoricul detaliat al Parcului Ioanid, servind drept „motto” volumului cu titlu similar, după cum din amintirile lui Paul Petrovicescu se desprind, încă o dată, fragmente din acest mediu apus.

Structura specifică a literaturii lui Horasangian, reflectare fidelă a structurii și lumii interioare a autorului, ne duce cu gîndul la un tip anume de intelectual situat într-o perioadă exactă a istoriei noastre literare: acela al scriitorilor tineri dintre războaiele mondiale, inadaptabili avizi de cultura pe care o aspiră prin toți porii, dînd viață existențialului și individului, și, totodată, inevitabil, autobiograficului, implicit sau explicit, declarat ori nu, direct ori indirect, exprimîndu-se, altfel spus, pe sine, proiectîndu-și *oul* pe fundalul epocii, respectiv socialului. Exprimarea de sine, la autorul contemporan, întrezărită la tot pasul, dobîndește uneori forme directe și clare (în cadrul cărora autorul devine personaj), colorate de un patetism ce nu este decît o ridicare la putere a umanismului ce-l caracterizează: „Bedros Horasangian care crede că totul e important și grav și nimic nu e ocazional, intimplător”, „Bedros Horasangian care nu vrea să mintă (...) Bedros Horasangian nu e sigur că a scris un roman” (*Sala de așteptare*); altele, cum se întîmplă în *Portocala de adio*, tendința în chestiune devine un apel adresat cititorului, generat de o prea mare solitudine interioară: „Scrie-mi, cititorule, frate, eu nu sînt un «altre», poți conta pe mine”. Un roman al solitudinii — pentru a trece din nou în teritoriul „strict” literar — este *In larg*, analiză îndelungă și minuțioasă a condiției existențiale dominate de gustul refulat al eșecului, pe care o conștientizează un bărbat ajuns la vîrsta maturității, geolog de profesie, în intervalul unui concediu petrecut la mare și a unei delegații în provincie: ruperea de contextul familial — și el ascunzînd un semi-eșec nemărturisit pînă atunci — declanșează introspecția retrospectivă, ce pune viața de pînă atunci sub lupa necrutătoare a sincerității omului aflat față în față cu el singur. Examinarea eșecurilor și greșelilor de pînă atunci este dublată, catalizată și, în același timp, compensată, (măcar în tentativă) de o relație sentimentală între mai vîrstnicul bărbat, tată și cap de familie, și o tînră abia trecută de adolescență. Veridicul ce respiră în proza acestui scriitor profund și original, care ia în serios viața ca și literatura, contribuie la augmentarea valorii sale, situată net deasupra mediei și recunoscută ca atare, la scurtă vreme deja, de la debut.

Nicolae Baltă

fragmente dintr-o etică a autorului

Ascetismul meu Kitsch

Se vorbește, bineînțeles, despre modelul Eminescu. Despre modelul Lovinescu, despre modelul Vianu: Printre foarte tinerii scriitori se poate vorbi despre modelul Cărtărescu.

Nu vreau să supăr pe nimeni cu această (bruscă) mărturisire, dar modelul meu este *Cuviosul Ioachim de la Bistrița*. A trăit între 1747 și 1810. A fost un bun caligraf și „scriitor” de cărți bisericești. Adică nu le scria el. Doar copia dintr-un manuscris în altul sau din cărțile din biblioteca minăstirii în manuscrisele sale. Făcea antologii „personale” de înțelepciune ascetică. În *Pateric românesc* (1980, pag. 284) ni se spune că „a copiat numeroase cărți de slujbă, paterice, cuvinte de folos sufletesc” pe care le-a strîns „cu multă osteneală din scrierile Sfinților Părinți”. Într-o prefață a unui manuscris de-ai său se poate citi: „M-am îndem-

nat prin cît mi-au fost cu putință de am adunat de prin multe cărți precum albina de prin multe flori adună și face faguri de miere. Așa și eu nevrednicul am cercetat cărțile sf. minăstiri, m-am nevoit de le-am scris și le-am adunat la un loc într-această carte după cum se vede”. Și-n altă parte *Cuviosul Ioachim scrie*: „...că eu n-am învățat scrisoare de la vreun dascăl, ci din firea mea m-am obicinuit cu acestea și fiind aici la sfînta minăstire și ne fiind altă rucodelie călugărească mă îndeletniceam cu scrisoarea.”

În ceea ce mă privește, după vreo 15—20 de ani de „făcut” imagini și scenarii de poem, numai după atîta timp de „stors” literatură din propriul creier și din propria inimă, după ce am umplut citeva zeci și zeci de caiete — caietele — caiețoale cu *idei metaforice* — mare liniște simt de la un timp, încoace, cînd pun mîna pe stilou ca

să caligrafiez în liniște, adunat în mine, gîndurile (doar ale) altora. În ultimii ani am reușit să-mi „naționalizez” biblioteca: m-am limitat la vreo 30—50 de cărți de care (chiar că) nu mă pot despărți decît în următorul fel: dețin 7 caiete mari, fiecare pe cite o temă (șapte teme care s-au ales singure într-o tinerețe de om); și aceste cărți fundamentale se *scurg* (prin intermediul copiatului) în caiete. Cum reușesc să copiez o carte (tot ceea ce subliniez din ea), o fac imediat cadou. Idealul bibliotecii mele ar fi: Biblia, Patericul, volumele Filocaliei și caietele în care am copiat. Altfel! Mare plăcere, imensă ușurare am simțit vinzînd restul bibliotecii la colțul străzii.

Nici măcar nu cred că pare ciudat ca un scriitor (oricît ar fi el de tînr, și oricît ar avea el *legitimație* de scriitor în buzunar) să prefere copiatul din cărți decît scrisul lor. Eu, nevrednicul, mai am, însă, de scăpat de multe păcate pentru a mă putea *ODIHNI* doar cu voluptatea gîndurilor altora. Deocamdată sînt *MUNCIT* rău de propriile gînduri. Chinuit pe cînte. Însă, spun cu mîna pe inimă, scriu numai și numai ca să mă las de scris. Sper adică din tot sufletul să dau de capătul amarului pe care îl am de vărsat din mine. Scriu cu un gînd dulce în minte: că pînă la urmă nu voi face altceva decît să *copiez* din cărțile altora. La sfîrșit, indiferent de prozele mele, aș vrea să

las cuiwa drag cele 7 caiete (7×7 ?), cu cele 7 teme, copiate de prin cărți. E de la sine înțeles că în aceste caiete va fi mai multă înțelepciune și mult mai multă liniște decît în producțiunile mele literare.

Am un vis secret pentru acele cărți care, de vrea Dumnezeu, mi se vor tipări: să se transforme la moartea mea în manechine-de-cărți, în cărți de lemn din rafturile bibliotecilor ce stau nevîndute încă, în magazinele „Mobilă”. Cotoare de lemn, fără foi, pe care scrie: OPERE, TEATRU, POEME. Asta-i singura posteritate ce-o visez. Aceasta este modelul meu: *Cuviosul Ioachim* mutat de la Bistrița într-o garsonieră de bloc — tipizat din centrul Bucureștiului, bînd un rom cubanez, pe la vreo unu noaptea, în micul Cafe-bar NOTTARA, aproape de Magheru, și sperînd să se întoarcă în ultima (dar lungă) perioadă a vieții sale tot pe lângă vreo minăstire. Luînd cu el și-o femeie: blîndă, cultă și cîndva, în tinerețea ei, muncită bine de gînduri.

Cristian Popescu

Dinu C. Giurescu

ÎNTÂMPLĂRILE UNEI GENERAȚII

● Textul pe care îl publicăm reprezintă copia de pe bandă radio a conferinței ținută în Aula Academiei Române în ziua de 20 mai 1990, a reputatului istoric român DINU GIURESCU, și care a fost difuzată în două emisiuni succesive, prin grija doamnei Elena Perdichi, sub titlul „Mărturii și momente ale istoriei”. În prezent, profesor la A and M University din Texas, Dinu Giurescu va ține, începând din septembrie, un „Curs de istorie contemporană” la Universitatea din București.

a parțin unei generații care în anul 1944 când România s-a alăturat aliaților împotriva Reichului hitlerist, când România a fost ocupată de trupele sovietice avea 17 ani. În momentul de față am în jur de 60, ca să nu spun 63. Deci este o generație care a trecut prin toate fazele istoriei contemporane. Și îmi propun să arăt câteva din încercările prin care am trecut, lucrurile cărora a trebuit să le facem față, felul în care am răspuns, opțiunile noastre proprii ca generație.

Ca atare să începem cu prima etapă, aceea care pornește în 1944 și ține până prin 1956.

Etapa care începe cu 1944, a fost o încercare de a reveni la viața normală. Știți foarte bine că în ultimele zile din august 1944 s-a repus în vigoare Constituția din 1923 ceea ce însemna proprietatea privată, ceea ce însemna drepturi și libertăți cetățenilor, garantate prin Constituție, ceea ce însemna teoretic revenirea la un sistem cu mai multe partide și țara înțelegă dorea, după anii de război și de neșază să revenim la această viață normală.

În același timp, țara era ocupată; convenția de armistițiu a însemnat de fapt ocuparea și controlarea în întregime a țării românești de către trupele sovietice; în fond pierdusem războiul, nu era nimic neobișnuit, asta era soarta unei țări învinse.

Din această dorință a țării de a re-întra în normal, treptat am început să ne trezim la realitate. Ea s-a făcut repede, în martie 1945 prin instaurarea guvernului „Vișinski”.

După aceea am început să înțelegem ce s-a întâmplat la Yalta. La Yalta cu puțin timp înainte avusesse loc întâlnirea dintre „cei trei mari” care au dat un comunicat în care se vorbea în termeni generali despre dreptul fiecărei țări eliberate de a-și alege un guvern democratic.

Așa cum se întâmplă de obicei în întâlnirile internaționale unde se discută lucruri foarte grave, formulările sînt destul de largi pentru ca fiecare parte să înțeleagă ce vrea; și aliații occidentali au înțeles prin guvern ales pe baza unui vot liber între mai multe partide, în timp ce Stalin a înțeles prin guvern democratic un guvern de tip comunist; același cuvînt a avut două înțelesuri total diferite.

Și poate că este cazul acum să mai încetăm de a mai vorbi despre vinzarea de la Yalta. N-a fost nici un fel de vânzare, a fost o formulare în termeni generali care a permis fiecărei părți să o interpreteze potrivit concepției și voinței sale.

Apoi a venit trezirea la realitate după Postdam. Este adevărat că președintele Truman a făcut o încercare foarte serioasă de a vorbi de alegeri libere pe care I. V. Stalin le-a respins de plano. Noi, însă, totuși credeam că se pot face alegeri libere. A urmat greva regală; fără nici un rezultat însă. A urmat iarăși trezirea la realitate în momentul cînd aliații pentru a găsi o formulă de a salva aparențele au hotărît să includă în guvernul Vișinski, doi reprezentanți ai P.N.L. și P.N.T., care n-au avut nici un fel de autoritate, erau pro forma în guvern, dar care, prin includerea lor au permis recunoașterea de jure a guvernului prezidat de dr. Petru Groza, de către toți cei trei aliați din timpul războiului. Deci situația de facto devenea o situație juridică.

În sfîrșit, ne-am trezit la realitate, pe urmă, în alegerile din 1946, care au fost cele mai falsificate alegeri din istoria României, în care pur și simplu minoritatea a devenit majoritate și majoritatea minoritate.

Ca istoric însă, mă întrebam (că și altă dată, să fim sinceri, s-au falsificat alegerile, în mod brutal câteodată), care este însă diferența dintre falsificarea din 1946 și cele dinainte. Ea este următoarea. Înainte de război, deși alegerile se măsluiau, toate partidele, oamenii erau de acord asupra bazelor României: proprietatea privată, garanțiile drepturilor individuale, cetățenești, libertatea presei, alternarea mai multor partide la putere; pe cînd în 1946 a fost preluat pentru instaurarea deplină a sistemului comunist — o altă lume, cu totul alte valori și care promitea să răstoarne, cum a și făcut-o, din temelii, societatea românească și istoria românească. În sfîrșit, trezirea la realitate s-a făcut cînd guvernul ieșit din aceste alegeri a fost confirmat de toate marile puteri care au semnat tratatul de pace cu el în 1946. Îndată după a-

legeri un reprezentant diplomatic occidental i-a trimis o telegramă regelui Mihai I, care părea să-i sugereze suveranului României să nu deschidă parlamentul, că ar fi mai bine să facă un act de opoziție față de un parlament ieșit din asemenea alegeri atît de măsluite. La care regele i-a răspuns — și a avut dreptate — că experiența grevei regale i-a fost suficientă. „Cînd am făcut această grevă am crezut că pot determina prin gestul meu demiterea guvernului Petru Groza, dar n-am avut nici un fel de sprijin din partea nimănui. Ca atare, acum sînt dator ca rege constituțional sau să confirm alegerea parlamentului sau, dacă nu o confirm, să determin o altă criză politică ce se va putea termina mai rău decît cea care a fost”.

Acestea au fost faptele care ne-au trezit la realitate. Care era însă perspectiva generației noastre? Și aici vine partea cu totul surprinzătoare. Dacă ne-am fi uitat — și îmi pare rău că n-am avut înțelepciunea ca istoric, poate eram prea tînăr, dacă ne-am fi uitat mai atent la ceea ce se întâmplă în jurul nostru, am fi realizat foarte bine că totul, în 1945—1947, ducea la impunerea și la instaurarea unor regimuri de tip comunist în Europa răsăriteană. În ciuda acestor elemente care erau foarte clare noi trăiam cu iluzia că vestul vine să ne elibereze. Eram băiat tînăr, mă întîlneam cu cite un domn mai în vîrstă. „Dinule, zicea, aștia sînt gata”. („Aștia” fiind, bineînțeles, comunistii). E terminată povestea. Am auzit la BBC cînd Churchill a rostit discursul la Falton în statul Missouri în 1946, am avut senzația începutului sfîrșitului; cînd mai tîrziu a venit criza Berlinu-

lui, cînd sovieticii au blocat Berlinul în 1948 și au fost obligați să dea înapoi în 1949, datorită fermității aliaților occidentali „Gata, mi-am spus. Să vezi că vor fi obligați să dea înapoi din ce în ce mai mult de acum înainte”. Și n-au dat în nici un fel înapoi, s-au retras tactic.

Cînd a fost înțelegerea de la Moscova să introducem doi reprezentanți ai partidelor de opoziție în guvern a fost euforie în București. A reapărut „Dreptatea” și „Liberalul”, s-a spus „gata, vom avea alegeri și vom reglementa situația”.

Mai mult decît atîta însă. În 1952 Eisenhower, care candida pentru președinția S.U.A. a spus-o textual: „S.U.A. nu vor avea liniște pînă cînd Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria și Albania nu vor fi eliberate de sub dominația comunistă”.

Bineînțeles, autoritățile noastre, presa românească, urlau împotriva acestei declarații, reacționau violent împotriva imperialismului cîmpitor american. Mă aflam pe șantier și în automobilul care mă ducea de la Medgidia la Constanța, am sărbătorit, împreună cu un prieten victoria în alegeri a președintelui Eisenhower, convinși că eliberarea va urma.

Greșeala a fost a noastră și nu a occidentalilor, fiindcă ne-am luat iluziile și dorințele drept realități. N-am vrut să vedem realitățile așa cum sînt și așa cum erau ele în 1946? Pentru mîntea noastră, pentru educația și valorile în care credeam, părea o imposibilitate că occidentalul poate lăsa o întregă parte a Europei dominată de comunisti și credeam că occidentalul ne-a vîndut.

Dar calea comunismului în Europa a

fost deschisă de Hitler și nu de Occident. Să fim lucizi, prin atacul lansat la 22 iunie 1941 și prin eșecul planului Barbarosa, Hitler a deschis calea trupelor sovietice în Europa de răsărit. În al doilea rînd, ar fi trebuit o excepțională viziune politică și militară a factorilor de decizie din S.U.A. și Anglia ca să înțeleagă ce va urma după ce mașina de război nazistă va fi înfrîntă.

În al treilea rînd, dacă nu existau S.U.A. (o să-mi spuneți: Dinule, iei apărarea S.U.A., fiindcă ai stat doi ani acolo; nu fac acest lucru pentru că sînt istoric) dacă n-ar fi existat S.U.A., cu imensul lor potențial militar, cu sistemul lor economic, așa de flexibil și așa de puternic încît s-a impus pînă la urmă lumii, comunismul s-ar fi răspîndit în vestul Europei, în țările din Africa și în alte părți. Așa deci, ca istoric, vreau să recunosc acest mare merit al S.U.A. de a fi oprit comunismul și de a-l fi obligat să dea înapoi. Desigur, și alții au contribuit la acest lucru, dar S.U.A. au avut un rol foarte important. Dar să revenim la generația noastră.

Deci aceasta a fost iluzia în care am trăit. Cum am reacționat la această iluzie? Păi, ne-am adaptat. Unii din noi — din fericire eu am fost scutit de această experiență — au intrat în închisori. Cei mai mulți au fost marginalizați de către sistemul comunist, considerați ca paria, în categorii ostracizate, care nu aveau dreptul să facă mai mult decît niște munci mecanice sau manuale. Alții au nimerit pe șantier, alții au avut și norocul să se plaseze în meseriile lor, în această perioadă inițială. Totul pe un fundal de arestări masive, de sute de mii de oameni, zeci de mii nu s-au mai întors niciodată și este datoria istoricilor acum și cît mai repede să scrie acest capitol al morților „al zecilor de mii de morți de la Canalul Dunărea — Marea Neagră pînă la Caransebeș, de la Rîmnicu Sărat, pînă la închisoarea Sighet, de la Aiud și Turda, pînă la nu știu care închisoare din Galați”.

În această atmosferă a trăit generația noastră și a început și sentimentul fricii pe care tinerii de astăzi din fericire nu-l cunosc.

În același timp, regimul comunist a început prin discriminare. Aici este un alt capitol important. La alegerile din 1946, Ion Mihalache și Gheorghe Brătianu n-au avut voie să candideze pentru că au fost voluntari pe frontul de răsărit.

Acestea sînt doar două exemple, după ce puterea comunistă s-a instaurat, zeci de mii, sute de mii de cetățeni n-au avut voie să participe la așa zisa viață politică de atunci, fie că erau chiaburi, fie că erau burjuii, fie că erau membri ai fostelor partide politice, fie că fuseseră funcționari în stat, fie că fuseseră denunțați de cine știe ce bun coleg.

Nu poți începe un regim prin discriminare, prin interdicții, nu poți clădi nimic pe ură și pe răzburare. Așa au început comunistii în 1945—1946, dacă cineva dorește să reînceapă la fel, fie voia lui, în nici un caz a mea.

Pe de altă parte, trebuie spus, iarăși ca istoric, că stalinismul s-a instaurat la noi, a corespuns unui tip uman. E foarte simplu să blamezi sovietele. Sovietele și-au făcut regimul lor. Regimul de la noi introdus de soviete a fost sprijinit de o infimă minoritate care s-a simțit foarte bine în acest context, cum se spune, la care s-au adăugat și cei care din cauza împrejurărilor au zis că e mai bine așa, adică ar corespunde unui anumit tip psihologic uman.

Și, în sfîrșit, a venit trezirea la realitatea finală. Revoluția din Ungaria din 1956, cînd am înțeles că nu există posibilitate să te eliberezi, cînd am înțeles că pentru cei care au căzut în Ungaria sau au fugit s-au făcut slujbe religioase, li s-a dat azil politic și... cam atît. Ba nu, s-au adresat și proteste verbale serioase la Națiunile Unite. Și atunci s-a pus pentru generația noastră întrebarea fundamentală, și urmează capitolul doi — „Adaptarea la realitate”, ce faci cu viața ta? Sîntem în 1956, ne apropiem de vîrsta de 30 de ani. Accepți regulile stăpînirii, vrei să te integrezi, să ai o viață cît de cît normală, adică să reintri în meserie sau nu? E o întrebare firească. Dispăruse iluzia pe care am avut-o eu insumi că voi trăi 100 de ani în plină tinerețe. Cînd m-am apropiat de vîrsta de 30 de ani am început să înțeleg că timpul trece foarte repede și că trebuie să iei o decizie în ceea ce privește propria ta viață și propria ta meserie. Și atunci am luat această decizie și am zis că trebuie să ne reîntorcem în meserie în condițiile pe care stăpînirea ni le permitea. Și am lucrat în această meserie în aceste condiții și nu în alte condiții și nu cu alte merite pe care am vrea poate, în momentul de față, să ni le atribuim. Calea meseriei este

un drept firesc pe care nimeni nu ni-l poate contesta și nu există generații intermediare și dacă am ales această cale a meseriei am ales-o în deplină conștiință și nu am nimic de retractat și nimic de regretat.

Sigur că unii din noi au avut suferința neșansată ca să nu poată reveni la meserie pentru că regimul a continuat să le interzică cu încăpăținare orice acces, a continuat să-i considere ostracizați.

Pe de altă parte, evoluția și sistemul. Sistemul și-a dat seama că cu lozincile profecultiste la care recursese până atunci nu poate, oricât ar vrea, să mai facă ceva de acum înainte, și-a dat seama că trebuie să facă mici concesii și dintr-o dată a descoperit că are nevoie de profesioniști. Și atunci regimul comunist a vrut să aibă și el niște oameni de meserie care să participe la această construcție nouă, la această țară nouă. Și astfel, mulți din noi am ales meseria în datele existente atunci.

Și acum vine etapa a treia — liberalizarea din România care începe cu începutul anilor '60. E clar că această așa-zisă liberalizare a însemnat întii revenirea la profesionalitate. Oamenii de meserie au început să aibă un cuvânt de spus, au început din nou să fie considerați ca atare. În al doilea rând s-a spus, dosarele nu mai au așa mare importanță, ce a făcut tatăl sau mama nu mai contează așa de mult, important este ceea ce faci și dorința dumitale de a participa la această construcție.

Pe de altă parte, se spunea: „Cum vreți voi să iasă treburile bine, dacă cu excepția onora, voi v-ați ținut de o parte tot timpul. Dacă vreți într-adevăr să iasă lucrurile bine, veniți și voi ca oamenii de meserie și participați la această operă de construcție socială”, cum se spunea atunci.

A mai venit deschiderea către vest, față de închiderea totală a frontierelor înainte, s-a circulat mai ușor în străinătate; cu ocazia aceasta mulți au venit și cu picioarele și nu s-au întors.

Notată în anii '60 și '70, au fost și scurte perioade de încurajare a proprietății private, de oarecare încurajare a unui câștig sporit, cu alte cuvinte parcă dintr-o dată s-a deschis un fel de fereastră de viață normală în cadrul sistemului socialist, parcă începem să revenim la normalitate. Pentru istorici lucrurile apăreau cu atât mai trandafirii cu cât reveneau spre valorile tradiționale ale istoriei, se renunțase la multe dintre șabloane și în cadrul acesta o serie de cărturari din toate meseriile au intrat în rândul P.C.R. A fost o intrare masivă în anii '60, în anii '70, să nu uităm că dizidenții noi ai românilor au început prin a fi membri ai P.C.R. Am făcut același pas în 1969, îl anunț eu ca să nu descopere cineva mai târziu acest lucru și să spună că am vrut să ascund ceva.

Mentalitatea mea, ceea ce a fost în mintea mea, a fost următoarea (nu o evoc ca pe o scuză): Dă cezarului ce-i al cezarului, după obiceiul românesc și păstrează pentru d-zeu ceea ce trebuie să păstrezi lui d-zeu, celui de sus.

Am spus deci „este o șansă de data asta ca din interiorul meseriei să avem un cuvânt hotărât. Vom da stăpînirii din cînd în cînd ceea ce trebuie și noi ne vedem de treburile noastre și căutăm ca istoria să meargă pe făgașul ei normal, impus de meserie. În această perioadă cei mai mulți colegi au publicat în reviste, au scos cărți, au avut legături cu străinătatea, au avut o activitate profesională destul de larg cuprinzătoare, o sumă din lucrările de atunci sînt lucrări de referință și s-au făcut foarte bine. Că unii vor să vadă în această activitate și merite de opoziție față de regim, treaba lor. Eu consider că și-au făcut meseria, că au ținut ștacheta științei românești la un nivel care să se apropie de cel european și acesta este câștigul cel mai mare. Două întrebări sînt însă fundamentale pentru această perioadă de liberalizare: În ce măsură regimul se schimbase dincolo de aparențe? Dacă ceea ce eu am crezut, că poți da cezarului ce-i al cezarului și lui d-zeu ce-i al lui d-zeu, într-adevăr a funcționat sau nu?!

La prima întrebare am răspuns atunci greșit; nu mi-am dat seama că regimul nu se schimbese. Schimbările erau aparente, importante pentru destinele noastre individuale, ale generației mele, dar existau industrializarea, colectivizarea, monopolul absolut al puterii, strivirea oricărei opoziții și mai ales aparatul de reprimare era nu numai intact dar se lărgise în forme mult mai subtile și mult mai sofisticate, ca să folosesc un termen la modă. Nu s-au mai arestat mii și sute de mii de oameni, dar aceasta nu însemna că controlul partidului era mai puțin eficace decît înainte. Așa încît la prima întrebare răspund clar — sistemul nu se schimbase și își păstrase nu numai neatînse, dar întărite toate atribuțiile sale.

A doua întrebare. La început formula „să dai cezarului ce-i al cezarului și lui d-zeu ce-i al lui d-zeu” a funcțio-

nat. Din cînd în cînd rosteai cite un cuvînt de omagiu care acum, firește, este exploatat cu surle și trîmbițe și puteai să-ți vezi de meserie. Către sfîrșitul anilor '70 am început să înțeleg că cezarul nu mai vrea să-i dai ocazional așa ceva, el vrea tot, vrea să fii un instrument în minile stăpînirii. Datoria ta ca profesionist fie că ești inginer, psiholog, istoric, jurist, specialist în științe politice, datoria ta este să faci ce-ți spun eu; și dacă nu faci frumos în acel moment încep represaliile mai subtile sau mai directe. Trebuie să faci frumos pentru că Mircea nu este cel bătrîn ci este cel mare etc. Ca istoric să spui că a fost o unitate de nezdăruncinat între Țările Române, ceea ce n-a fost, trebuia; — nu cumva să-ți aduci aminte de scrisoarea în care buzoienii și brăilenii l-au injurat pe Ștefan cel Mare, nu cumva să spui că Matei Basarab și Vasile Lupu s-au bătut de nu știi cite ori, nu cumva să îndrăznești să spui că Transilvania a fost totuși un voievodat în cadrul regatului ungar și că a avut structuri de stat maghiare, etc., etc.

A trebuit în aceste condiții să ne întoarcem, să ne trezim din nou la realitate. Procesul s-a făcut greu. Eu am înțeles greu, nu știu ceilalți colegi cum au reacționat, ferice de cei clarvăzători. În 1977 a fost primul semnal de alarmă. Ne spuneam — e adevărat, că în plină perioadă de liberalizare a venit așa-zisa campanie ideologică — dar cu firea noastră bună, zeflemitoare spuneam: „E! orice minune ține doar trei zile”. E adevărat că consoarta președintelui era tot mai mult promovată pe planul întii al vieții publice, dar am luat-o iar în zeflema, crezînd că lucrurile se vor rezolva.

Un prim șoc l-am avut în 1977 la cutremur cînd am văzut că o tragedie națională se transformă într-un imens „public relations” într-un imens prilej pentru conducere de a-și face reclamă și de a se autointitula salvatoarea națiunii, cînd în realitate salvarea națiunii a venit de la munca devotată a celor ce zi și noapte au stat sub dărîmături, care au salvat vieți și bunuri.

Al doilea șoc a fost greva minerilor din Valea Jiului, cînd am aflat trespătat, (acei conducători ai minerilor pieriseră deja în niște „accidente” stupide, o altă problemă care va trebui lămurită într-o zi) cînd am aflat că o serie de mineri care au participat la grevă au fost dispersați prin țară cu familiile lor, cînd am aflat că Valea Jiului a fost împinzită de băieți care aveau grijă să supravegheze munca creatoare a poporului român.

Pe urmă a venit firește criza economică, a venit plata datoriei, debitul de fapt al întregului sistem, cînd industrializarea a dat greș, cînd datorile trebuiau plătite, cînd s-a luat hotărîrea ca datorile să se plătească cu orice preț și am intrat în perioada de foamete, de lipsuri materiale, de frig și de reprimare sporită și ale discriminării accentuate.

Cu alte cuvinte, regimul se întorcea spre noțiunile și spre sistemele lui de bază.

Aceasta a fost la sfîrșitul anilor '70 cînd am început să înțeleg starea în care ne aflăm, atunci am avut sentimentul că fiecare din noi ca profesionist este o unealtă vie și că trebuie să faci ceea ce stăpînirea îți poruncește să faci.

Care a fost reacția? Pentru că în acel moment a trebuit să facem niște opțiuni. Reacția a fost pentru cei mai mulți dintre noi „retragerea în profesionalitate”. Mă feresc de acum înainte să dau orice fel de gir sau să spun cu-

vinte de laudă sau apreciere la adresa regimului și în același timp voi pune accent pe meserie; cel puțin să țin nivelul, să ridic ștacheta meseriei, pe coordonate înalte care să permită chiar și deschideri către străinătate.

Astfel s-au publicat la sfîrșitul anilor '70 și la începutul anilor '80 o serie de lucrări care și astăzi rezistă foarte bine, care sînt contribuții reale la știința românească și care vor rămîne ca atare.

A fost bine că oamenii s-au retras în profesionalitate, pentru că și-au păstrat forța de lucru, care, iată, acum își poate da roadele convenite.

Dar s-a mai dezvoltat o specialitate cu această ocazie, cea a adevărurilor spuse pe ocolite, a cuvintelor subînțelese, adică am început să scriem pentru un cerc de inițiați mai mare sau mai mic care să priceapă că, de fapt, frazele noastre sînt tot atîtea referiri contra stăpînirii, contra politicii oficiale de atunci a regimului.

Astfel de fraze sînt multe și ne-am și legănat puțin cu ideea că putem să determinăm un curent de opinie. A fost perioada în 1983 și 1984, cînd am ținut zeci de conferințe în fața cadrelor didactice de istorie, arătîndu-le cum trebuie predată istoria. Una dintre aceste cadre didactice m-a trezit la realitate. „Domnule profesor, e foarte bine ce-mi spuneți dvs., dar ce pot face eu? Eu am un manual, am un inspector școlar, am o nevastă și copii și dacă spun ceva care iese din manual mă bubuie”. M-am uitat la el și i-am spus: „Ai dreptate, pe de o parte, și nu ai pe de alta. Ai dreptate pentru că nimeni nu-ți poate cere să te dea afară și să rămîi pe drumuri. Dar un profesor care vrea să spună anumite adevăruri poate să le spună și trebuie să le spună”. Aici mi-e teamă că mesajul n-a fost înțeles. Oricum însă, și stăpînirea devenise mult mai subtilă, fiindcă stăpînirea nu mai voia s-o lauzi pe față (îmi pare rău că unii au făcut-o). Stăpînirea voia să fii neutru, să te neutralizeze, mai bine spus în următorul sens: Vai ce bine că te ocupi de secolul al 17-lea, vai ce bine că te ocupi de o chestie din secolul al 17-lea care este irelevantă pentru mine ca putere politică. Aceasta a vrut stăpînirea. Să nu devenim opozanți activi. În limitele acesteia puteai să-ți faci chiar și meseria.

Dar, pentru mine, dărîmarea satelor și orașelor a fost un șoc și acest lucru m-a hotărît definitiv să încep să fac tot ce pot pentru a mă opune acestui lucru.

Am început cu petiții, cu memorii și cu articole în ziar — am scris 11 articole în presa românească de atunci și mulțumesc prietenilor ziariști care mi-au publicat articolele. Și atunci un coleg binevoitor mi-a spus: „Ai părăsit volumul Îi scrii împreună cu părintele tău. De ce nu-ți dai drumul mai departe? Ai atîtea volume de scris, lasă treburile astea așa de actuale că tot nu poți să schimbi nimic”. Avea dreptate. Nu puteai schimba nimic, dar datoria ta era să spui adevărul chiar dacă nu poți schimba nimic. Deci unii au ales calea aceasta a profesionalismului, alții am ales calea în care am încercat, în limitele permise, prin petiții, memorii, articole să oprim sau să încetinim procesul de distrugere.

Alții, îi numeri pe degete, au ales calea dizidenței fățișe și aceia au fost imediat marginalizați, izolați, scoși din circuitul societății și au trebuit să aștepte revoluția ca să revină în viața științifică și publică.

Și, în sfîrșit, o mică minoritate care au crezut că trebuie să mai rostească și cuvintele de laudă. Pot să spun însă

despre cei care au rostit aceste cuvinte și au avut și funcții — nu-i apăr — că au permis celorlalți să lucreze.

Uneori, se pune problema să se desființeze chiar și instituții. Eu am trăit un astfel de moment. La Institutul de arte plastice, activistul de partid a venit și a spus: „Dacă nu faceți așa cum vă spunem noi vă desființăm”. Aceasta a fost în 1982, cînd Andrei Pleșu a fost dat afară din partid și din rîndul cadrelor didactice ale institutului. Se recurgea deci la orice șantaj, la orice amenințare.

Să trecem la faza a IV-a. S-a întîmplat minunea care s-a întîmplat — revoluția din decembrie 1989 care nu este o minune dar este într-adevăr un fenomen extraordinar.

Cele ce voi spune acum nu mai privesc onoratul auditoriu, mă privesc numai pe mine. Este vorba despre ceea ce simt eu în momentul de față și cum voi acționa de acum înainte. Se pune întrebarea de acum înainte, ce poate face generația noastră care are acum 60 de ani și care în ordinea firească mai are un număr de ani de trăit, să sperăm un deceniu în care poate să creeze și să lucreze. În primul rînd, eliberarea de frică; mie nu-mi mai este frică de nici un fel de lucru, am terminat cu acest capitol; frica mi-a otrăvit și mi-a schilodit viața pînă acum 2 ani. Treceam prin S.U.A. m-a ajutat să mă eliberez mai ușor de ea. Acum nu-mi mai este frică, indiferent de presiunile sumbre sau mai puțin sumbre ale unuia sau altuia. M-am eliberat de frică și voi acționa ca atare.

În al doilea rînd, fuga de răspundere. Nu-i mai este permisă nimănui, (mie nu-mi mai este îngăduit să spun „Știți, eu nu pot să fac asta!”). Poți s-o faci, în meseria ta trebuie să-ți asumi răspunderea. Nu mai există nici un fel de condiție să spui că poate veni o mașină infernală care să te distrugă. Nu, s-a terminat. Trebuie să-ți asumi răspunderea, să faci ceea ce trebuie în meseria ta, să fii foarte deschis să vorbești desigur respectuos dar foarte deschis, ori de cite ori simți că în lumea ta, a universității, a cercetării, a culturii, a artei, se petrec lucruri care ar putea într-un fel să readucă știu eu ce trecut.

În al treilea rînd, sigur, va veni eliberarea de abuz și incompetență. Dar aceasta se va produce trespătat; nu trebuie să utilizăm pumnii pentru a o impune. Pe urmă respectul pentru părea altuia. Am învățat acest lucru din S.U.A. unde oamenii se atacă foarte amarnic în ziare dar în același timp se respectă. Există acele faimoase dezbateri, în fața camerelor de televiziune, în care se spun tot felul de adevăruri, dar în același timp se păstrează raporturi interumane firești, normale și urbane. Trebuie depășită faza în care crezi să dacă cutare coleg mă contrazice este dușmanul personal, iar eu trebuie să-i port simbetele și cu tot machivelismul bizantin și mă simt dator să-l „lucrez”, să-l subminez. Și pentru că vorbim de arta compromisului și a negocierii vreau să spun că eu nu voi mai opta niciodată pentru intransigență, pentru radicalism, pentru etichetări și pentru discriminări. Nu poți începe o democrație cu discriminări, eu nu vreau să încep așa, cine dorește să înceapă este liber s-o facă.

În sfîrșit: m-am eliberat și de iluzia că o revoluție de o zi poate să schimbe peste noapte totul. Eu cred că orice proces de asemenea proporții la scară națională cere timp. Nu numai că cere timp, dar cere energia fiecăruia, dar mai ales cere să ne dezbărăm de arta de a ne plînge, de a ne văita că alții nu-și fac treaba. Trebuie ca eu să-mi fac treaba mea și astfel, încetul cu încetul, structurile noi și oamenii competenți își vor afla locul. Voi încheia cu următorul lucru. În S.U.A. există un obicei. Vine reporterul de radio sau de TV își pune microfonul în față și te întrebă ce părere ai despre cutare lucru. Acele cutare lucru are de obicei antecedente de 50 de ani sau chiar de 100 dar tu în 2 minute trebuie să-i dai un răspuns și o soluție. Astăzi dacă mă întrebați care este starea mea de spirit sau cum văd eu lucrurile așa răspund: „În 1945 am trăit toți cu iluzia, nemotivată de nimic, că trebuie neapărat ca vestul să vină să ne elibereze. Era o iluzie pur personală. O stare de spirit personală, noi interpretăm orice semnal de acolo în sensul dorințelor noastre.

În 1989 și 1990 totul concură pentru a îndrepta lumea europeană și Europa de răsărit spre un regim de libertate, spre democrație, pluralism, spre o economie bazată pe legile pieței, spre libertate dar și spre răspunderi civice. Dacă acest lucru la noi se va întîmpla mai repede sau mai târziu va depinde în exclusivitate de nația românească și de contribuția fiecăruia dintre noi.”

DOMNIȘOARA NĂLUCĂ *

Eram singura ființă care coborise din tren. Ceasul găii arăta zece, zece și trei minute. Mă clătinam uimit de atia singurătate. Mă clătinam și de imensa oboseală adunată pe drum. Personalul se urni din loc, purtându-și făcănițele sacadate către zarea stației de frontieră. M-am trinit pe banca plasată-n apropierea biroului de mișcare. Până mai adineauri meditasem la vrute și nevrute: de valiză, de căratul ei, uitasem. În graba de a mă ști eliberat de cosmaruri neglijasem câteva lucruri practice. Expediindu-le o telegramă, evitam noi griji. De bună seamă, m-ar fi așteptat cu căruța, în duiosă liniște inconjuroare receptant distinct bătăile aparatului Morse. Liniuțe și puncte liniuțe și puncte și puncte și puncte și puncte și puncte, comunicau omenirii sfârșitul volajului meu extenuant. Cercetam apatic clădirea gării, în spatele căreia se desfășurau nemărginite lanuri de griu și porumb. Cu înalta și masiva construcție făcusem cunoștință încă în copilărie, ultima mea debarcare pe peronul ei petrecându-se cu cinci ani în urmă. Multe se schimbaseră de atunci în lume, impunătoare gară, cum sint majoritatea acestora în vestul țării, rămăsese însă neschimbată. Și totuși, o neînsemnată modificare apăruse și aici. Sus, unde într-una din ferestrele ei o femeie, semănând cu soția nefericitului Franz Ferdinand, le zimbea călătorilor, se aflau acum un astrolab și o gambetă liliachie. La celelalte ferestre atrnau perdele de camuflaj decolorate de soare.

Impiegatul, tinerel cu ochi exoftalmici, întirzia în ușa biroului prin care răzba-tea parfum ieftin de violete amestecat cu iz de motorină. Slujbașul căilor ferate se prefăcea absent, în realitate mă studia pe furis; probabil că mă considera individ deocheat, un posibil spion sau dezer-tor. Își schimbă poziția și-și lungi gi-tul spre întunecimea încăperii. Se în-cropi un scurt dialog: șefule dragă ai terminat de citit romanu? da l-am ter-minat află domnule că nu mi-a plăcut de ce șefule dragă? se termină prost mie află nu-mi plac romanele care se ter-mină trist așa e șefule dragă nici sub-semnatului nu-i plac romanele care se termină urit. Mă năpădi un fel de ame-țeală. M-am ridicat de pe bancă ducin-du-mă la fântina verde cu roată roșie să-mi ud fața. Învrteam și tot învrteam roata. Și tocmai când ciutura tre-cuse de ghizdul fântinii, dinspre magazia de cereale, ireal de albă-n scinteierile soarelui, se profilă silueta acarului, care legăna în brațe un uliu din familia acci-piter gentilis. Sesizându-mi prezența, pa-sărea începu să se zbată nebuște. În-grozit, am scăpat roata de sub control, și lanțul înfășurat pe butuc se derula cu repeziune fantastică, ciutura o dată a-junsă la oglinda apei iscind bubuituri de bombardament naprasnic. M-am întors la bancă abandonând gindul de a-l ruga pe impieगत să-mi primească-n păstrare afu-risita de valiză. În ciuda greutatei de plumb ce-o simțeam în picioare, am tra-versat iute perechea șinelor cu tăioase lucruri de mercur și m-am înscris pe alea care lega satul de gară.

Am pornit-o ferm înainte pe fișa de zgură neagră încadrată de salcimi orna-mentali. Gifiam. În dreapta se înfățișau parcele de trifoi, de cartofi și mazăre furajeră, dincolo de drumul căruțelor, pe stînga, se configura malurile Dirzavei, mascate de vegetație abundentă. Sminti-ncia, scaiul-dracului, curtate de insecte scinteietoare, înviorau ariditatea șanțu-lui alipit aleii. Până la marginea satului aveam de parcurs aproximativ doi kilo-metri, distanță apreciabilă ținind seama de starea în care mă găseam. Toropit de căldură, am lăsat valiza din mină ase-zîndu-mă pe ea. Sicriul din piele de porc conținea îmbrăcăminte, cărți și articole de toaletă. De umăr îmi atrna o tașulă burdușită cu pachete de țigări și tutun, acte, niscaiva bani și inevitabile fleacuri. Vremea se vădea nefiresc de călduroasă pentru acest sezon în care cîntecul cucu-lui mai arginta pădurea. Îmi venea să mă lungesc pe covorul de trifoi la numai un pas de mine, așa, culcat, cu ochii între-deschiși să contempļu cerul limpede asemenea cleștarului. Teama de a nu a-dormi birui tentația. Mușchii, încheietu-ra brațelor, toate, mă dureau de parcă cineva tăiasse lemne pe mine. Călătorisem o noapte și o zi. Prezența dimineții nu intra la socoteala mizeriei, pe traseul dintre reședința de județ și gara abia părăsită bucurându-mă de confort regesc. O zi și o noapte cit un an. Statul în pi-cioare, înghesuiala, certurile, deruta. se-

tea, desele opriri în cîmp deschis prici-nuite de alarmele aeriene, așteptările pli-ne de spaimă urmate de sinistra buscu-ladă la revenirea în vagoane, imi maci-naseră nervii, puterile fizice, încrederea în viață. Halal călătorie! Și de-ar fi fost doar atit. Pe lângă noianul momentelor insuportabile, asistasem și la o scenă ori-bilă. Un permisionar instalat între vagoa-ne pe-un tampon, lunecase sub roțile trenului în mers. Bietul soldat. Il ocolise glonțul inamicului, se salvase și din în-cercuirea de la Stalingrad, ca să piară într-un accident stupid... Din acea clioă pofta de mincare imi pierise definitiv, intru folosul unor copii de refugiați, că-roara le împărțisem sandvișurile pregă-tite acasă.

Mi-am aprins o Națională, dar la pri-mele fumuri, străfulgerat de greață, o az-virlii în șanț. Nu-mi priise, normal, în călătoria mea de durată unui an fuma-sem sute de țigări. M-am ridicat și, toc-mai când mă pregăteam să prind mînerul valizei, dintr-o trifoiște se ivi un iepure care, hop-top, săltă pe valiză. I-am min-giit spinarea de pluș cu scăpărări aurii. Impresionat de cumiștenia lui, mi-am propus să-l fericesc. Am scos din tașulă o bucată de zahăr candel. Plimbându-i-o pe sub nas, blinda vietate o înhață nu-maidecît cu labele din față. Adoptă o po-ziție perfect verticală și atacă lacom bul-gărașul gălbui-opac. Ronțăia mișcându-și cu repeziune boticul ca un bumb roza-liu; mustățile-i fine, irizate de soare, vibrau melodioase. Il dezmiardam prin repetate mingieri și întrebări de felul: ai frați? la ce nume răspunzi în olatul alor tăi? ce crezi despre oameni și ciini? Urecheatul își vedea însă de-ale lui ne-acordindu-mi nici cea mai mică atenție. În sfârșit, isprăvi de mincat. Cu aceleași labe în care ținuse bucată de zahăr can-del, își șterse tacticos boticul și-apoi, fără a-mi mulțumi, o tuli peste drumul căru-țelor, mistuindu-se-n deșururile din preajma rîului.

Pe măsură ce înaintam, malurile Dir-zavei descresceau lin îndărătul primelor grădini. N-a trecut prea multă vreme și alea fu preluată de o stradă largă și dreaptă. Încetul cu încetul priveștiștea sa-tului mi se reinchea în memorie. O ab-sență de cinci ani nu putuse să-mi ștear-gă din minte imaginile legate de această fermecătoare așezare omenească. Admi-ram casele cu fronton în formă de tri-an-glu, ici colo interrupte de alele, pre-lungi, cu stururi la ferestrele late. Alinia-mentul lor impecabil demonstra gust pentru ordine geometrică. Curțile îngri-jite și prospețimea florilor din grădini-țele înșiruite de-a lungul gangurilor ex-puse vederii, bucurau inima. Mari cirduri de giște grase piguleau iarba pajștiilor întinse între trotuarele de cărămidă și drumul căruțelor. Domnea o asemenea tăcere, incit se deslusea susurul fîntinii arteziene pe latura dimpotrivă. Lumea, gîndeam, ieșise la cîmp, a doua prașila a porumbului fiind în toi. Cu puțin în-ainte de a pătrunde în piață, în punctul considerat centrul satului, o pală de aer înghețat mă lovi drept în creștetul capu-lui. Instinctiv, m-am pitit în ușa unei case, o deschizătură-n zid cu trepte in-tercalate. Numai astfel izbutisem să scap de agresiunea uliului, pare-se adorat de acar. Bestia zburătoare se depărtă îm-prăștiind în văzduh valuri de duhoare asfixiantă. Mă se înteti sfirșeala.

Decum am pătruns în piață, mi-am revenit. Mă copleșea o suavă emoție. Într-un îndepărtat sep-tembrie zburdasem printre caruselele, standurile de tir și tarabele cu dulciuri și jucării împinzind piața. Epi-sodul avusese loc la prăznuirea hramu-lui, numită de localnici rugă. Ai mei veniseră anume să participe la această sărb-ătoare a sărbătorilor, pe care nimic nu o întrecea în amplexare și fast. Invitația de a fi din nou prezenți la ea se repeta an de an, am reapărut însă în mijlocul rudelor noastre doar cu alte prilejuri, și atunci fără tata, veșnic acaparat de me-seria lui severă. Călare acum pe-un căluș de lemn, imi perindam privirile de jur-împrejur în ritmul lent al caruselului re-instalat în memorie. Toate stăteau ne-clintite, așa cum le știam, primăria, șco-la primară, edificii impozante, cu limita curților umbroase mărginită de apa Dir-zavei. Vizavi de ele se înșiriau casa parohială cu intrarea cotropită de tran-dafiri cătărători, sediul băncii populare, austeră circumscripție medicală și o clă-dire vopsită-n roz, apartinînd unui bogă-taș. În apropiere somnola neștirbit stră-vechiul pod de piatră, care unea maluri-le rîului, dintr-odată golașe. Peste satul întreg își arunca umbra proteguitoare bi-serica, despărțită de piață prin șoseaua perpendiculară cu Dirzava. Turla lăca-șului de închinăciune, cu bulbi ei amin-tind întirziate ecouri ale barocului, spo-rea calmul și dulceața luminii atotcuprin-zătoare. În timp ce mă minunam de exis-tența acestui liman de viață tihnită, o stafie țîșni dîndărătul monumentului eroi-lor ridicat în piață. Bizara făptură se pro-țăpi înaintea mea. O pălărie spartă îl um-brea față cenușiu-lemnoasă, goală de orice expreste; prin cămașa-i văduvită de nas-turi se arăta o picie rapănă și un buric

de mărimea și aspectul conopidei. Pe fundul pantalonilor săi centenari peticele de culori diferite se alcătuiău haotic ca-ntr-o pictură infantilă. Cum să nu-l fi recunoscut pe blajinul Trăilă, nebulul satului, eternul obiect de distracție al co-piilor? Se hlizea la mine dezvelindu-și dinții putregăiți. Schiță deodată gesturi de dans, curind se potoli, și își lipi de gură arătătorul și mijlocul dreptei, semn că era insetat de-o țigară. I-am întins un pachet de Naționale. Speriat, Trăilă se trase înapoi. El voia o singură țigară, atit, una singură. Am desfăcut pachetul, apucă una virind-o precipitat între bu-zele-i răscoapte de arșiți și boli. Aprinse în pumni Naționala și, după câteva pu-făituri spulberate anapoda, gingăvi: Cînd să gată războiu ha? Era o întrebare sur-prinzătoare, firească totuși de vreme ce și-o puneau zilnic milioane de oameni cu judecata întreagă. Am ridicat din umeri iar el m-a măsurat neîncetător relu-îndu-și gingăveala: Mă bicherule mă tu șcii da' nu vrei să-m' zici nu-i musai să-m' zici las' că s-o gata el și vin bol-șovicii și le iau șoncurile din șpais iară pră minie mă aleg primar bată-mă sfin-ții dă mințesc. Nepricipind mai nimic din vorbele lui stilitice, i-am întors spa-tele și am traversat îndrumindu-mi pașii înspre sud, paralel cu șoseaua una și aceeași cu strada mare. Lăsam îndărăt piața și amintirile ce mi le stîrnise. Mai aveam de mers preț de șapte, opt minu-te. La al treilea colț de stradă trebuia să cotesc, inscriindu-mă pe trotuarul conducînd direct la poarta casei visate, plasată la intersecția cu o nouă stradă. Porțiunea asta de drum se întrezărea cea mai grea. Înaintam cu pas de melc, epu-izarea silindu-mă la dese opriri. Valiza, suportabilă în prima parte a călătoriei mele de durată unui an, imi dădea sen-zația că-mi smulge brațele din fagașul umerilor. Mă tiraniza în egală măsură și arșița-n creștere. Eram leocă de su-doare. Uf! Uliul, blestematul de uliu de care uitasem, îmi declară iarăși război. Plana deasupra mea descriind volte fos-forescente transformate treptat în semne cabalistice. Din fericie, în momentul în care asaltul părea iminent, o săgeată zbrîntitoare îl pali în piept, bestia prăbu-șindu-se cam în zona Căsei naționale, pe aceeași direcție cu mine.

Oarecum liniștit, încercam să-mi con-centrez atenția (în măsura în care mi-o îngăduia indispoziția provocată de isto-veală) asupra apropiatei întîlniri. Oare îi găsesc acasă? Și cum o să-mi justifice apariția, așa, hodoronc-tronc? Odată cu imbolnăvirea mamei, contactul meu cu aceste rude primitoare se împuținase. Din cînd în cînd imi scriau pofîndu-mă să-mi petrec vacanțele la ei, le răspun-deam prompt, fără a le încuraja însă spe-ranța unei apropiate revederi. Aveam eu destule belele pe cap ca să mă mai în-

tumet la o aventură (aventură constituia în ultimele luni călătoria cu trenul) pină hăt departe la capătul țării. Recenta ho-tărire de-a mă deplasa aici izvora mai mult din nevoia salvării, a eliberării de cosmarul bombardamentelor, de singu-rătate, de tristețe, decît din motive sen-timentale, deși aș păcătui grav afirînd că zilele trăite sub cerul șesului vestie nu-mi sădiseră în suflet neperitoare nostalgii. Da, ce le voi spune? Și voi avea curajul mărturisirii sincere? Și dacă da, cum vor reacționa? În mîntea mea se alcătuiău fraze lipsite de sens. La naiba cu explicațiile, o să vedem, re-lectam destul de optimist. Oh, și sfi-șeala! Puterea mi se scurgea din vine picătură cu picătură. În răstimp, foarte aproape de mine se rostogoli un greoi de roată de căruță, minat de-un băț scurt. Am întors capul, dar n-am ză-rit pe nimeni. Înregistram pitigăieli com-binate cu risete bațjocritoare. Erau pe-semne copii care de dragul meu îl slă-biseră pe Trăilă. Pușlamalele pricepuseră lesne că sosesc din lumea orașului, și ținneau neapărat să mă ia în deridere. Experiența mă învățase să ghicesc ce gîndeau odraslele fărânelor despre oră-șeni, pentru ei niște deșucheți care măn-încă broaște și fel de fel de ciudățenii culinare. Cercului dispărut îi succedară puzderii de cercuri dirijate de stăpîni invizibili. Iadul, neîndurătorul iad se a-liasă împotriva mea.

Am intrat într-o stradă la fel de largă și dreaptă precum aceea care conținea în piață. Pe asta o găseam mai seducătoare. Castani viguroși împodobeau majestuoz trotuarul, pe alocuri asfaltat. Umbra deasă te îmbrățișea, te mingiaia tandru pe față, te însuflețea. Pomenindu-mă înain-tea unei prăvălii, am înțeles că greșisem traseul, dădușem colțul cu o stradă mai devreme. Era prăvălia domnului Chiu, nu-i uitasem numele, doar la dumnealui alergam cîndva să schimb monede ade-vărate pe monede din ciocolată în sla-nioli ca aurul. La același simpatic ne-gustor cumpăram brînză de iepure și roș-cove, pîinea Sfîntului Petru, cum le spu-nea sora tatii, mătușa Alexandra. Micul templu își păstra decorul exterior intact. Iată aparatul Stollwerck alăturat vitri-nei, am exclamat. Iată și reclamele țin-tuite de aripile ușilor, una pentru vor-sele, marca Gallus, cealaltă pentru chi-brituri, o placă smălțuită reprezentînd tricolorul în diagonală. Nu aveam chef să fac cale întoarsă, bănuiam că pe-deva există o legătură cu casa rî-ri mele. Trecusem vreodată dincolo de punctul unde mă aflam acum? Nu, nu cred. Copil, veneam la prăvălie făcînd un ocol, de dragul spectacolului ce-l oferea întotdeauna șoseaua. Da, minunăta stradă! am conchis plin de incîntare. Din ferestrele ușor crăpate creștea zvon de pendule, despletit în efluvii pufos-argintii. De undeva creșteau și creșteau și melodii de cutii muzicale. S-ar fi pu-tut ca inșeși zidurile să fi cîntat, zidurile temeinic clădite și armonios imbinale. Atmosfera străzii exercita asupra-mi o fascinație copleșitoare. Ținta mea pierea în cețuri diafane. Îmi ascultam bătăile inimii, parca și ea o cutie muzicală. Ri-dicîndu-mă de pe valiza pe care șezusem știu numai Dumnezeu de cite ori am purces înainte, meru invăluit în cea-diafană ce mă-mbăta ca o băutură tare. Bine că o mină mîloasă curmase viața uliului. Oh, scăpasem ca prin minune și de sicilia micuților derbedei. Numai că afurisita de valiză ba îmi sucea brațele, ba mă pocnea peste picioare.

Tîrîndu-mă ca vai de lume, am ajuns în preajma unei clădiri aducînd a cetă-țuie. În pantele acoperișului ei semă-nătoare înfipte numeroase hornuri ase-mănătoare turnulețelor din cărțile basme, iar sus de tot veghea o giru-viu colorată. Felinarul pe stîlpul de lină intrare, mușcatele dispuse în lădițe agăța-te sub ferestre ocrotite de obloane fiecare în centru cu cite-un decupaj în formă de inimă, sporea insolitul clădirii. După ce i-am depășit poarta solidă, continuată imediat de porțița cuprinsă într-un arc ogival, am tresărit. Se desluseau pași în iarbă, vag aeriene, respirații sacadate, șopote. Ceața diafană care mă însoțise o bucată de vreme, se destrămă. Obseda-t de ciudatele zgomote, mi-am pironit ochii pe gardul de cărămidă ce ascundea trecătorului curtea teribilei clădiri. Și exact cînd nu mă așteptasem, peste ie-dera dantelînd gardul se înălțară o mină bronzată și-un vîrtej din plete de păr chihlimbariu. Pofitim acest măr, spuse mina. Pofitim, ia-l, ia-l depe, repede. Contrariat, zăpăcit și de lumina soarelui, am apucat motuște neînsemnatul dar. Au urmat noi zgomote, nițelș mai clare: o bufnitură în spatele gardului, pași gră-biți, o coborire moale într-un spațiu lichid.

Țineam în palma clătinată de-un vînt azuriu un măr, un fruct necopt cu pie-lița verzuie. Cine ești tu? întrebam vir-tejul pletelor de păr stăruind în aminti-rea proaspătă ca un joc de oglinzi cu reflexe de miere veche. Domnișoară Nă-lucă, vorbește, pentru numele Domnului, vorbește! Imploram aiurit. Crengile cas-tanilor tremurau dimpreună cu razele soarelui. Și eu tremuram. Aveam în fața ochilor un măr, dovadă limpede că nu aiuram, că împlinirea fusese reală. Hei, vorbește o dată! Cine ești dumneata? Fiica diavolului? Sora îngerului? Erau interogații fără noimă, cortina căzuse. Am mușcat cu sete din rotunjimea ne-cocaptă, a cărei sevă acra avu darul să-mi accentueze crîncen sfirșeala. Și mărul deveni orbitoare sferă metalică, mul-ti-cată fulgerător în alte sfere, în mii și mii de sfere incandescente. Zburau sfi-riind în jurul capului meu clocotînd de gînduri contradictorii. Descumpănit, am strigat: Domnișoară Nălucă, încetează! Și sferile se dizolvară una cite una, mă-rul ținut în palmă se făcu iarăși măr, un fruct dulce și zemos. Mușcam din el prinzînd deodată nebanuite puteri.

* Inceputul romanului Să trecem împreună podul, la care autorul a întrerupt lucrul o dată cu seara zilei de 20 decembrie 1989.

Salvina Adam

Salvina Adam încearcă în prozele sale să nu cenzureze tragicul. Dacă de-a face cu rotunjimea liniștitoare a poveștii, cu închiderea bună a acesteia în ea însăși, am fi deseori puși în fața sentimentului aproape nesublim. Obiectivarea „mesajului” în (prin) personaje este depășită de un fel de gism liric ce face prozele Salvinei Adam să se grupeze în jurul eului lor istorial — cu siguranță mai pregnant decît țesătura epică. „Metodele” prozei sînt de fapt, un pretext pentru acest fior tragic care propune cititorului forme realizate de catharsis.

Acesta ar putea fi unul din elementele de originalitate ale textelor de a: spovedania indirectă, spovedanie care, neputînd fi rostită pe față, are nevoie mai mult decît de „protezele” poemului, are nevoie chiar de forma personală a prozei.

Cristian Popescu

STARE NOBILĂ

Transpirase, cu barba nerasă și ochii roșii, în dogoarea din porumbi. Mai departe, pe șosea, nu trecea nimeni, și el, înfrigurat, cu fiș, cu bască, aștepta poate să-l strige cineva.

A întors capul și s-a chircit la pămînt, în praf. Porumbul — uscat, bătut de vînt. Peste deal se lăsase zăpușeală mare și în gînd căldura se oglindea albă.

Ținea încă în mînă batista transpirată și rece.

A trecut un mărfar înspre oraș.

Stătea așa, cu capul strîmb, închircit în porumbi.

Peste mărăcini se grămădeau nori și ciorile zburătăceau a furtună. Țiua șoseaua și salcîmii de la linie învăluți în praf.

Deoparte — o tigvă de cal încinsă.

În spatele lui — doar porumbul și iarba arsă.

„Nu mă știe nimeni”, rîdea el și chihăia, după fugă, „nu, nu mă știe nimeni”, neras și cu ochii roșii, cu fișul pătat, după nopți de nesomn, în tenișii vechi, fără șireturi; își simțea labele mari pline de pămînt galben și rahați de oale.

A vomitat pe mărăcini, îl călea ploaia cu picături mari peste ceafă și, peste șosea, departe, trecea un tren.

Începuse, ploaia lungă, să potolească frumos și bine ce a mai rămas.

A chiuit, alergînd spre ghiol, peste rîpă, și-a pierdut un teniș, biarba i se scutura de rîs și de bucurie. curgeau piriuri săpate în mal, s-a dezbrăcat să înoate, dar nu știa, labele goale nu ieșeau din noroi.

Pe margine a oprit o căruță cu saci.

Două țigănci grase s-au dezbrăcat și-au venit lîngă el. Aveau pungii de plastic pe cap.

I s-a făcut frică, ele — slinoase și negre — rîdeau, lui îi tremura barba, că, deasupra, țiganul lăsase calul și se plimba cu un bici în mînă.

S-a scos din ghiol și a fugit iar, ud și dezbrăcat, țigăncile erau încă în apă, le vedea din stof.

I se făcuse frig și, pe calea ferată, un cal nepotcovit, alb, alerga năuc.

S-a plimbat așa, de-a latul cîmpului, mai departe pășteau vitele și el se bucura că măcar o dată putea să arate ca proorocul Iov, minînd de la spate o turmă de malaci.

DE VORBĂ

— Știi, în părțile noastre, o femeie a vrut să-și spinzure copilul... zău, nu-i poveste... și-au găsit-o sub pod, pregătea lațul...

— La noi, un om a tăiat gîtul nevastă-si cu un cuțit. Ca la purcea.

— Demult, — asta am auzit-o de la niște bătrîni — mint ei, mint și eu... cîcă o femeie, pe timpu' turcului, era căpităneasă, aruncase ea pe mulți în baltă... așa. Și femeia moare, o îngroapă, trec șapte ani, vine popa, cum e obiceiul, că se dezgroapă mortul după șapte ani, așa... îi fac pomană, cum se face, bărbat-su, neamurile... auzi ? și sicriul — putrezit — numai ea — țea-pănă, cu ochii deschiși ; au dus-o în curtea bisericii și i-au tăiat gîtul cu fierăstrăul, ca să circule singele, să se verse... Mi-am adus aminte cînd ai zis cu ăla de și-a omorît nevasta...

Stăteau de vorbă pe scări. Una din ele a desfăcut ceva dintr-un ziar.

— Mîncăți, că e bun !

Rupea, ca o turtă, mi-a dat și mie.

— E cu salcîm înăuntru...

— Cu ce ?

— Cu salcîm. La noi, așa-i obiceiul, lumea face plăcintă și înăuntru pune flori.

Morfoleau, hăbește, în gingii, pe trepte, plăcintă cu flori.

ȘAIZECI I DOI DE ANI

Se uita în tavan, la varul înșes de cu toamnă.

Voia să fie frumos, așa să fie, gata, trînd cînd o veni el. Miroseau dușurile, spălate cu peria, și praful umed, sub pat.

De dulap, o candelă roșie cu lumina rădăcină o fi terminat uleiul.

Șa cum stătea, în pijamaua nouă — i-o cumpărase, i s-a părut largă, i-a tătat nasturii mai pe burtă — în lăua subțire, i se părea altfel.

Toamne, și cît s-a gîndit cum o să fie ! Mai întii, are să pună apă fiartă albă de tablă, la bucătărie, o să fie fierbinte, de la gătit și de la plîtit, o să-l să se dezbrace, că nu-i frumos să lîngă omul bătrîn să vezi și tu. El să se vire în apă — nu, mai întii unul și șervețele cu alb.

Acă o să vrea, o s-o cheme să-l spe-n spinare.

Se făcuse în așternut de o săptămînă. O săptămînă tot robotea, să-l aștepturată. Că, sigur, acolo, la azil, la ei, spăla cu furtunul...

Ar se foia între cearșafuri și-i era rău. Milă de un bătrîn, mai înalt, mai mos.

Îmțea perna caldă și întorcea colțul de perna.

Așa era. Și, acum, cînd venise, nu știa ce să facă și tăcea ca proasta. Ar fi vrut să vorbească, dar nu putea.

— Și, cum îți spun, am vîndut o casă un palat — și-am împărțit banii la doi : „ia, și tu, treijdămii, na, și tu, și atîta”... i-am împărțit.

— Aveau somn. ca bătrînii.

— Tu n-ai avut copii ?

— Nu. că nu am fost măritată.

— E-te, domnule, n-a fost...

— Stătea pe scaun și pijamaua largă și dură.

— Ardea perna dedesubtul ei.

— Da' mîncare bună, vă dădea la noi ?

— Păi, ce bună, fasole, cartofi ? (Ea bucura, gătise pul). Nici de băut nu dădea, măcar așa, o dată pe săptămînă... N-ai, cumva, în cămară... ? va... aș bea o țuică...

— Și-a ridicat anevoie, cu grijă, pusese rapi legați cu niște jartele mari, dar era frig. A mers greoi pînă la ușă, și-ai papucii, omul întinsese picioarele sub masă, aștepta.

— În bucătărie, a aprins lumina. Curat.

— În mijloc, cada de tablă cu apă și unul nedesfăcut, șervețele împăturite — că n-a vrut să facă baie, i-a fost mai foame. A băgat degetul în apă, și oleacă căldută, o s-o arunce mîine.

— Lumina, foiau doi gîndaci, pe unul și strivit cu papucul, ălălalt scăpase pe dulap, o să dea iar cu praf.

— Dincolo, omul aștepta.

— Moșmondea pe rafturi, după sticlă de la ciment venea frig. Sticla, plină de apă ar fi vrut să bea mîine (cum ar fi) la ciorbă.

— A luat un șervet și-un păhărel.

— Și — el — lîngă toaleta cu oglină-pătrată — se uita.

— Asta-i poza cînd erai tînără ?

— Cînd eram tînără.

— Nu m-ai cunoscut pe mine. Ce să am fi făcut !...

— Și asta-i bună. Toată cărămidă !

— Așa. Că se vede de-afară.

— Afară — gardul bun, nu prea nou, între mari de poartă, la intrare și două

trepte de ciment. În rest, curat. Și preșurile bune.

— Ea a întins șervețele pe masă, a pus sticla și paharul. Mirosea a țuică destupată în toată casa. Ea s-a culcat la loc, în pat. Și-a tras, pe sub plapumă, jartelele mai jos, să n-o taie.

— El a dat păhărelul peste cap, aștepta. Se vede că țuica i-a fiert în gît, tare.

— La oglină, ea avea două sticle de parfum, înalte și vechi. El a mirosit, se uitase prin cutiuțele frumoase, goale, roase. Într-una zdrăngănea o broșă de sticlă. Destupase parfumul. Mirosea și-a țuică și-a țuică.

— El a săltat bluza de la pijama.

— Uite unde mă dau eu cu parfum. Și-a umplut pumnul și și-a mînjit burtă neagră cu păr sur. Hă, hă, hă, rîdea el. Vezi ? de parcă făcea cine știe ce lucru mare.

— Turna iar țuică în pahar.

— Ea stătea între perne.

— Ca bătrînii care n-au somn.

— Am să spoiesc magazia, la vară.

— Ce să faci ? Și-a mai umplut un pahar.

— Zic : am să spoiesc magazia, la vară, că-i neagră de muște.

— Dăduse iar paharul pe gît.

— S-o spoiești ?...

— Se gîndea la ceva : el — cu privirea-n geam, i se cam urcase țuica la cap : dac-ar da să o pupe ?

— Sticla se golise la jumătate, ea ar fi vrut să deschidă geamul, dar era frig.

— Transpirase la palme și le-a șters de cearșaf.

— Nu te culci ?

— Mai beau oleacă. Lasă.

— Ea s-a întors pe-o parte. Parcă o strîngea ceva dedesubt, nu de la jartele. S-a foit.

— Ce ai ?

— N-am nimic.

— Și mirosea parfumul prin gîtul de la pijama.

— „O să-i pun un nasture”.

— El s-a ridicat de pe scaun.

— Mă duc pîn-afară.

— Vezi cum aprinzî lumina !

— Era bătrîn, bătrîn uscat, chinuit pe la azil, cu mustața tăiată prost pe-o parte și-o dungă de sînge acolo. Trîntea ușile în urma lui ca prostul.

— Acuma mă culc.

— A astupat bine cu dopul sticla și s-a vîrît în pat, pe o parte, ca neomenit.

La Facultate (II)

din cauza reformei învățămîntului, concursul de admitere a avut loc la începutul lui noiembrie (5 noiembrie, mi se pare). M-am instalat pentru vreo zece zile în gazdă la un prieten al tatii, care locuia în Parcul Domenii. De la el până la Universitate se făceau cam 20 de minute, cu tramvaiul 19, care venea din Piața Chibrit, prin Piața Filantropia (1 Mai), Piața Victoriei, pe bulevard, prin Piața Romană, coborînd spre Piața Sf. Gheorghe. Facultatea de Litere (care-și preschimbase recent numele în Filologie) se afla în același local, ca și azi, cu intrarea prin strada Edgar Quinet. Teza (cred că a fost una singură) era eliminatorie. Mă înșel, am dat lucrare scrisă și la Limba latină, textul de tradus fiind dictat și scris la tablă de Iancu Fischer, pe atunci, tinăr asistent, cu o înfățișare ascuțită și un trup slăbănog, parcă filiiform. Vocea lui mi s-a părut severă, falsă impresie, pentru că eminentul latinist, cum aveam să constat nu prea tîrziu, era un om delicat și cordial.

Marele eveniment al examenului de admitere a fost întîlnirea cu G. Călinescu. El ne-a dictat subiectul tezei și tot el ne-a ascultat la oral. Era un bărbat potrivit de statură, cu un abdomen destul de proeminent, ce-l făcea parcă mai scund, cu un păr bogat și rebel și doi ochi extrem de vii și de penetranți. Privindu-te citeva secunde, te lua în stăpînire. Avea atunci, în 1948, spre 50 de ani, era, cum se spune, în culmea gloriei, autor al biografiilor și monografiilor consacrate lui Eminescu și Creangă și al Istoriei literaturii române, profesor titular de citiva ani la București (venind de la Iași, unde fusese conferențiar), director pînă de curînd al unor publicații, ce încetaseră subit să mai apară (Națiunea, Jurnalul literar). Oarecum plictisit, ca și cînd îndeplinea o treabă formală, ne comunică subiectul, cu vocea cîntată, în ale cărei modulații predominau tonurile înalte, — și părăsi amfiteatrul. Rămase cu noi, să ne supravegheze, Al. Piru, încă asistent al lui G. Călinescu. Dar cînd am revenit, în decembrie, la începutul anului universitar, fusese înlăturat, ca și colegii săi, Ovidiu Papadima și Valeriu Ciobanu. La examenul oral, Al. Piru, cu figura lui de tinăr antropoid, mai ales din cauza sprincenelor stufoase și a protuberanței arcadelor, ne invita politicos și incurajator să pregătim o temă la alegere: „Dom-

nișoarelor și Domnilor, Dl. Profesor vă întreabă despre ce vreți să vorbiți, gîdiți-vă ce știți mai bine, la un subiect preferat”. Nu era lucrul cel mai ușor. În emoțiile momentului, nu prea-ți mai puteai da seama care ar fi tema ideală, în stare să-l satisfacă la modul superlativ pe examinator. Deruta opțiunii complica și mai mult lucrurile. Pe de o parte. Pe de alta, nu înseamnă că dacă-ți anunțai „subiectul preferat”. Profesorul nu mai punea întrebări. Și încă ce întrebări sau observații caustice, profund inhibante! O fată anunță, cu o voce pierită, că vrea să vorbească despre romanele lui Cezar Petrescu. Profesorul i-o reteză scurt, cu o ironie ucigătoare: „E un scriitor pentru croitorese, domnișoară!”.

Pe cît de „floros” părea, G. Călinescu punea note mari și nu „trîntea” mai pe nimeni. De fapt, se amuza. Prezentîndu-se la examen un candidat îmbrăcat în rasă monahală și ezitînd în alegerea subiectului, Profesorul îl scoase din incurcătură, propunîndu-i să vorbească despre diaconul Creangă. Pe un altul, învătător, ce-și dăduse „diferențele”, spre a urma facultatea, îl întreabă: „Spune-mi, cînd ți se pare că o sală de clasă e mai poetică?”. Rămase de-a dreptul încîntat, cînd i se răspunse: „În vacanță”. Adică într-un moment de singurătate, ce putea să provoace nostalgia orelor de curs și a recreațiilor.

Cu toate că, formal, prezența era obligatorie, anul I s-a desfășurat mai curînd ca la vechea Facultate de Litere. Mă hotărisem să fac în principal Româna și, secundar, Franceza. Mă interesa în primul rînd, poate exclusiv, literatura. Și înțelegeam să-mi iau bunul meu de oriunde. Firește, frecventam cursul lui G. Călinescu de „Istoria literaturii române”, dar mă duceam și la cursul de „Estetică literară” pe care-l ținea Tudor Vianu la anul III; ascultam prelegerile lui N. Condeescu (fostul profesor de Franceză al Regelui Mihai), dar mă interesa și „Literatura germană în Evul Mediu”, despre care vorbea Mihai Izbășescu. Așa a fost citeva luni. Venea sesiunea de examene, și acestea erau obligatorii, nu voiau să știe de preferințele mele. Abia acum îmi dădeam seama că Facultatea de Filologie, așa cum arăta ea după reforma din 1948, reprezenta pentru mine o dezamăgire, o mare dezamăgire. Dominante nu erau disciplinele literare, ci acelea lingvistice și politice. Față de un curs de „Istoria literaturii române” (ono-

haiku

Cu crengi, coajă groasă,
tu ne apari așa,
copac, pină și-n vis!

Constantin Abăleș

rat numai un an și ceva de G. Călinescu) și de acela de „Istoria literaturii universale” al lui Tudor Vianu, existau în program o sumedenie, care mă interesau mai puțin și care mă îndepărtau de la preocuparea mea principală. Nu spun că disciplinele lingvistice nu contribuiau la formarea viitorului profesor de Română și chiar a cercetătorului și a scriitorului, dar erau prea numeroase, în dauna altora, care absentau cu desăvîrșire. Simțeam nevoia unui curs de Istorie universală, de Istoria filosofiei (dar nu în spi-

rit deformat marxist), de Istoria N-au existat. Aveam, în schimb: limbii române, Dialectologie, Gr limbii române contemporane, Gr istorică, Lingvistica generală, F slavă veche, Latină clasică, Latină gară, Filologie romanică. Acestor mai multe dintre ele materii aride dacă erau predate de mari savanți Rosetti sau Iorgu Iordan, li se a disciplinele politice și limba rusă, ne-au părăsit nici o clipă în cei pa de Facultate și cărora li se acorda portanță mai mare decît specialitate de marxism-leninism îl avea faimosul Leonte Răutu, printre colțari, activiști de notorietate și de memorie, ca Sorin Toma, Silviu Paul Niculescu-Mizil. Prelegerile de un stalinism feroce, avînd la bază un fel de evanghelie, „Istoria pa comunist (b) al Uniunii Sovietice”, scurt. Așa de „scurt”, că nu mîna, repetîndu-se la infinit. „mîntul politic” de la locul de Patru sau șase ore pe săptămînă de xism sau de economie politică, vre de limba rusă (pe care, din păcate impusă, o învățam în silă și numătru a obține nota de trecere la c: au grevat și timpul și formația t: tiei mele. Și dacă, cel puțin, id s-ar fi oprit aici. Ea, cum se știe festat adînc și literatura și chiar plinele lingvistice.

Al. Săndule

ion drăgănoiu

ALICE ÎN ȚARA NOȚIUNILOR

Călăuza șovăielnicilor

Poetului și prietenului M. Ivănescu

Gustoasă, singurătatea. Să ne inrupți din ea pe
indelete...
Căutînd un acord intim. Dezbrăcînd-o pe Victoria
Ocampo de cuvintele
lui Valéry: Rezultatele științei sunt demonstrabile.
Filosofia nu
ajunge niciodată la soluții care să se poată demonstra.
Știința
dovedește că soluțiile la care ajunge sunt adevărate.
Filosofia nu
poate lucra acesta. Ce este filosofia? O artă... arta
ideilor...
nimic altceva. Atunci, domnilor filosofi, veniți lingă
noi. Nu rămîneți
în colțul vostru! Nu prețuiți mai mult decît noi.
Și ce să fac cu femeia asta dezbrăcată? Costelivă.
Bătrînă. Iubită
cîndva. Mingiîată îndelung. Căutînd și ea un acord
intim.

Și eu ce pot să fac?
Pot să o iau de mină (mina aceea cu pete hepatice, ca
a mamei) și

să-i povestesc un Poem inventar! Deci:
imaginează-ți podul casei în care ai copilărit
și de unde, printr-un ochi de geam priveai lumea de
sus,
lumină rece, cețoasă, de primăvară, spinarea costelivă
a munților Făgărașului
și mai imaginează-ți că vine cineva și-ți pune în mîini
un volan și casei îi adaugă roți gigantice,
mult mai înalte decît tine, mult mai înalte
decît un poet și prieten înalt care ține în cîrcă
un alt poet și prieten, mărunț și neliniștit,
cît doi prieten și poeți de înalte roțile acestei case
la volanul căreia te trezești într-o zi

și tu poți să apeși pe o pedală și casa s-o ia din loc,
hardughia asta chiar își invirte roțile, se mișcă prin
spațiu.

Spațiul — să aparțină el oare acelor fenomene originare
în prezența cărora, potrivit unei vorbe a lui Goethe,
omul e cuprins de un fel de sfială ce poate merge
pînă la teamă? —

căci dîncolo de spațiu, așa se pare, nu se află nimic din
care

el să poată fi dedus,
iar pe de altă parte nu există nici o posibilitate
de a-l evita mergînd spre altceva,
specificul spațiului trebuie să se arate pornind de la
el însuși.

Mai poate fi surprins atunci acest specific?
Iată o întrebare heideggeriană demnă de un șofer
aflat la volanul
unei autobasculante de 110 tone, privindu-și prietenii
de sus, surizînd,
aplecat peste volanul negru și mare,
cerc, spațiu al ființei, delimitînd realul de noțional,
unde va poalele munților Făgărașului, la Mirșa, unde
blocuri ridicate în pripă
anunță nașterea unui oraș dintr-o fabrică, hrînînd-o,
hrînîndu-se din ea, căutîndu-și acordul intim.
În această privință ce zice Moșe ben Maimon,
cordobezul?

În „Călăuza șovăielnicilor” el precizează: „Alexandru
din
Afrodisia spune că motivele dezacordului în legătură
cu anumite
lucruri sunt trei: 1. dorința de a domina și de a
învinge, care
împiedică omul să perceapă adevărul așa cum este el,
2. subtilitatea

lucrului perceptibil în el însuși, profunzimea sa
dificultă
a-l percepe, 3. ignoranța celui care percepe și
incapacita
de a sesiza chiar ceea ce poate fi sesizat. Iată ce
Alexan
Gustoasă, singurătatea. Nimeni nu-ți spună
în fiecare zi pînă la amiază.
Acum, tu taci!

Psihologia totală

He, he, dar uite ce pot eu să fac dacă vreau:
o carte totalitară, așezînd oul cleios de la micul
aș
am învățat de la Columb și să-i fac praf pe
pe
și mai pot să citez nume de tineri poeți care
d
într-un pat străin, dar nu vreau să le citez,
doar să-i
mă mulțumesc cu puțin, două kile de mere și
kile
17+39. în contul pensiei pe luna viitoare, ei e
gi
cu psihologia mea totalitară, dar eu nu și nu,
inconjurînd
cu tratate care desfoliază exhaustiv, sub cond
lui René
Librairie Armand Colin, 1969, 103, Boul Saint-M
Paris V
Débilité Mentales, culpabilitate, minimalizare
ig
nevrotică a faptelor sau ignorare deliberată a
bunurilor din natură, fragmente de real încastr
într-o g
superioară, înapoi la amoebă, spaima de moarte
filosofului
unei tahicardii, spaima de moarte în fața une
înapoi la a
anchetarea bufonilor profesioniști, explicarea se
asc
bufonadei, cei șapte sau nouă urangutani în
n
aflîș cu programul Operei bătute de vînt în no
tunse ei
cu foarfeca, lume, lume, circa, cercul cu care an
de
la treisprezece ani, îndrăgostit de somnambulu
levitează și
pe rumegușul din arena creierului meu, he, he, r
nu poa
bine să-și la în deridere propriul fiind decît e

Flori" de Ghiată

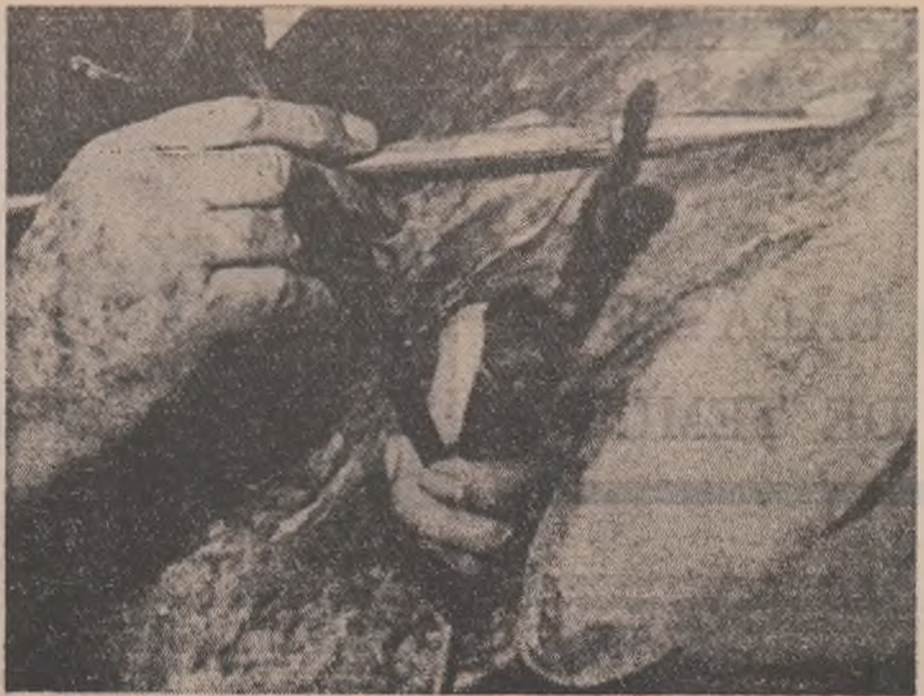

Tășărit în ținuturile uscate și sălăcioase ale Mehedinților, Dimitrie Ghiță face, în pictura românească, figurativului clădit printr-o mistuitoare lăcșă de depășire a propriei condiții, avut destinul unei cariere explozive, aculoase. Drumul său s-a conturat meandrelor unor acumulări anevoioa-matricea unei sensibilități robuste, a facilitat accesul spre acele zone ale rșului înconjurător, care traduce, de a, un spațiu existențial particular și zentativ, în același timp, încărcat de itate și afecțiune. Ghiță s-a bizuit pe în exclusivitate pe aceste atribute nativității sale, evoluția lui, artist-fund proba exemplară a personalității-gudidacte ce s-a încropit să fie, ia în care s-a angajat, încă din pri-ni ai împlinirii sale artistice, a fost a însingurării ce-și asumă ser-le unei existențe severe și demo-. El nu a fost ceea ce se poate numi ca un plămăuitor de noi univer-le și culori. Ghiță, ca fiu al ntului, legat de glia maternală, a ca un țaran perpetuu în reveria na- mediului în care sensibilitatea și tatea îi erau nutrite cu maximă fer-. O celulă a vieții în căutarea per-mă a biotopului ideal, acesta pare fost traseul devenirii artistice a pic-tii, ajuns, alfel, destul de târziu la na consacrare a personalității lui sare.

Pictura sa este, în opinia majorității comentatorilor, expresia rezonantă a ființei lui artistice. Raporturile pictorului cu realitatea sint directe și totale, angajând o sinceritate fără echivoc, reverberantă și reținută ca atare și de privitor. Este, pe acest plan, un pictor pe deplin accesibil, fără conotații de nuanțe, de expresie, fără afectări stilistice, ceea ce îl determină pe Tonitza să observe că pictura lui Ghiță, paleta lui coloristică emană o rezonanță intimă care traduce, fără abilitate, fără emfază stări de suflet bine definite, riguros personale...

De aceea, arta lui Dimitrie Ghiță este cel mai limpede ilustrată în naturi statice, în cele cu flori, mai ales, și în compozițiile ce reface atmosfera pietelor și târgurilor țărănești de prin părțile basteinei sale. În cele dintâi, pictorul se vedește poate cel mai demn continuator al performanțelor artistice atinse de Luchian, a cărei experiență picturală a marcat, se pare, preocupările pe acest plan ale lui Ghiță. Există în aceste pinze cu flori ale artistului o constantă cu aparență paradoxală — arhitecturarea perfectă a construcției plastice, în desen și culoare, fără ca impresia de spontaneitate a notației să fie atenuată în vreun fel. O probă de virtuozitate ce avea să facă epocă și pe care pictorul, la maturitate, a amplificat-o la dimensiunea întregii opere. Astăzi recunoaștem în Ghiță pe unul dintre cei mai mari pictori de flori din galeria națională, pecelea originalității și a consistenței viziunii sale plastice fiind definită întru totul drept o posibilă lecție a școlii românești de pictură.

În pictura de gen, se disting aceleași calități de constructor atent și riguros, în care importante nu sint detaliile portretistice ale personajelor ce populează spațiul pinzel, ci armonia combinatorie a mișcării lor, a atitudinilor lor în ambianța plastică creată de pictor. Ghiță compune cu minuție (sau selectează cu un ochi expert din spațiul cercetat) un cadru ideal de existență, în care formele capătă personalitate prin nota lor individualitate tipologică. Artistul reține în desen detaliile specifice locului, stării sociale și preocupărilor celor ce-l animă tablourile. Cele mai multe dintre pinzele cu această temă sugerează instantaneul fotografic, prin tensiunea vieții care se resimte în cadru.

Dincolo de aceste forme în mișcare ale viului, înfloresc culorile. Teritoriul în care pictorul crează cu adovărat, libertatea artistului stădind rigoarea desenatorului. Lumea acestor țiguri și piețe sărăcăcioase și pitorești a captat întreaga simpatie a pictorului, resursele lui de sensibilitate debordând în acest spațiu ca într-o matcă a purității și candorii. Țăranii lui Ghiță au ceva din imaginea sublimată a duhului pământului, fără să le putem distinge chipurile. Pictorul însuși nu ne îngăduie asta, ca și cum ar vrea să ne convingă de adevărul că nu identitatea lor este importantă, ci ființa lor, felul lor de a fi. Acest suflu unic și dens ni-l restăuie pictorul prin desen și construcție, fără să lu-neces în retorism folclorizant. Este una dintre mizele capitale ale artei sale, deși nu l-au tentat niciodată tezificările, fie ele și estetice, asupra lucrului său. A fost toată viața un uvrier tenace în fața șevalețului, și-a urmat menirea și și-a ascultat cu cerbicie vocea lăuntrică a instinctului artistic cu care a fost înzestrat. Din asemenea magnă fertilită, în curgere lentă, izvorăște colorismul său atit de reavăn și de rafinat, în același timp, care, privindu-i pinzele, ne inspiră un tonifiant sentiment de libertate și de generozitate sufletească. Pentru că, înainte de toate,

pictura lui Dimitrie Ghiță este străbătută de o profundă undă de umanitate, de căldura aproape domestică a comunicării. Până și în unele dintre peisajele sale, cum sint cele cu sonde din patriarhal-industrialele vetre petroliere de prin părțile Morenilor, Cămpinei ori Buzenariilor, vădesc prin colorismul lor afectuos, prin armonia ritmurilor în tonurile grave și luminoase (care domină cadrul pină la limita severelor viziuni de tip expresionist) o participare sensibilă, plină de înțelegere a artistului, atent la metamorfozele care desidilizează imaginea vieții și a universului existenței imediate, fără a-i distruge, însă, echilibrul fundamental. Ca poet al luminii ce este, Ghiță a prospectat cu har și distincție spirituală orienturile lumii în care a trăit, fără a-i ocoli asperitățile și austeritatea, dar înobilind toate acestea cu aura luminii sale lăuntrice. Nu-i de mirare, că aproape în tot ceea ce a pictat, Ghiță a pus ceva din prea plinul ființei lui dăruite și generoase, sinceritatea absolută a exprimării lui artistice constituind coordonata valorică fundamentală a personalității lui creatoare.

Corneliu Antim

ța capodoperei — niul și urechea

Capodopera are de multe ori mai grea decât creatorul ei.

reu de la începutul lumii. Să ai mental nașterii.

eu să faci din „gamele“ beethoven Musică. Dar ea există. Acolo, buuloasa respirație dinaintea Temei.

ilurile din Concertul nr. V pentru de Beethoven, dincolo de tehnică egalitate?... Dinamică?... Doar un ect „vibrato“ interior.

timpul distruge capodopera, ci preții.

nasul în partitură, dirijorul nu Muzica din cauza notelor. Ges-ample, muzică sfrijită. Ar trebui, e, să cîntăm mai rar. Pintece rote, fețe obosite, transpirate, calvi-impanistul numărîndu-și pauzele și pînă la concediu. Din nou diri-căruia-i lipsește doar basonul de șal. Înapoi la muzica de cameră.

istă Teme care se cîntă singure și e care trebuiesc cîntate.

un tablou ești singur. Sau aproa-(Te însoțește, autoritară, cultura.) muzica, nu. Avea dreptate Celibide cînd spunea că este împotriva distrărilor?...

n nou miinile dirijorului, degetele irlful cărora sint doar ochi morți. hii“ cubanezului Mendive cîntă. e să cauți muzica?)

ebuie neapărat să trecem prin gatoriul Infernului?...

Karajan dirija de multe ori cu ochii închiși. Mi-e frică să-mi imaginez ce vedea.

Din nou „apoteoza dansului“ din a VII-a de Beethoven cum spunea nu știu cine. Dar sint atîtea apoteoze, domnilor. Și cea mai tristă dintre ele e a limbii de lemn. La naiba cu didactica! Măcar atîta lucru merită și Beethoven. Să inventăm un limbaj care să-l însoțească frumos. Fie și-n chip de Sancho. Candid.

Dar cită durere, cită încrîncenare în această „apoteoză“ a dansului. Ce frenzie a singurătății! De ce zimbește doamna din rîndul întii? A citit prezentarea din program?...

(Iubesc repetițiile. Au ceva din im-perfecțiunea vieții.)

Ce-am reținut din Mona Lisa?... Sistemul de alarmă. Very sophisticated, verrrry sophisticated... Un cor de exclamații. Ipoerizie de vacanță. I'am sorry Mona!... Cineva mă duce în fugă prin salonul micilor maeștri olandezi. N-avem timp, zice. Să-ți arăt Vermeer-ul. Inchid ochii și ies pe dibuite în stradă. Am să merg la concertul unde se cîntă o singură piesă. Dar să dea naiba să rateze cornii repriza... (Placîndo Domingo și reabilitarea pentru mine) a canzonetei. Tichet gratuit de transport spre lagunele Veneției. Un pic de soare, puțin mucegai somptuos, puțin d'Annunzio. Anvelopa mini-capodoperei.)

Valentin Petculescu

Post festum.

Și urșii se impușcă, nu? Vreți să vedeți o astfel de scenă? Vreți să auziți pocnetul armei? („Regia, vă rog, sonorul mai tare să auzim impușcătura.“) Vreți să vedeți agonia unui urs învățat la carne de oameni? Și cum se țărăște spre apă cu-o teribilă spaimă și speranță?... Solicitați reluarea emisiunii Viața (singeroasă) a satului, de duminică. Vizioneroși plăcută!

23 de ore pe zi

Mieruri, 1 august. Aseară, pe la zece, vești despre noile programe ale televiziunii. Emisiunea Actualități (una dintre ele, zilnic) : o oră întreagă. Spațiu pentru amănunte, pentru micile adevăruri fără de care nimic nu e verosimil, pentru desfășurarea calmă a inteligenței, cînd e cazul. O emisiune nouă, pe care o aștept cu mare interes : **Virsta a treia**. 164 de ore de emisie săptămînal (pe programele unu sau doi, adesea concomitent). Calculez : 23 de ore pe zi. Nu e o glumă! De la două (în noiembrie), la douăzeci și trei. Poate că nu se muncește totdeauna bine la televiziune, dar, oricum... Succes! De îndată ce se retrage domnișoara care ne-a anunțat cum va fi, un domn muzician prezintă o pianistă : „O minunată tinără interpretă, într-un minut concert, în care minunatele minute ale acestui copil-minune“ etc. Ce să mai adăugăm? Minunat! De trei ori, minunat! Ba nu, de patru ori, într-o frază.

Dar tot aseară am văzut **Atîngerea**, un film splendid al lui Ingmar Bergman. Și mi-am amintit de **Ginger și Fred**, al lui Fellini, de acum cîteva luni (tot o premieră la televiziune) și de reluarea unei pelicule mai vechi (**Hiroshima, dragostea mea** — Alain Resnais). Nu-mi puteam desprinde ochii de pe chipul strălucitei actrițe Bibi Andersson, observam că primele cuvinte pe care i le spune celui ce-i va deveni amant (și pe care încă nu-l cunoaște) sintetizează întreaga lor poveste : „Stingeți lumina și lăsați-mă singură!“. Lumina se va stinge, va rămîne singură, dar după ani de frămîntări, după încercarea de a duce „două vieți“ alături de cei doi oameni pe care-i iubește : soțul și amantul. Și nu mă gîndeam, tulburat, nici la tema „miinilor“ și nici la cea a „morții“ — teme pe care, cu pricepere, le-a pus în lumină prezentatoarea filmului, agreabila doamnă Marina Ilesiu, o tinără care nici nu se bălăia, nici nu-și dădea ifose — nu, la altceva reflectam (ce cuvînt prețios!). Ca și cînd un om cu ochii înlăcrimați poate să „reflekteze“! Nu știu. Observam cit de banală era povestea, cit de puternic contrastul între faptele peste mă-

sură de firești și imaginile extraordinare, — și făceam legătura cu celelalte două filme mari văzute nu demult. Aceeași poveste, meru repetată : oamenii se simt singuri, niște legături vechi au fost rupte în această a doua jumătate a secolului 20, iar ei rabdă și rabdă, pînă ce nu mai pot rabda. Și caută o soluție. În sinucidere, ca junele David, într-o legătură sexuală, într-o prietenie, nu și într-o mare idee, pentru că vremea marilor idei (totdeauna utopice) pare că s-a dus. **Atîngerea** este un film despre oameni cărora le e frig („Urăsc frigul“ e un refren). Le e frig în masele lor reci și le e frig în singurătatea lor din ce în ce mai mare. Ca și nouă, dragi cititori, iertați-mă că fac această apropiere indiscretă... După atîtea ierni ale nemulțumirii noastre, după ce am crezut că, înșfîșit, ne vom simți alături și ne va fi cald, iată că istoria ne-a oferit o clipă iluzia glorioasă a fraternității, iar acum face tot ce poate pentru a îndepărta cu suspiciune pe vechiul prieten de vechiul prieten, pe frate de frate, pe fiu de părinți. Ca și cînd faptul că un ins crede în ideile unui partid, că al doilea militează pentru ideile altuia, iar cel de-al treilea continuă să caute, ar fi un motiv — și încă unul strănic! — de a rupe toate legăturile ce l-au unit decenii de-a rîndul. A nu mai spune, cu deferență, „bună ziua“, a nu mai întreba, cu interes real, „ce mai faci?“, a nu mai da telefoane decît din interes, a amesteca în mod oribil politica și morală, a nu iubi, a nu mai iubi, ba chiar a urî (și nu un dictator, ci un prieten ce te-a contrazis cu blîndețe), bizar e acest chip al „perioadei de trecere“. Și sintem vinovați toți, toți fără excepție, s-o lășăm în pace pe Clio! Doar nu ni se cere să fim supraoameni; să rămînem oameni, atît. A dispărut — nu pretutîndeni, dar aproape pretutîndeni — atîngerea, necesara atîngere a celor două miini de prieten, atîngerea privurilor, a gîndurilor, de parcă, în plină iarnă (scriu eu ștergîndu-mi cu batista nădușeala de pe frunte), cineva a spart un zid al camerei în care ne aflăm. Suflă un vînt al răutății. Nu-i putem spune altfel decît „răutate“. Și trebuie, totuși, să facem ceva. Arta, da, încearcă. Uneori, și oamenii politiciia și teleaștii. Dar atît de rar! Cu atît de puțină forță de convingere! 23 de ore? Excelent. Măcar 23 de minute de căldură umană putem aștepta?

Florin Mugur

GERARD BAYO

Poemele de față au fost scrise foarte de curând (iulie 1990), în cursul unei prime călătorii în România a poetului francez Gerard Bayo (n. 1936). Autorul lor a publicat până acum mai multe volume de versuri (Les pommiers de Gardelegen, 1975, cu o prefață de Pierre Emmanuel; Un printemps difficile, 1976, premiul An-

tonin Artaud; Didascalies, I-II 1977, 1985; Cendres du verbe amour, 1979; Au sommet de la nuit, 1980; Déjà l'aube d'un été, 1984; Etre dehors te voir, 1986; Vies, 1989), precum și eseuri despre Rimbaud. O culegere din poezia sa se află în pregătire la editura „Dacia” din Cluj.

Maramureș

Toată lumea cînta în mașină și cuvîntul „lacrimă” revenea de două sau de trei ori, însă altminteri cît de bine sunau cuvintele! Ele care-și țineau fîgăduiala lor de cuvînt-n această primă vară de libertate. „Dar nu, nu de-aceea cîntăm De mult mai de departe ne vine jalea...”

Sub grînda cea mare a casei acolo, bărbatul trăgînd să moară puse să fie adus. El, de atîtea ori, în picioare-a știut să treacă granița ce se vede.

Mai mare decît crezi e lumea

Cald laptele și rece era noaptea lingă prispă, petrecerea se prefăc-n ceva uriaș, gigantic în limpezimea zadarnică-a stelelor.

În casă puse erau pe masă cartea ferfeniță, și ochelarii.

Fără să-și fi luat rămas bun, noaptea nu mai era.

Urmare din pag. a 16-a

Noi nu auzim

Vocea :
...și scăpare n-aveți, cu ochii și inima, toate progresele incredibile...
...cîntă cărămidă făcu vocea să amuțescă. Acum, difuzorul, sfîrșit, atîrnă de grîndă, ca o bucată de tinichea. Omul se întoarce și se așază pe pat. Se scurg clipe de liniște. Apoi vocea se aude cu toată forța.

Vocea :
...și în felul acesta progresele economice constante sînt necesare foloasele decretelor noi mlaie și legături bazate pe destinul universitar și toată lumea chiar prelungirea și dezvoltarea anotimilor nesigure și periculoase a cunos-tință dacă solidaritatea perfectă și suficientă cu problemele esențiale ale pădurii și ușurința perfectă cu trudă și adevăruri incontestabile și cheltuieli n-a ieșit nici într-un fel divulgarea incintării la înălțimea perfectă a sistemului de alegeri și inteligența perfectă și unitățile luptei cu...

Tînărul ia bățul cu cîrlig dintr-un colț al camerei, se ridică pe pervaz, leagă cîrligul de cuiul difuzorului și trage. Efortul nu e zadarnic.

Dar difuzorul vorbește la fel de ferm. Vocea :
...conflictele interne clasele libere și eliberate de sclavie...

Smuls, difuzorul cade în stradă. Mai are voce. De sus, arcut, tînărul îl tin-tuiește cu privirea. Difuzorul e în gunoi. Tăcut, rece, fără suflet. Cîteva secunde după aceea, vrea să închidă fereastra, cînd difuzorul începe...

Vocea :
...răspunderea și creația în domeniile perfecte ale construcțiilor și progresul pentru restaurarea cuiburilor unor feluri de șoareci combatanți pe calea creării unei ființe generale devine cauză pe care forțele mobilizate ale guvernului de sistem defensiv perfect separate în domeniul cel mai ascuns al posibilităților umane calea disoluțiilor decente au obținut nu e nevoie de explicații pentru că reputația internațională a marelui personaj nu numai cu produsele fabricilor de lînă pasteurizată...

De la fereastră, tînărul aruncă în difuzor cu ultima cărămidă. Vocea cade ca un sughiș și după cîteva gemete scurte își regăsește suflul.

Vocea :
...scuzați... în felul acesta sarcinile stră-lucitoare ale societăților protejabile în propria înălțime rezultatele uluitoare prof-ul claselor majorității s-a construit și principiul al treilea al harababurii generale și publice produs atît de rentabil, atît de strălucitor și incredibil ajuns la înălțime incit motivul surprizei tuturor cercurilor și lumilor și speranța fiecărei persoane în pereții foarte groși în direcția cuiburilor de ciment ale termiteilor de oțel cu griji s-au construit prin urmare sarcina națională a tuturor acestora care astfel de grădini sălbatice vizitează trebuie cu această bază să ia ființă incit fiecare urs încrucșat cu fel de fel de

Una cite una stelele se-adunau, se apropiuau în jurul unui fel de masă de la care nici unul din cei ce cîntesc n-ar fi lipsit.

„M-a uitat moartea”, spunea bătrînul de lingă stau. Din paradisi, gîndea că pe pămînt și-ai și primit partea. Iar pe masă cartea-n fișii, mai violentă decît e viața de violentă, lumina odaia

În sfîrșit am văzut

atîrnată printre toate celelalte din clădirea în care stai, cutia ta de scrisori. După atîția ani, printre atîtea altele.

Și, toate, prieteni, cutiile voastre cu nume limpede însemnate unde, singure, fiecare pe rînd apăreau.

Lizibile, da, surzitoare și simple. Și rușinindu-se.

Binecuvîntate fie-n orașele ostenite atît de ostenite, și încă mai mult, și de-atîția ani,

și necunoscute, cutiile de scrisori ale cerului lipsit de lumină, stînd nemîșcat

curcani descreșterea graficelor esențiale de prelungire nu sînt departe în astfel de vremuri pline de radiații care progresele mari ale științei și tehnicii arhivării vechi molipsiți fiecare fel de confuzie în supraveghere la victoriile universitare principiul sigur al trădătorilor se numără și obligația posibilității extinderii tuturor închisorilor în legătură cu zece-doisprezece ani în urmă...

În timpul discursului, tînărul iese în grabă din cameră, coboară treptele, deschide ușa casei, o clipă privește neîncrăzător în jur : nici o mișcare. Se duce și ridică difuzorul, apoi se întoarce în casă.

Vocea din difuzor se amplifică. Cite-odată, după fiecare două propoziții se aude un ris penibil, el nu știe ce să facă, deschide ușa de la debara și aruncă înăuntru difuzorul sfîrșit. Risul unei mulțimi de oameni se aude din debara. Urcă treptele, închide ușa camerei. Vocea e la fel de puternică, de parcă sute de difuzoare au fost plantate în pereți.

Vocea :
Prin urmare, șansă nu există pentru ca aceste adevăruri sigure de toată lumea ascultate să fie încercate, cu inima și cu sufletul, pe calea certitudinii idealurilor superioare.

Marșul militar reîncepe, grotesc și neîndurător. Tînărul se îmbracă în cea mai mare grabă, coboară din cameră, cu o lovitură de picior deschide ușa debaralei, intră în întuneric, înșfăcă difuzorul, deschide ușa dinspre ale. Din nou indoiala, din nou teama. Privire lungă în toate direcțiile. E afară, zgomotul marșului e la fel de intens. Ajunge în piață și dintr-o singură mișcare izbeste puternic de pămînt gura difuzorului.

Vocea se intrerupe. Liniște deplină. Și tînărul fugind de parcă-i ard călciele.

Tînărul se îndepărtează de capătul aleii, ținînd în mînă difuzorul sfîrșit și fiind cu ochii în patru. După fiecare cîteva clipe, un glas nedistinct iese din difuzor. Odată cu izbirea acestuia de pămînt, vocea se sufocă. Cu difuzorul în mînă, el pătrunde într-un pasaj larg și deodată se oprește. O spaimă stranie pune stăpînire pe el. În depărtare vede venind jepul armatei, se lipește de zid, ascunzînd leșul difuzorului.

Jepul se apropie. Vocea :
Să încep ?

Tînărul izbeste de zid gura difuzorului. Risul încetează brusc. Jepul trece prin fața lui și, în aceeași clipă, difuzorul tușește cu o voce acută. Jepul frînează și o portieră se deschide. Un funcționar scoate capul privindu-l o secundă. Portiera se închide, iar jepul se face nevăzut după colțul aleii. Tînărul o rupe la fugă.

Pustiul. Gîfîind, se oprește din mers. Marșul se aude la fel de asurzitor, citeodată se intrerupe și, atunci, încep strigătele percutante ale vorbitorului. Tînărul așază difuzorul pe o piatră, culege o piatră mai mare și, în momentul în care sunetul marșului cîștigă în înălțime, îl dă drumul pe creștetul difuzorului. Difuzorul se face două bucăți și încetează să se mai audă. Zîmbînd, tînărul ridică amîndouă bucățile aruncînd pe fiecare în altă parte. O clipă stă să contemple priveștița, vrea, apoi, să plece, cînd iureșul a două marșuri și, după aceea, vocea a doi vorbitori se aude din două direcții. Tînărul stringe amîndouă bucățile și cu

în casa scării și peste capetele noastre sub nevăzutul portal al unei nații de regi.

Grădina din Cluj

Zori și zi ce nu-s ale mele, pe care nicicînd nu vă mai privesc niște ochi obișnuiți cu voi. Zorii s-au arătat mai întii la fereastra copiilor pe care nu i-am văzut niciodată.

Zori palizi cum era ieri luminosul tavan de sub nuci. Pe cărare s-a așezat lupoaica. Cenușie. Și-albastră culoarea ochilor ei. Trupul flacăra-i este purtînd lumina.

Așa se-nstăpinesc ochii, asemeni inimii ce orîmeste atît de mult de la prietenie, ca să păstreze

departe de orice privire. Apoi cerul se-acoperă, începe să plouă.

Desești

Dealuri, indulcite de-naite ierburi, și de-un brusc avînt

uneori sfîrșimate

precum asaltul soarelui cînd nu poate decît să se-apropie de-acoperișuri, acolo jos, unde se mișcă în pace, și-ncet, băieți și fete dintr-un neam regesc,

dealuri, indulcite de cîteva fire de iarbă roșie, ca și cum

nu de mult, cineva ar fi plîns peste voi.

În românește de Ion Pop

ciudă, pe rînd, le sfîrșimă cu piatra. Dar cu cît se înmulțesc bucățile difuzorului, cu atît se înmulțesc zgomotele marșului și vocile vorbitorului ; cu picioarele calcă pe bucățile difuzorului, îngropîndu-le în pămînt. Cu fiecare bucățică ce intră în pămînt, iureșul unui marș, vocea unui vorbitor se liniștește. Bucățile sînt îngropate. Vocile nu se mai aud. Tînărul așteaptă o vreme : nimic. O ia din loc ezitînd, după cîțiva pași, se întoarce și privește în spate. Nici nu se îndepărtează prea mult, că o voce capătă intensitate.

Vocea :
Și cu aceste metode, fiecare gen de complot public și politic, organizat de orice grupare, categorie sau clasă va fi slăbit și rezultatul va fi că cea mai fericită națiune de pe pămînt...

Tînărul se întoarce în grabă și cu cîteva lovituri de picior îngroapă o bucată de oțel ieșită din pămînt. Privește atent în jurul său, pleacă și se îndepărtează. Vocile sînt înăbușite, de-acum nu mai e nici o problemă.

Vesel, cu un zîmbet victorios pe buze, cu pas întins, intră în piață și, cînd ajunge lingă casă, rămîne uscat pe loc. Jepul staționat sub fereastra camerei lui, doi funcționari corpolenți, urcați, bat în cuie, într-o grîndă, vizavi de casa lui, un difuzor uriaș.

O clipă tînărul e perplex, apoi își revine imediat și începe să adune pietre. Moloane subțiri și moloane groase se abat din toate părțile ca o ploaie asupra celor doi funcționari...

moda, altfel

Să vrei să strălucești ca soarele ☀

În moartea lui Mazarin, în 1661, începe adevărata strălucire personală a lui Ludovic al XIV-lea. Primul gest pe care-l face este eliminarea primului ministru și restrîngerea Consiliului de stat, pe care-l prezidează singur. E tînăr, încrezător, se simte puternic, e orgolios, ține la prestigiul său de rege. Numeroase tablouri ce i s-au făcut îl arată ca bărbat frumos, plin de măreție, cu ochi întunecați, nas lung, o figură pe care înaintarea în vîrstă o înăsprește, așa cum apare în portretul făcut de Benoist. Înainte de a deveni pios, o bună parte a vieții sale a fost scandaloaasă prin vic-timele pe care le-a făcut — M-lle de La Valliere, M-me de Montespan și multe altele, pînă cînd M-me de Maintenon l-a „pus cu botul pe labe” și l-a convertit. Regina n-avea nici o importanță.

Între 1656—1694, stilul Ludovic al XIV-lea atinge apogeul la Versailles. Are loc o explozie a artelor, artiști și arti-zani se întrec în competiția pentru perfecțiunea executărilor arhitectonice și decorative. Elementele caracteristice în

hyde-park

Ce bine era înainte

N-am mai scris o carte de nu știu cînd. În afară de Dumnezeu, pe care îl stimez, i-am atacat pe toți marrii dregă-ștricatori, doar-doar mi-o astupa vreunul gura cu o sinecură, să-mi pot așterne în tihnă romanele pe care voi dormi. Ți-ai găsit !

„Hyde-Park”-ul îmi e cules cu litere din ce în ce mai mici, și ultimii cititori, înzestrați cu lupele cele mai pu-ternice, m-au rugat să acționez. Aș putea să reduc textul, silindu-i pe editori să-l afineze. Aș face-o, dacă i-aș crede capabili de o reacție firească.

Am sperat, un timp, că voi fi interzis — ți-neți minte, în perioada cînd întrecusem orice măsură. Ce martir aș fi devenit ? Ce victimă a lui Dinescu et comp. ! N-a mers. M-au lăsat în pace, să mă consum ca un butoi cu caneaua deschisă.

Ce bine era înainte ! Victimă a regimului, trăiam bine-mersi, în îndolență și cumpătare. Nici un prieten nu se uita chiorîș cînd îl rugam să în-vestească și în partea mea de consu-mație. Știam că posteritatea mă va răzbuna, achitîndu-mi datorii la Fondul Literar. (Apropo, inițiativa puteau să-mi sufle că va fi revoluție, mai adunam și eu la pasiv două-trei sute de mii de grăunțe, cît de mici, ca să nu cer împrumut la vecina care mă furnică privindu-mă peste ochelari.)

La țară, aveam o cocioabă mai dă-rimată decît mine. Așteptam sistema-tizarea cu un aer elegiac. Ce nobil ex-propriat aș fi putut fi, în ce castel s-ar fi transformat, poveste de poveste, șandramaua...

Pe cînd așa ? E libertate ! Scrie, băiete, arată ce poți. Manifestă-te ple-nar. Bani-gîrlă. Nevastă-mea, sătulă de sute ferfenițite, mă întrebă cînd încep să scriu pe dolari. Cînd m-o tipări C.I.A. ! Dar vila, cînd e gata ? Pînă va veni fiscu' să ne-nchidă pliscu', o să adun un maldăr de texte și de bani pînă în tavan. Îi și văd trăind pe spi-narea mea glorioasă pe exigenții mi-lenuluii trei, Zet Zero (se scrie Z. O dar nu va fi rudă cu Zigu Ornea) și Grigurk.

În concluzie, doamnelor și domnilor, era mai bine înainte. Dar nu-mi fac griji : îmi spune inima că timpurile acelea de Aur se vor întoarce.

Tudor Vasiliu

decorații sînt soarele, doi de L încru-șișai, scutul șiasca, frunzele de ste-jar, dafin și măslin. Tapiserii imense des Gobelin acoperă pereții. Maestru incontestabil al fastului este Charles le Brun. Predomină lemnul sculptat și aurit, fotolii cu picioare în consola și bra-țe terminate în volute, tapisate cu cati-fea, damasc, brocart sau tapiserii lu-crata de mînă „à l'aiguille” sau „au petit point”, cu motive florale sau de vină-toare. Paturile cu patru stîlpi „à la du-chesse ou à l'imperiale” sînt învelite în cuverturi scumpe, de o rară frumusețe. Între 1699—1715, Extremul Orient începe să influențeze stilul, prin importurile ce se fac prin Compania Indiilor. În sculp-tura în lemn, piatră, bronz, chiar și în pictură își fac loc cochiliile. Printre marii artiști ai timpului trebuie reținut ebenistul Boulle. Ludovic al XIV-lea a construit o mulțime de fîntini minunate la Versailles și la Paris. În secolul ce i-a urmat, la Paris funcționau 77 de fîntini arzeiene, monumente de artă.

Influența personală a regelui asupra modei este considerabilă. Exemplul său determina „le goût du jour”. Îmbrăcă-mintea capătă un aspect militar. De fapt, el este creatorul „uniformei”. El lasă cuirasa doar jandarmilor. Trupele păstrează vesta și tunica militară, gris, bleu sau roșie, fără panglică, fără pene.

Corina Cristea

GHOLAMHOSSEIN SAEDI

(IRAN)

NOI NU AUZIM

O cameră neîncăpătoare, cu fereastra deschizându-se în afară, un pat și niște așternuturi, o grămadă de vase și vechituri, câteva cărți și ziare — toate în dezordine —, o haină și o pereche de pantaloni atârând într-un cui mare. Ușa dă spre un coridor pe jumătate întunecos, iar fereastra e acoperită cu o enormă perdea.

După-amiază.
Iureșul unui marș militar se aude de afară.

Un tânăr bolnav la pat, agitat și chirchit, se mută de colo-colo întorcându-se pe o parte și pe alta și schimbându-și poziția capului.

Zgomotul de afară e la fel de asurzitor. Omul se răsuțește, ia perna și-și acoperă fața și urechile. De afară, marșul, marșul militar.

Iritat, tânărul se ridică și stă în fund; își trece degetele prin păr, căutând cu privirea un medicament. Dintr-o dată, sare din pat, scoate un pumn de pastile din buzunarul hainei. Înghite câteva, bea puțină apă și se așează din nou. Încet, încet, iureșul se îndepărtează: în urma lui, cadența pașilor care lovesc strada.

El stă lungit, capul pe perna, pleoapele închise; e perfect întins. Mușchii relaxați, oboseala cit un imperiu, somnul e aproape; cînd, deodată, o voce răsunătoare și stridentă se aude de afară.

Vocea:
...dacă în amplele condiții de acum sîntem atenți la ordinea particulară a sistemelor civilizate și a societăților prospere va fi limpede cu ce capital de precizie și împrumuturile și amenziile marilor energii tehnice și muncitorești la sugestia păstrării complete a legăturilor și a altor modalități permanente în spiritul planificării și crearea comisiilor înaintate în spiritul experiențelor militare și ale învățămîntului și obiectivele luminoase și mai noi în dezvoltarea problemelor economice și crearea forței productive s-au obținut progrese uimitoare sănătatea perfectă a decretelor educării trupului în schimbul profitului pe cap de sucursală atribuirea responsabilității și funcțiilor organizațiilor cunoașterii de mai multe ori construite și rezultatele și graficele de lemn ale evoluției directoratului au ajuns la o valoare proporțională cu atenție la acest punct că toate resursele producției din punct de vedere al slăbiciunii necesare profitului progresului distracțiilor și schimbarea taburetelor e imprevizibilă și foarte metodică...

El stă pe pat și e înspăimîntat de moarte. Vocea crește din ce în ce mai mult în intensitate, neliniștea și iritarea lui întrec orice măsură. Se ridică, dă perdea la o parte cu o mișcare nervoasă și deschide fereastra.

Afară e o piață întinsă, cu case așezate

● Proza lui Gholamhossein Saedi, ca și proza iraniană contemporană, are un stafornic privilegiu: acela de a fi departe — geografic, istoric, cultural și stilistic — de proza europeană și de cea americană (nord-sud), dar de a asimila relativ ușor structuri și funcții narative din spațiul acestora, atunci cînd ele sînt simțite ca mod de participare la refacerea universului uman (în măsura în care omul, prin naștere și destin, e cetățean al universului).

Povestirile, nuvelele și romanele acestui scriitor de excepție sînt extrem de populare în Iran, ca și poezia clasică persană — cu circulație aproape... orală. În acest sens, pot fi invocate diferite motive: estetică interesantă, utilizare parcimonioasă a mijloacelor epice în ciuda ambiguității tematico-ideatice, convergența liniilor de forță care susțin angrenajul epic, absurdul unor situații existențiale etc. Întreaga proză a lui Gholamhossein Saedi insinuează (mai puțin decît poezia persană, desigur) un cod cultural, care o face oarecum dependentă de

în dezordine și dărăpănat: pereți de lut surpați. Un trecător bătrîn se face nevăzur la colțul străzii. Cîțiva ciini oboșiți și somnoroși hoinăresc de ici colo. De undeva apare un jep al armatei și, fără să se oprească, dispăre pe o altă stradă. Doi copii care se jucau în gunoi se ridică și fug cînd îl văd.

Cercetează cu privirea un difuzor instalat deasupra unei grinzi, vizavi de casa lui. Cu fața spre piață, generos și expresiv, difuzorul împrăștie cuvintele unui discurs. Face un tur și, apoi, se întoarce în cameră închizînd ușa.

În timp ce difuzorul continuă să voci-fereze, tânărul apare în fața ferestrei, cu două cărămizi în mînă. O ciudă cumplită se ghidește în mușchii nervoși și încordați ai feței. Privește o secundă și ia poziție de aruncare, iar în clipa următoare difuzorul e izbit cu putere și cade cu un sughit, dar, mai încet, continuă să vorbească. Tânărul se dă cu un pas înapoi și a doua cărămidă zboară mai tare spre difuzor. Vocea se intrerupe brusc. El răsuflă ușurat și, cuprinzînd într-o privire lungă întreaga piață, închide liniștit fereastra.

Lungit pe pat, își aprinde o țigară. O

o anume spiritualitate, diferențînd-o, totuși, în peisajul atît de heterogen al epicii actuale, prin valoarea ei intrinsecă și printr-un mod specific de a trăi independent.

Scriitorul aparține acestui spațiu epic pe care îl tulbură cu personalitatea sa artistică inconfundabilă: realism dur, dublat, mai totdeauna, de unul parabolic-ironic, conferind universului său tragic, de cele mai multe ori, numeroase repere interpretative.

Iată, acum, această mică piesă de rezistență din creația unui mare prozator iranian contemporan. În încheiere menționăm câteva dintre cărțile lui Gholamhossein Saedi: „Vaca”, „Zgomotul celor care înfrumusețează”, „Mormintul și leagănul”, „Indoliații din Baial”, „Fragmentul înainte de fragmentare”, „Fragmentul după fragmentare”, „Finalitatea articolelor uzate”, „Noi nu auzim”.

oboseală grea i se citește pe chip. Difuzorul prinde dintr-o dată glas.

Vocea:
...ratificarea finală și asistența perfectă a unui proiect care de îndeplinirea la maximum să-l protejeze de mijloace și formarea fără pereche a ramificațiilor și creșterea extraordinară a subsolurilor agricole în urma mișcării noi care de avangarda recentă în retribuția ei acceptarea fără pereche a statutelor și regulamentelor și alianța perfectă a dreptului de consultări a asigurării care cu cheltuiela onestă a marilor energii agricole și executarea statutelor generale sociale și personale și dezvoltarea perfecționării bunăstării constructive expuse publicului fundațiile fără pereche ale etapelor care din drumurile pline de prosperitate ale afacerilor adorării cauza reconfortării și reimprospătării gândirii proprietarilor săraci ajutați de inexistența achiziției s-a împiedicat și rezultatul acestora a fost că resursele a cinci sute de paturi vaccinul onoarei și al perturbării sentimentelor împotriva patriei în toate gloriile sociale și filozofice într-un fel de impotență strălucitoare au transformat-o astfel se întimplă că în chiar curgerea epocilor, și a secolelor astăzi la

un fel de murdărie în sămința aruncată unei lumi care din respect pentru igienă și din punct de vedere al creditelor un fenomen esențial al învățămîntului din școlile profesionale a devenit cauză...

Tînărul se ridică și deschide fereastra. O privire scurtă. Se precipită din cameră, intrînd apoi cu un băț lung, avînd un cîrlig la capăt; după ce ajunge la fereastră, se apleacă și privește afară. Pus-tiu.

Pune piciorul pe pervaz și se ridică în picioare. Lovește difuzorul cu sete, acesta gingăvește, întors spre piață, și, calm, ferm, imobil, continuă să vorbească. Tînărul cutreieră cu privirea toate împrejurimile. Deodată, jenul armatei se vede din nou în piață. Timbrul se aruncă pămînt ascunzîndu-se. Jepul dispăre altă direcție. El se ridică iar și de pe pervaz agată cu cîrligul firul difuzorului și trage. Firul se rupe și vocea amuțește. Respirație calmă și lungă. Închide fereastra, trage perdeaua și se aruncă în pat. Si înainte să se liniștească, vocea, vocea, din difuzor se răsuțește mai violent în urechi.

Vocea:
...Victoriile mari prin care ultimele feliuri de aparate de asigurare și companii sprijinite au construit drumul pentru intrarea în etapa a treia a încredierilor disponibile libertatea perfectă a binefacerilor pe calea înălțării luptei contra mărșăluitorilor adevărați împotriva organizațiilor motivate care o serie de comitete reușite din acceptarea rolului claselor luminoase și a activității statului ia naștere ca rezultat activitățile inapoiate ale tuturor acestora care de la echilibrul uluitor al garanției au obosit și toate greutatele științifice în numele revoluției confuziilor speciale le trec sub tăcere în notele explicative standardizate cauză a sărbătoririi și bucuriei poporului va fi vehementă...

Tînărul se ridică și, tulburat, dă perdea la o parte și deschide fereastra. Difuzorul voci-ferează întors cu fața spre camera lui. Firul proaspăt rupt se mișcă și acum. Tînărul e stupefiat. Privirea i se infinge în gîtlejul difuzorului, uimirii sale, clipă de clipă, îi va lua locul o furie de nestăpînit. Se întoarce și iese pe ușă. După un timp, e din nou la fereastră, cu șapte-opt cărămizi în brațe.

Vocea:
...dar în mijlocul ideilor confuze și al unor proaste conduite condamnate la dăpărire pe care vederea ochiului în un fel înainte...

O cărămidă lovește difuzorul. Vocea se intrerupe instantaneu.

Vocea:
Vai...

A doua cărămidă. Vocea devine hibridă și confuză.

Vocea:
Cu toate aceste stări de lucruri, progresele sînt așa de mari și de incredibile...

A treia cărămidă izbește difuzorul. Cîteva risete spasmodice. Aterizează încă o cărămidă.

Vocea:
Luată amînte, dumneavoastră toți sin-teți obligați să ascultați aceste adevăruri evidente și...

A cincea cărămidă, aruncată mai tare lipeste difuzorul de grindă. Un moment vocea se intrerupe, apoi își regăsește șirul.

Prezentare și traducere
din limba persană
de George Iorga

Continuare în pag. a 15-a

șah

Șahul și politica

Nu e sigur că Garry Kasparov a revoluționat jocul de șah — și, oricum e prematur să spunem că da ori că nu — dar nu încapă îndoială că el inaugurează, dacă se poate spune așa, un nou tip de jucător și anume șahistul politician, mai exact șahistul interesat de politică. Nu mă gîndesc la plăcerea întru politică a civilului de pretutindeni în calitatea lui de „zoon politikon” ci la un interes de factură profesionistă arătată activității și problemelor politice. Kasparov — ne informează ziarul — vade-te de la o vreme incoace un astfel de interes chiar la concurență cu cel acordat șahului. Febrilitatea metamorfozelor ce caracterizează viața politică est-europeană și nu numai, în momentul acesta, ar putea constitui o explicație plauzibilă a diversificării vocilor din corul politic. Mai important ar fi să știm cite ceva despre consecințele ei. Ce ar aduce, așadar, prezența unui șahist de talia lui Kasparov în evoluția politicii țării sale? Greu de spus, pentru că nu e obligatoriu ca, de pildă, calitățile proprii unui șahist să

aibă un reflex în acțiunea politică, așa cum nu se poate stabili o legătură necesară între calitățile de scriitor ale lui Vaclav Havel și eficiența activității lui ca om politic. Evident, Kasparov nu e, în plan politic, un Havel, dar, teoretic vorbind, ar putea fi. Din cîte știm despre poziția lui politică și despre investiția de timp și de capital afectiv pe care o face în cîmpul politic n-ar fi deloc de mirare să-l vedem la un moment dat, și nu foarte tîrziu, într-o postură de lider politic semnificativ în contextul profesiștilor acestei științe. Și, cine știe dacă, virtutul lider politic, n-ar pune în umbră, măcar pentru un sezon, pe liderul necontestat al elitei contemporane din șahul mondial. În orice caz, în postura de lider politic, un șahist precum Kasparov sau Karpov, ar avea față de alții avantajul de a ști mai limpede și mai devreme care este mișcarea următoare. Ceea ce, în șah ca și în politică, este esențial.

Interim

bridge

Dublul tăiș al aminării

Una din cele mai mari naivități ale jucătorului de bridge, cu osebire ale începătorului, este de a crede că aminarea jucării unei anume cărți, de regulă perdante, duce obligatoriu la păcălirea adversarului și, deci, la evitarea pierderii levatei respective. Aminarea este într-adevăr un procedeu care, bine folosit și în condiții precizate, poate să dea rezultate convenabile, prima condiție și esențială fiind ca adversarul să nu-l sesizeze, mai exact să nu i se ofere motive pentru a-l sesiza. Încrederea în acest procedeu devine naivă în clipa cînd el e gîndit, ca să zic așa, la vedere, pur și simplu ca soluție ultimă, vîdînd o minus-strategie, o epuizare a subtilităților care fac în fond, farmecul jocului. În genere un jucător bun apelează foarte rar la aminare și atunci, motivînd bine pînă unde poate s-o practice, pînă la ce moment al jocului, astfel ca ea să nu-i periclitaze realizarea contractului. El preferă să dea repede ce e de dat, tocmai pentru a evita complicațiile în care poate intra grație aminării. Va avea grijă, bunăoară, să nu preia ime-

diat — cînd joacă fără atu — cartea adversarului dacă în culbarea cu pricina are doar Asul și două sau trei „treffe”, va face deci o aminare dar nu va încerca să amîne jucarea unei culori lungi pe motiv că-i lipsește în ea Asul. Sînt jucători care refuză aminarea fie și în cazul unei culori în care nu pot realiza mai mult de o levată, jucînd-o chiar pe aceasta pentru ca adversarul să creadă că are un interes anume pentru ea și să evite el s-o mai joace. Dar aceștia sînt jucători mari și nu putem cere unui începător să ita finele perfidă. Cert este că acesta din urmă (statistica o spune) se arată ispitit de perspectiva utopică a aminării și recurge la ea cvasi automat, pe deasupra și cu sentimentul că e subtil, expunîndu-se prin asta ridicolului mai abilit decît ar face-o dacă ar îndrăzni să piardă din capul locului ceea ce oricum e de pierdut. Mai totdeauna semnificația acestuia oricum, începătorului îi scapă, drept pentru care se și cramponează de iluzia sensului salvator al aminării. În competițiile serioase de bridge astfel de personaje nu se prea întîlnesc pentru bunul motiv că nu li se îngăduie accesul. Important e ca el, începătorul (nimeni nu s-a născut expert în bridge) să ajungă repede la înțelegerea corectă a implicațiilor aminării, în ultimă instanță a rostului ei. Înțelegînd însă, parvine la acel amănunt fundamental care se cheamă competență și care dă dreptul intrării în competiție, că doar și una și alta au aceeași rădăcină...

Laurențiu Ulici